

P. OVIDII
OPERA
QUÆ EXTANT.
VOL. I.

LONDINI:
TYPIS J. BRINDLEY.
MDCCXLV.

**OPERUM NASONIS Voluminum et eorum,
quæ hac Editione in singulis tractantur,**

S Y L L A B U S.

VOL. I. FASTORUM Lib. sex, quibus præponuntur **CALENDARIUM SEMESTRE**, cum **NASONIS Vita**, ex suis Operibus collecta.

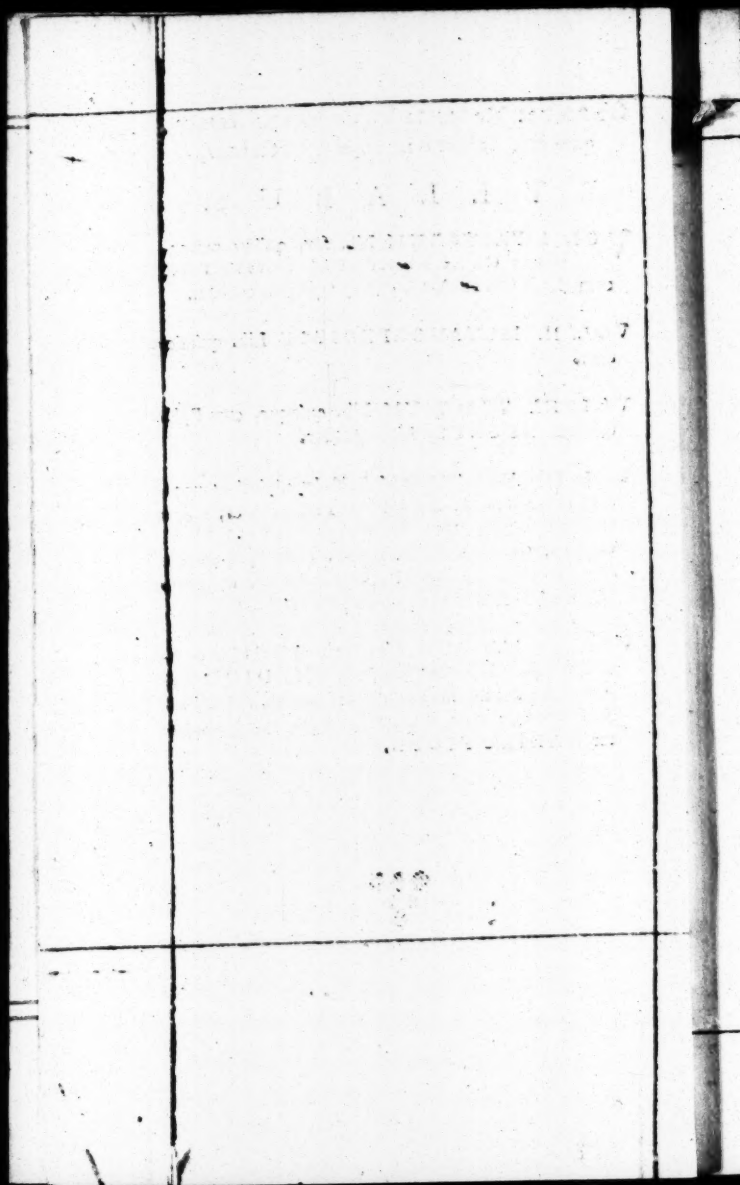
VOL. II. METAMORPHOSEON Lib. quindecim.

VOL. III. TRISTIUM Lib. quinque, cum Epistolarum ex **PONTO**, Lib. quatuor.

VOL. IV. HEROIDUM Epistolæ viginti et una; quibus accedunt **A. SABINI** Epistolæ tres, tribus **OVIDIANIS** Responsoræ; nec non **OVIDII** Carmen, quod inscribitur **IBIS**, cum Epistola ejus consolatoria ad **LIVIAM AUGUSTAM** de Morte **DRUSI CÆSARIS**, et Elegeia de **NUCE**.

VOL. V. AMORUM Lib. tres, **ARTIS AMATORIÆ** Lib. totidem, **REMEDIORUM AMORIS** Lib. unicus; de Medicamine **FACIEI** Fragmentum; cum altero Fragmento, quod inscribitur **HALIEUTICON**.

JANUARIUS.

1	<i>Cal. Januarii</i>	Calendæ omnium mensium in tutela Junonis. Tempa Jovi et Æsculapio sacrata.
2	iv Nonas	Dies ater.
3	iii Nonas	Cancræ brachia occidunt.
4	<i>Pridie Nonas</i>	
5	<i>Nonis Januarii</i>	Lyra exoritur, tempestatem significat.
6	viii Idus	Dies ater.
7	vii Idus	
8	vi Idus	
9	v Idus	Agonalia. Janus piatur. Delphinus oritur.
10	iv Idus	Media hyems.
11	iii Idus	Carmentalia. Juturnæ ædis dedicatio.
12	<i>Pridie Idus</i>	
13	<i>Idibus Januarii</i>	Jovi agna immolatur, et aries. Ostinus Cæsar dictus Augustus. Provinciæ in formam redactæ.
14	xix Cal. Feb.	Dies ater
15	xviii Cal. Feb.	Carmentæ, Porrimæ et Postvertæ sunt sacra.
16	xvii Cal. Feb.	Concordiæ templum positum.
17	xvi Cal. Feb.	Sol a Capricorno transit in Aquarium.
18	xv Cal. Feb.	
19	xiv Cal. Feb.	
20	xiii Cal. Feb.	
21	xii Cal. Feb.	
22	xi Cal. Feb.	
23	x Cal. Feb.	Lyra occidere incipit.
24	ix Cal. Feb.	Leonis in pectore Stella clara occidit. Sementinæ feriæ.
25	viii Cal. Feb.	
26	vii Cal. Feb.	
27	vi Cal. Feb.	Castori et Polluci templum dedicatum.
28	v Cal. Feb.	
29	iv Cal. Feb.	
30	iii Cal. Feb.	Ara ponitur Paci.
31	<i>Prid. Cal. Feb.</i> <i>Eodem modo</i> <i>Augustus et</i> <i>December.</i>	

FEBRUARIUS.

1	Cal. Februarii	Sospitæ templi dedicatio. Lucaria in asyli luco celebrata. Jovi sacra fiunt. Pluviæ graves et nix alta
2	iv Nonas	Dies ater. Lyra tota et medii Leonis terga occidunt.
3	iii Nonas	Occidit Delphinus.
4	Pridie Nonas	
5	Nonis Februar	Augustus dictus Pater Patriæ. Aquarius oriri incipit. Zephyrus mollius flare incipit.
6	viii Idus	Dies ater.
7	vii Idus	
8	vi Idus	Dies primus feralium.
9	v Idus	Veris initium.
10	iv Idus	
11	iii Idus	Arctophylax oriri incipit.
12	Pridie Idus	
13	Idibus Februa.	Fauni et Jovis festum. CCCVI Fabiorum cædes.
14	xvi Cal. Mar.	Corvus, Crater, et Anguis oriuntur. Dies ater.
15	xv Cal. Mar.	Lupercalia. Sol in Piscibus. Venti per sex dies vehementius flant.
16	xiv Cal. Mar.	
17	xiii Cal. Mar.	Quirinalia. Stultorum feriæ. Fornicalia.
18	xii Cal. Mar.	Parentalium finis. Deæ mutæ sacra.
19	xi Cal. Mar.	Charistia, cognatorum sacra.
20	x Cal. Mar.	
21	ix Cal. Mar.	Terminalia et Regifugium.
22	viii Cal. Mar.	
23	vii Cal. Mar.	
	An. Commun.	in Anno Biffextili.
24	*vi Cal. Mar.	24 bis vi Cal. Mar.
25	v Cal. Mar.	25 vi Cal. Mar.
26	iv Cal. Mar.	26 v Cal. Mar.
27	†iii Cal. Mar.	27 iv Cal. Mar.
28	Prid. Ca. Mar	28 iii Cal. Mar.
		29 Pridie Cal. Mar.
		• vi Cal. Mar. Hirundinum adventus.
		† iii Cal. Mar. Equiria in Campo Martio.

MARTIUS.

1	<i>Calend. Mar.</i>	Matronalia. Junonis Lucinæ Templum dedicata. Ancyliorum festa. Nubere inaustum.
2	vi Nonas	Dies ater.
3	v Nonas	Piscis Austrinus occidit.
4	iv Nonas	
5	iii Nonas	Arctophylax seu Bootes occidit. Oritur Vindemiator.
6	<i>Pridie Nonas</i>	Augustus fit Pontifex Maximus. Vestæ sacra.
7	<i>Nonis Marti i</i>	Pegasus oritur. Vejovis templum.
8	viii Idus	Dies ater. Ariadnæ corona oritur.
9	vii Idus	
10	vi Idus	
11	v Idus	
12	iv Idus	
13	iii Idus	Equiria celebrantur juxta Tiberim, vel in Monte Celio.
14	<i>Pridie Idus</i>	
15	<i>Idibus Martii</i>	Annæ Perennæ festa. Parricidium id est, J. Cæsaris cædes.
16	xvii Cal. Apr.	Dies ater. Scorpius medius occidit.
17	xvi Cal. Apr.	Bacchi festa. Anus vocat populos ad liba. Pueris datur toga virilis. Ar- giorum festa. Milvius oritur.
18	xv Cal. Apr.	Sol in Ariete.
19	xiv Cal. Apr.	Minervæ Capitæ festum. Quinquatria Minerval solvitur magistris.
20	xiii Cal. Apr.	Quinquatria.
21	xii Cal. Apr.	Quinquatria.
22	xi Cal. Apr.	Quinquatria.
23	x Cal. Apr.	Quinquatria. Tubilustrium Minervæ.
24	ix Cal. Apr.	
25	viii Cal. Apr.	Æquinoctium Vernal.
26	vii Cal. Apr.	
27	vi Cal. Apr.	Jani, Concordiæ, Salutis et Pacis festa.
28	v Cal. Apr.	
29	iv Cal. Apr.	
30	iii Cal. Apr.	
31	<i>Prid. Cal. Apr.</i> <i>Eodem modo</i> <i>Julius.</i>	Lunæ, i. e., Dianæ festum in Aventino.

APRILIS.

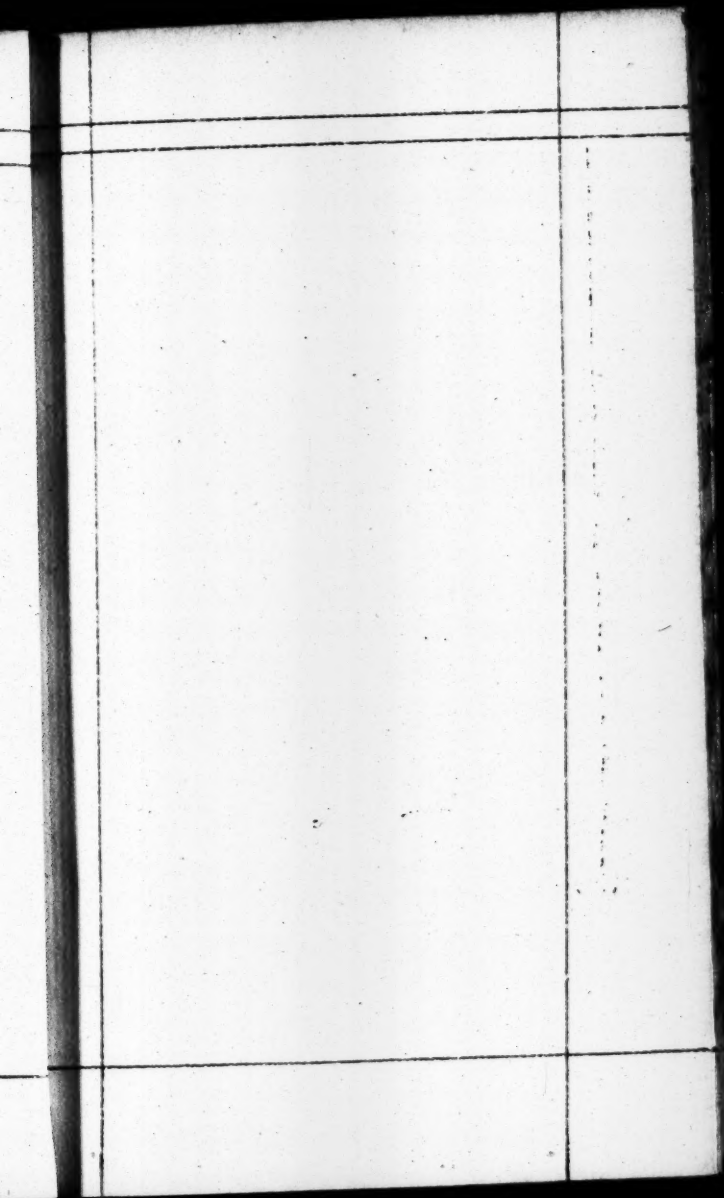
	<i>Calendis Apr.</i>	Veneri immolatur Floribus et Myrto, Fortunæ virili thure. Occidit Scorpheus.
2	iv Nonas	Dies ater. Pleiades oriuntur.
3	iii Nonas	
4	<i>Pridie Nonas</i>	Megalesia matri Deorum.
5	<i>Nonis Aprilis</i>	Fortunæ publicæ templum dicatum Orion occidit.
6	viii Idus	Dies ater.
7	vii Idus	
8	vi Idus	Libra occidit, dies pluvius.
9	v Idus	
10	iiii Idus	
11	iii Idus	
12	<i>Pridie Idus</i>	Ludi Cereales, albæ vestes induuntur.
13	<i>Idibus Aprilis</i>	Jovi victori et Libertati templum dicatum.
14	xviii Cal. Maii	Dies ater, et grandinosus. Cæsar Martinienses vincit.
15	xvii Cal. Maii	Fordicidia vel Fordicatia.
16	xvi Cal. Maii	Augustus Imperator dictus.
17	xv Cal. Maii	Hyades occidunt.
18	xiv Cal. Maii	
19	xiii Cal. Maii	Ludi Circenses : et Vulpium combustio.
20	xii Cal. Maii	Sol in Tauro.
21	xi Cal. Maii	Palilia. Romæ natalis.
22	x Cal. Maii	
23	ix Cal. Maii	Vinalia priora Jovi et Veneri.
24	viii Cal. Maii	
25	vii Cal. Maii	Medium Veris. Aries occidit tempestates indicans. Exoritur Canis. Robigalia.
26	vi Cal. Maii	
27	v Cal. Maii	Vestæ Palatinæ et Apollinis festa.
28	iv Cal. Maii	Floralia incipiunt celebrari.
29	iii Cal. Maii	
30	<i>Prid. Cal. Maii</i>	Larentalia et Apaturia.
	<i>Eodem modo</i>	
	<i>September.</i>	

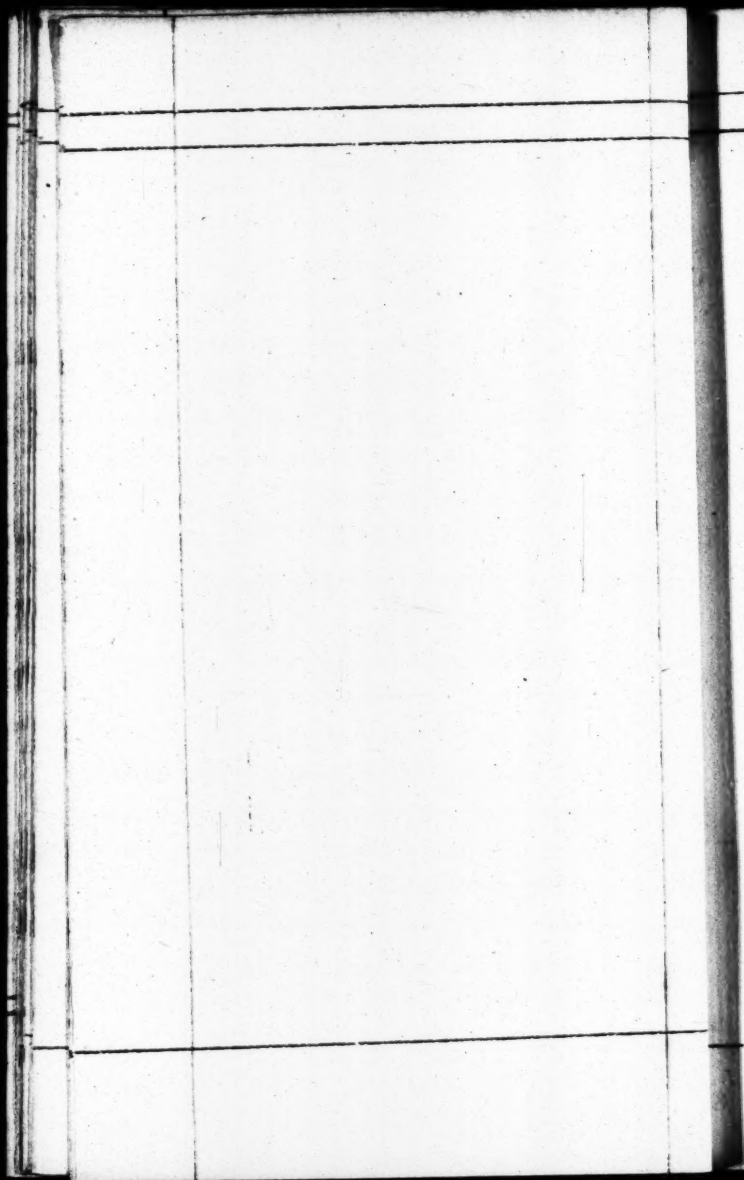
MAIUS.

1	<i>Calendis Maii</i>	Capellæ Oleniæ ortus. Laribus præstitibus ara erigitur. Bonæ Deæ sacra. Tempus pluviale.
2	vi Nonas	Dies ater. Argestes flare incipit. Hyades oriuntur.
3	v Nonas	Centaurus Chiron oritur.
4	iv Nonas	Lyra oritur.
5	iii Nonas	Scorpius medius occidit.
6	<i>Pridie Nonas</i>	
	<i>Nonis Maii</i>	
8	viii Idus	Dies ater.
9	vii Idus	Lemuria seu Remuria, quæ noctu aguntur. Manium inferiæ.
10	vi Idus	
11	v Idus	Lemuria. Orion occidit.
12	iv Idus	Martis Ultoris, seu Bifultoris templum. Ludi Circenses.
13	iii Idus	Lemuria. Pleiades oriuntur. Æstatis initium.
14	<i>Pridie Idus</i>	Taurus oritur. Argeorum simulachra in Tiberim dejecta.
15	<i>Idibus Maii</i>	Dies Mercurio festa.
16	xvii Cal. Jun.	Dies ater.
17	xvi Cal. Jun.	
18	xv Cal. Jun.	Sol in Geminis.
19	xiv Cal. Jun.	
20	xiii Cal. Jun.	
21	xii Cal. Jun.	Agonalia Iterata.
22	xi Cal. Jun.	Canis Erigoneius oritur.
23	x Cal. Jun.	Vulcani feriæ: Tubilustria.
24	ix Cal. Jun.	Regi fugium alterum.
25	viii Cal. Jun.	Templum Fortunæ datum. Aquila oritur.
26	vii Cal. Jun.	Arctophylax seu Bootes occidit.
27	vi Cal. Jun.	Hyades oriuntur.
28	v Cal. Jun.	
29	iv Cal. Jun.	
30	iii Cal. Jun.	
31	<i>Prid. Cal. Jun.</i>	
	<i>Eodem modo</i>	
	<i>October.</i>	

JUNIUS.

1	<i>Calendis Jun.</i>	Carnæ, Deæ Cardinis lardo et faba farre mixta litatur. Junonis Montæ ædis dedicatio. Marti sacra Tempestati delubrum. Aquila oritur. Dies ater, et pluvialis. Hyades oriuntur.
2	iv Nonas	
3	iii Nonas	
4	<i>Pridie Nonas</i>	Bellonæ sacra. Herculis custodis Ædes.
5	<i>Nonis Junii</i>	Sanco Fidio Semoni templum dicatum. Nubere infaustum.
6	viii Idus	Dies ater.
7	vii Idus	Arctophylax occidit. Piscatorii ludi. Ludi Tiberini.
8	vi Idus	Menti templum dicatum.
9	v Idus	Vestæ templum dicatum. Afini coronantur. Ara Jovis Pistoris. Palladium ex igne raptum.
10	iv Idus	Ortus Delphini.
11	iii Idus	Matralia, Matutæ sacra. Fortunæ et Concordiæ ædes.
12	<i>Pridie Idus</i>	
13	<i>Idibus Julii</i>	Jovis invicti templum. Minusculæ Quinquatrus.
14	xviii Cal. Jul.	Dies ater.
15	xvii Cal. Jul.	Stercus ex æde Vestæ desertur. Hyades oriuntur.
16	xvi Cal. Jul.	Zephyrus fiat. Orion oritur.
17	xv Cal. Jul.	Delphinus totus apparet. Volsci et Æqui fugati.
18	xiv Cal. Jul.	
19	xiii Cal. Jul.	Sol in Cancro. Minervæ templum.
20	xii Cal. Jul.	Summani sacrum. Ophiuchus oritur.
21	xi Cal. Jul.	
22	x Cal. Jul.	
23	ix Cal. Jul.	Flaminius victus a Pœnis.
24	viii Cal. Jul.	Syphax victus. Hannibal cæsus. Fortis Fortunæ templum. Zona Orionis latet.
25	vii Cal. Jul.	
26	vi Cal. Jul.	Orionis Zona aspicitur. Solstitium.
27	v Cal. Jul.	Jovis Statoris et Laris Templum.
28	iv Cal. Jul.	Quirini templum.
29	iii Cal. Jul.	
30	<i>Prid. Cal. Jul.</i>	Herculis et Musarum templum.
	<i>Eodem modo</i>	
	<i>November.</i>	

P. OVIDII NASONIS

V I T A,

EX IPSIUS LIBRIS COLLECTA.

OVIDII NASONIS vitam huic operi præponere placuit, quod et ad eruditionem facere, et studiosis gratissimum fore videbatur. Fuit igitur Ovidius Sulmonensis: quod ipse sic testatur in Tristibus, lib. iv. eleg. 10.

Sulmo mihi patria est, claris uberrimus undis:

Millia qui novies distat ab urbe decem.

Et in Fastis, lib. iv. 79. ubi etiam a Solemo Sulmonem denominatum dicit,

Hujus erat Solemus Phrygia comes unus ab Ida,

A quo Sulmonis mœnia nomen habent:

Sulmonis gelidi, patriæ Germanice nostræ:

Me miserum, Scythico quam procul illa solo est.

Est autem Sulmo in Pelignis, quod ipse in 2. Amorum eleg. 1.

Hæc quoque composui Pelignis natus aquosis,

Ille ego nequitiae Naso poeta meæ.

Et in tertio, eleg. 5.

Mantua Virgilio gaudet, Verona Catullo:

Pelignæ dicar gloria gentis ego.

Fuit ex equestri natus familia, ipso dicente in quarto de Tristibus,

Si quid id est, usque a proavis vetus ordinis hæres,

Non modo fortunæ munere factus eques.

Et Fastorum secundo, 127.

Sancte pater patriæ, tibi plebs, tibi curia nomen

Hoc dedit: hoc dedimus nos, tibi nomen eques.

V O L. I.

A

ii. P. OVIDII NASONIS VITA.

Idem ait et in Ponto, lib. iv. eleg. 8.

Si genus excutias, equites ab origine prima,

Usque per innumeros inveniemur avos.

Patrimonium satis amplum habuisse constat, quod ab eodem in Ponto sic ostenditur, lib. i. eleg. 8.

Non meus amissos animus desiderat agros,

Ruraque Peligno conspicienda solo :

Nec quos pomiferis positos in collibus hortos

Spectat Flaminiae Claudia juncta viae.

Item domum non longe a Capitolio. ait enim in primo de Tristibus, eleg. 3.

Hanc ego suspiciens, et ab hac Capitolia cernens,

Quæ nostro frustra juncta fuere lari.

Fratrem præterea habuit natu majorem duodecim mensibus, et quod mirum est, eodem, quo ipse, natum die. uterque enim quartodecimo calendas Aprilis Minervæ quinquatriis natus est : quod sic ipse in quarto de Tristibus,

Nec stirps prima fui : genito sum fratre creatus,

Qui tribus ante quater mensibus ortus erat.

Lucifer amborum natalibus adfuit idem :

Una celebrata est per duo liba dies.

Hæc est armiferæ festis de quinque Minervæ,

Quæ fieri pugna prima cruenta solet.

Natus est autem Hircio et Pansa COSS. qui bello Antoniano apud Mutinam perempti sunt : ut ipse in Tristibus,

Editus hinc ego sum : nec non, ut tempora noris,

Cum cecidit fato consul uterque pari.

Cum autem Romæ unâ cum fratre sub clarissimis et grammaticis et oratoribus plurimum profecisset, legibus, cogente patre, qui humanitatis studia inutilia esse contendebat, cœpit incumbere : et profecit legibus, et honoribus functus est. Sed cum forum displiceret, quod esset majus onus ejus viribus, relicta curia, et lati clavi servitute, ad mansuetiores musas rediit : poetasque omnibus illius temporis natu majores assidue coluit, atque a minoribus æque cultus ipse est. Quæ omnia in quarto de Tristibus eleg. 10, ipse elegantissime sic scribit,

Protinus excolimur teneri, curaque parentis
Imus ad insignes urbis ab arte viros.
Fratrē ad eloquium viridi tendebat ab ævo,
Fortia verbosi natus ad arma fori.
At mihi jam puero cœlestia sacra placebant,
Inque suum furtim Musa trahebat opus.
Sæpe pater dixit, studium quid inutile tentas?
Mæonides nullas ipse reliquit opes.
Motus eram dictis: totoque Helicone relicto,
Scribere conabar verba soluta modis.
Sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos:
Quicquid conabar dicere, versus erat.
Interea tacito passu labentibus annis,
Liberior fratri sumpta mihiq̃ue toga est.
Induiturque humeris cum lato purpura clavo:
Et studium nobis, quod fuit ante, manet.
Jamque decem vitæ frater geminaverat annos,
Cum perit: et cœpi parte carere mei.
Cepimus et teneræ primos ætatis honores,
Deque viris quondam pars tribus una fui.
Curia restabat, clavi mensura coacta est:
Majus erat nostris viribus illud onus.
Nec patiens corpus, nec mens erat apta labori:
Sollicitæque fugax ambitionis eram.
Et petere Aoniæ suadebant tuta sorores
Ocia, judicio semper amata meo.
Temporis illius colui, fovique pœtas:
Quotque aderant vates, rebar adesse deos.
Sæpe suas volucres legit mihi grandior ævo,
Quæque nocet serpens, quæ juvat herba, Macer.
Sæpe suas solitus recitare Propertius ignes,
Jure sodalitii qui mihi junctus erat.
Ponticus heroo, Battus quoque clarus Tambis,
Dulcia convictus membra fuere mei.
Et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
Dum ferit Ausonia carmina culta lyra.
Virgilium vidi tantum: nec avara Tibulle
Tempus amicitiae fata dedere meae.

iv P. OVIDII NASONIS VITA.

Successor fuit hic tibi, Galle, Propertius illi :

Quartus ab his serie temporis ipse fui.

Utque ego maiores, sic me coluere minores :

Notaque non tarde facta Thalcia mea est.

In secundo de Tristibus, vers. 93. se et causidicum fuisse scribit, et in privatis causis arbitrum, his versibus,

Nec male commissa est nobis fortuna reorum,

Lisquæ decem decies inspicienda viris.

Res quoque privatas statui sine crimine iudex :

Deque mea facta est pars quoque victa fide.

Benignus etiam adeo fuit, ut nullus unquam opus, quod ipse composuerat, carpserit. Quod testatur ipse in quarto de Tristibus sic,

Nec, qui detrectat præsentia, livor iniquo

Ullum de nostris dente momordit opus.

Fuit et moribus ornatissimus. nam et vinum multa aqua dilutum bibebat : et a detestando puerorum concubitu abhorrebat : eratque purus omnis sceleris. Sic enim ipse primo de Ponto, eleg. 10.

Parvus in exiles succus mihi pervenit artus :

Membraque sunt cera pallidiora nova.

Non hæc immodico contraxi damna Lyæo :

Scis mihi quam solæ pene bibantur aquæ.

Non epulis oneror : quarum si tangar amore,

Est tamen in Geticis copia nulla locis.

Nec vires adimit Veneris damnosa voluptas :

Non solet in mæstos illa venire toros.

Item in secundo de Arte amandi, vers. 683. ait,

Odi concubitus, qui non utrinque resolvunt :

Hoc est, cur pueri tangor amore minus.

In secundo autem de Ponto eleg. 7. sic scribit,

Vita prior vitio caret, et sine labe peracta est :

Auxilii misero nil tulit illa mihi.

Habuit uxores tres : quarum duas repudiavit : cum tertia vero conjunctissime et amantissime vixit. item filiam, et alios liberos, sed ex filia et avus factus est. Quare in quarto de Tristibus ait,

Pene mihi puero nec digna, nec utilis uxor
 Est data: quæ tempus perbreve nupta fuit.
 Illi successit, quamvis sine crimine conjux,
 Non tamen in nostro firma futura toro.
 Ultima, quæ mecum feros permanfit in annos,
 Sustinuit conjux exulis esse viri.
 Filia me mea bis prima fœcunda juventa,
 Sed non ex uno conjuge fecit avum.

In primo autem libro eleg. 3. sic,
 Sæpe eadem mandata dedi, meque ipse sefelli,
 Respiciens oculis pignora cara meis.

Et in tertio eleg. 11. sic,
 Utque sit exiguum pœnæ, quod conjuge cara,
 Quod patria careo, pignoribusque meis.

Cum autem Augustum Cæsarem imprudenter et inscius
 (ut ipse ait) offendisset, ad Euxinos ab eo relegatus
 est, annos natus quinquaginta. quare ait in quarto de
 Tristibus,

Postque meos ortus Pisæa vinctus oliva
 Abstulerat decies præmia victor eques:
 Cum maris Euxini positos ad læva Tomitas
 Quærere me læsi principis ira jubet.

Describit autem discessum suum ex urbe, et uxoris, et
 cæterorum suorum lachrymas, duramque et periculofam
 navigationem suam, primo de Tristibus eleg. 3. longa
 epistola, quæ incipit,

Cum subit illius tristissima noctis imago.

Præterea primo de Ponto eleg. 3. in epistola ad Rufi-
 num, eo in loco se exulare, ubi semper maxima forent
 frigora, summaque inopia bonorum omnium, his queri-
 tur versibus,

Orbis in extremi jaceo desertus arenis:
 Fert ubi perpetuas obruta terra nives.
 Non ager hic pomum, non dulces educat uvas:
 Non salices ripa, robora monte virent.
 Neve fretum laudes terra magis: æquora semper
 Ventorum rabie solibus orba tument.

Quocunque aspicias, campi cultore carentes,
 Vastaque, quæ nemo vendicet, arva jacent.
 Hostis adest dextra, lævaque a parte timendus,
 Vicinoque metu terret utrumque latus.
 Altera Bistonias pars est sensura sagittas:
 Altera Sarmatica spicula missa manu.

Sui autem exilii duas fuisse ait causas: quarum alteram
 ubique fatetur, alteram semper suppressit. ait enim se-
 cundo de Tristibus, vers. 207.

Perdiderint cum me duo crimina, carmen, et error:
 Alterius facti culpa silenda mihi est.

Persæpe igitur et libros de Arte Amandi composuisse
 dolet, quod propterea Augusto odio esse cepit: et
 aliquid vidisse per errorem, ut ob id in Scythiam re-
 legatus fuerit offenso Cæsare. Ait enim in secundo de
 Ponto, eleg. 9.

Neve roges, quæ sit: stultam quam scripsimus artem,
 Innocuas nobis hæc vetat esse manus.
 Et quid præterea peccarim, quærere noli,
 Ut pateat sola culpa sub arte mea.

Et eleg. 10.

Naso parum prudens artem dum scribit amandi,
 Doctrinæ pretium triste magister habet.

Et in tertio ad Amorem, eleg. 3.

Nec satis hoc fuerat: stultus quoque carmina feci:
 Artibus ut posses non rudis esse meis,
 Pro quibus exilium misero mihi reddita merces:
 Id quoque in extremis, et sine pace locis.

In eodem sic Amorem sibi respondentem inducit in for-
 mis,

Utque hoc, sic utinam defendere cætera posses:
 Scis aliud, quod te læserit, esse magis.

Et in quarto ad Carum, eleg. 13.

Ille quidem dixit: sed me jam, Care, nivali
 Sexta relegendum bruma sub axe videt.
 Carmina nil profunt: nocuerunt carmina quondam,
 Primaque tam miseræ causa fuere fugæ.

Secundo item de Tristibus vers. 103. ait,
Cur aliquid vidi? cur conscia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi est?
Inscius Acteon vidit sine veste Dianam:
Præda fuit canibus non minus ille suis.

Et in eodem, vers. 541.
Carmina que edideram, cum te delicta notantem
Præteriti toties irrequietus eques.
Ergo, quæ juveni mihi non nocitura putavi
Scripta parum prudens, nunc nocuere seni.
Sera redundavit veteris vindicta libelli:
Distat et a meriti tempore pœna sui.

Et in tertio, eleg. 5.
Inscia quod crimen viderunt lumina, plector:
Peccatumque oculos est habuisse meum.
Non equidem totam possum defendere culpam:
Sed partem nostri criminis error habet.
Ubique igitur exilii causam tum libros de Arte, tum errorem fuisse commemorat. Quis vero ille error fuerit, nunquam aperuit, ne magis Augustus sibi irasceretur. Verum quia (ut ipse ait) Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata: quidnam id fuerit, plurimi scire conati sunt, et conatur semper aliquis. Quapropter suspicati sunt quidam, turpe aliquod Augusti secretum casu vidisse Ovidium. quod non placet: quia toties objiciendo scelus, immitiorem reddidisset Cæsarem, quem lenire et placare studebat. Alii vero, quod Augusti filiam falso Corinnæ nomine amaverit. quæ, ut Plinius et Tranquillus scribunt, flagravat adulteriorum infamia, et damnata est. Qua de re sic Sidonius poëta,
Et te carmina per libidinosa
Notum, Naso tener, Tomosque missum,
Quondam Cæsareæ nimis puellæ
Falso nomine subditum Corinnæ.

Quod non videtur: quia, si ita esset, graviter et scienter in Augusti majestatem deliquisset Ovidius: non, ut ipse ubique scribit, per errorem, et inscienter. Præterea

viii P. OVIDII NASONIS VITA.

quam ficto nomine Corinnam appellavit, ea potitum se testatur in Amoribus, libro primo dicens, eleg. 5.

Singula quid referam? nil non laudabile vidi,

Et nudam pressi corpus ad usque meum.

Cætera quis nescit? lassique quievimus ambo:

Proveniant medii sic mihi sæpe dies.

Quare si ea, vel filia, vel neptis, vel ancilla Cæsaris, vel quæcunque alia fuerit, sic illi cara, ut propterea Ovidium relegaverit, non error, sed scelus fuisset: non inscius vidisset crimen, sed sciens fecisset. Adde, quod in cum errorem incidit jam senex: Corinnam vero juvenis amavit, sic enim de se ipse quarto de Tristibus,

Carmina cum primum populo juvenilia legi,

Barba resecta mihi bisve, semelve fuit.

Moverat ingenium totam cantata per urbem

Nomine non vero dicta Corinna mihi.

Nec puto hic eam quasi gaudens nominasset, si ejus miseriæ et exilii fuisset causa. Credendum certe est, aliquid ab Ovidio per errorem visum, cognitumque, ut propterea ab offenso Augusto sub artis amatoriae culpa Tornos relegatus sit. Sed quidnam illud fuerit, cum sciri ipse noluerit, nequicquam quærimus: præsertim cum, ne quæretur, sic ipse jubeat, ex Ponto lib. II. eleg. 9.

Ecquid præterea peccarim, quærere noli:

Ut pateat sola culpa sub arte mea.

Exulans autem in locis asperrimis, et perinhumanis, sæpe, ut saltem in mitiorem locum relegaretur, petiit. quamquam vel veniam impetraturum se ab Imperatore sperabat: quapropter eo mortuo, in quarto de Ponto, eleg. 6. sic dolet,

Cæperat Augustus deceptæ ignoscere culpæ:

Spem nostram, terras deseruitque simul.

Quale tamen potui de cœlite, Brute, recenti

Vestra procul positus carmen in ora dedi.

Quæ profit pietas utinam mihi: sitque malorum

Jam modus, et sacræ mitior ira domus.

Et in eodem numen Augusti rogat, ut sibi ignoscatur: et præsertim cum de illo novo deo facto libellum scripserit. ait enim, lib. IV. eleg. 9.

Tu certe scis hæc superis ascite, videsque
Cæsar, ut est oculis subdita terra tuis.

Tu nostras audis inter convexa locatus
Sidera, sollicito quas damus ore, preces.

Pervenient istuc et carmina forsitan illa,
Quæ de te scripsi cœlite facta novo.

Auguror his igitur flecti tua numina: nec tu
Immerito nomen mite parentis habes.

Scripsit ante exilium Heroidum epistolas plurimas, de Amoris ad Corinnam libros quinque: quos postea diligentius recognitos in treis redegit. Quod sic ipse in primo eorundem,

Qui modo Nasonis fueramus quinque libelli,

Tres sumus: hoc illi prætulit author opus.

De Arte amandi libros treis, de Remedio amoris libros duos. Transmutationum libros quindecim: quos, quia non emendaverat, tum iratus, ut ipse ait, studio, carminibusque suis, cum Tomos relegaretur, sua manu combussit, cum aliis quibusdam placituris: sed quia exscripti fuerant ante plurimis exemplis, propterea sic ipse primo de Tristibus, eleg. 6.

Grata tua est pietas: sed carmina major imago

Sunt mea, quæ mando qualiacunque legas:

Carmina mutatas hominum dicentia formas:

Infelix, domini quod fuga rupit, opus.

Hæc ego discedens, sicut bona multa meorum,

Ipse mea posui mœstus in igne manu.

Utque cremasse suum fertur sub stipite natum

Thestias, et melior matre fuisse soror:

Sic ego non meritos mecum peritura libellos

Imposui rapidis viscera nostra rogis.

Vel quod eram Musas, ut crimina nostra, perosus:

Vel quod adhuc crescens et rude carmen erat.

Quæ, quoniam non sunt penitus sublata, sed extant:

Pluribus exemplis scripta fuisse reor.

P. OVIDII NASONIS VITA.

Nunc precor ut vivant: et non ignava legentem

Ocia delectent, admoneantque mei.

Non tamen illa legi poterunt patienter ab ullo,

Nesciat his summam si quis abesse manum.

Ablatum mediis opus est incudibus illud,

Defuit et scriptis ultima lima meis.

Et veniam pro laude peto: laudatus abunde,

Non fastiditus si tibi lector ero.

Hos quoque sex versus in primâ fronte libelli,

Si præponendos esse putabis, habet.

Orba parente suo quicumque volumina tangis,

His saltem vestra detur in urbe locus.

Quoque magis faveas, non hæc sunt edita ab ipso:

Sed quasi de domini funere rapta sui.

Quicquid in his igitur vitii rude carmen habebit:

Emendaturus, si licuisset, erat.

Item in tertio, eleg. 14.

Sunt quoque mutatæ ter quinque volumina formæ:

Carmina de domini funere rapta sui.

Illud opus potuit, si non prius ipse perissem,

Certius a summa nomen habere manu.

Nunc incorrectum populi pervenit in ora:

In populi quicquam si tamen ore meum est.

Scriptit et Medeara tragœdiam: de qua maxime a Quintiliano, et a Cornelio Tacito laudatus est. Ait enim Fabius: Ovidii Medea ostendit, quantum vir ille præstare potuerit, si ingenio suo temperare, quam indulgere maluisset. Summo etiam eum fuisse iudicio, ostendit Seneca in secundo Declamationum sic inquires: Rogatus aliquando ab amicis suis, ut tolleret tres versus: petivit invicem, ut tres exciperet, in quos illis nihil liceret. Conscripterant illi, quos tolli vellent: secreto: hic, quos tutos esse vellet. In utrisque codicillis iidem versus erant. Ex quibus primum fuisse narrabat Albinovanus Pedo, qui inter arbitros fuit, *Semibovemque virum, semivirunque bovem: Egeiidum Borean, egeiidumque Notum.* ex quo apparet, summi ingenii viro non iudicium defuisse ad compescendum licentiam carminum suorum, sed ani-

P. OVIDII NASONIS VITA. xi

mum. Aiebat item, deteriorem esse faciem, in qua non aliquis nævus inesset. De Medea tragœdia ipse sic meminit secundo de Tristibus, vers. 555.

Et dedimus tragicis scriptum regale cothurnis,

Quæque gravis debet verba cothurnus habet.

Composuit et librum in Malos poëtas, qui non extat. Item in exilio, epistolam consolatoriam ad Liviam Augusti, de morte Drusi. De Tristibus etiam libros quinque. De Ponto libros quatuor. in Ibin. Fastorum libros duodecim: ex quibus sex tantum ad nostra tempora pervenerunt. de quibus sic ipse secundo de Tristibus, vers. 549.

Sex ego Fastorum scripsi, totidemque libellos:

Cumque suo finem mense libellus habet.

Scripsit et triumphum Cæsaris: de quo tertio de Ponto eleg. 4. sic meminit,

Utque suo faveas mandat, Rufine, triumpho,

In vestras venit si tamen ille manus.

Est opus exiguum, vestrisque paratibus impar:

Quale tamen cunque est, ut tueare, rogo.

Et lingua Getica libellum de laudibus Cæsaris, quem etiam recitavit, cujus meminit de Ponto lib. IV. eleg. 13. ad Carum sic scribens:

Ah pudet, et scripsi Getico sermone libellum:

Structaque sunt nostris barbara verba modis.

Et placui: gratare mihi, cœpique poëtæ

Inter inhumanos nomen habere Getas.

Materiam quæris? laudes de Cæsare dixi:

Adjuta est novitas numine nostra Dei.

Nam patris Augusti docui mortale fuisse

Corpus: ad ætherias numen abisse domos.

Esse parem virtute patri, qui frena rogatus

Sæpe recusati ceperit imperii.

Esse pudicarum Vestam te Livia matrum:

Ambiguum, nato dignior, anne viro.

Esse duos juvenes firma adjumenta parentis,

Qui dederint animi pignora certa sui.

Hæc ubi non patria perlegi scripta camœna,

Venit et ad digitos ultima charta meos.

Et caput, et plenas omnes movere pharetras :

Et longum Getico murmur in ore fuit.

Atque aliquis, scribas hæc cum de Cæsare, dixit,

Cæsaris imperio restituendus eras.

De Piscibus opus non perfecit, de quibus postea Oppianus, Ovidium imitatus, Græce scripsit ad Antoninum Imperatorem. Extant præterea multa opuscula sub hujus poetæ nomine : ut De nuce, De medicamine faciei, ac aurium, De pulice, De somno, De cuculo, De aurora, De philomela, De limace, De vetula, De quatuor humoribus, De ludo latrunculorum. Quæ omnia, præterquam De nuce, et De medicamine faciei, quæ fortasse puer composuit, ridicula sunt : nec digna, ut divino Nasonis ingenio non juvenis modo, virive, sed ne pueri quidem attribuantur. Desperans tandem ad urbem reditum impetrare a Cæsare, sic ad uxorem tertio libro eleg. 3. de Tristibus scripsit,

Ossa tamen, facito, parva referantur ut urna,

Sic ego non etiam mortuus exul ero.

Non vetat hoc quisquam. fratrem Thebana peremptum

Supposuit tumulo, rege vetante, soror.

Atque ea cum foliis, et amomi pulvere misce :

Atque suburbano condita pone loco.

Quosque legat versus oculo properante viator,

Grandibus in tumuli marmore cæde notis :

Hic ego qui jaceo tenerorum lusor amorum,

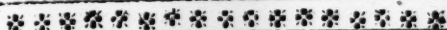
Ingenio perii Naso poeta meo.

At tibi qui transis, ne sit grave, quisquis amasti,

Dicere : Nasonis molliter ossa cubent.

Missus autem fuit in exilium anno imperii Augusti secundo et quinquagesimo, vel circiter. Quinto autem Tiberii, Tomis apud Getas diem obiit. Ex quo colligitur, exulasse annos octo, et menses aliquot. Sepultum etiam juxta oppidum Tomos, tradit Eusebius.

P. OVIDII NASONIS
FASTORUM

LIBER I.

TEMPORA cum causis Latium digesta per annum,

Lapsaque sub terras, ortaue signa, canam.

Excipe pacato, Cæsar Germanice, vultu

Hoc opus: et timidæ dirige navis iter.

Officiiue levem non averſatus honorem,

In tibi devoto munere dexter ades.

5

Sacra recognosces Annalibus eruta priscis;

Et quo sit merito quæque notata dies.

Invenies illic et festa domestica vobis.

Sæpe tibi pater est, sæpe legendus avus.

10

Quæque ferunt illi, pictos signantia Fastos,

Tu quoque cum Druso præmia fratre feres.

Cæsar's arma canant alii; nos Cæsar's aras:

Et quoscumque sacris addidit ille dies.

Adnue conanti per laudes ire tuorum:

15

Deque meo pavidos excute corde metus.

Da mihi te placidum; dederis in carmina vires.

Ingenium vultu statque caditque tuo.

Pagina judicium docti subitura movetur

Principis, ut Clario missa legenda Deo.

20

Quæ sit enim culti sacundia sensimus oris,

Civica pro trepidis cum tulit arma reis.

Scimus et, ad nostras cum se tulit impetus artes,

Ingenii currant flumina quanta tui.

Si licet, et fas est, vates rege vatis habenas:

25

Auspice te felix totus ut annus eat.

VOL. I.

B

2 P. OVIDII NASONIS

Tempora digereret cum conditor Urbis, in anno
 Constituit menses quinque bis esse suo.
 Scilicet arma magis, quam sidera, Romule, noras:
 Curaque finitimos vincere major erat. 30
 Est tamen et ratio, Cæsar, quæ moverit illum:
 Erroremque suum quo tueatur habet.
 Quod satis est, utero matris dum prodeat infans;
 Hoc anno statuit temporis esse fatis.
 Per totidem menses a funere conjugis uxor 35
 Sustinet in vidua tristitia signa domo.
 Hoc igitur vidit trabeati cura Quirini,
 Cum rudibus populis annua jura daret.
 Martis erat primus mensis, Venerisque secundus:
 Hæc generis princeps, ipse ille pater. 40
 Tertius a Senibus, Juvenum de nomine quartus:
 Quæ sequitur, numero turba notata fuit.
 At Numa nec Janum, nec avitas præterit umbras;
 Mensibus antiquis adposuitque duos.
 Ne tamen ignores variorum jura dierum: 45
 Non habet officii Lucifer omnis idem.
 Ille Nefastus erit, per quem tria verba silentur:
 Fastus erit, per quem lege licebit agi.
 Neu toto perfare die sua jura putaris;
 Qui jam Fastus erit, mane Nefastus erat. 50
 Nam simul exta Deo data sunt, licet omnia fari;
 Verbaque honoratus libera Prætor habet.
 Est quoque, quo populum jus est includere septis:
 Est quoque, qui nono semper ab orbe redit.
 Vindicat Ausonias Junonis cura Kalendas: 55
 Idibus alba Jovi grandior agna cadit.
 Nonarum tutela Deo caret. omnibus istis
 (Ne fallare cave) proximus Ater erit.
 Omen ab eventu est: illis nam Roma diebus
 Damna sub adverso tristitia Marte tulit. 60
 Hæc mihi dicta semel, totis hærentia Fastis,
 (Ne seriem rerum scindere cogar) erunt.
 Ecce tibi faustum, Germanice, nuntiat annum;
 Inque meo primus carmine Janus adest.

- Jane biceps, anni tacite labentis origo,
Solutus de Superis qui tua terga vides;
Dexter ades Ducibus; quorum secunda labore
Otia terra ferax, otia Pontus agit.
Dexter ades Patribusque tuis, Populoque Quirini:
Et refera nutu candida templa tuo. 70
Prospera lux oritur: linguisque animisque favete.
Nunc dicenda bono sunt bona verba die.
Lites vacent aures; insanaque protinus absint
Jurgia, differ opus, livida lingua, tuum.
Cernis, odoratis ut luceat ignibus æther;
Et sonet accensis spica Cilicis focis? 75
Flamma nitore suo templorum verberat aurum,
Et tremulum summa spargit in æde jubar.
Vestibus intactis Tarpeias itur in arces:
Et populus festo concolor ipse suo est. 80
Jamque novi præeunt fasces; nova purpura fulget:
Et nova conspicuum pondera sentit ebur.
Colla rudes operum præbent ferienda juvenci,
Quos aluit campis herba Falisca suis.
Juppiter, arce sua totum cum spectet in orbem;
Nil nisi Romanum, quod tueatur, habet. 85
Salve, læta dies, meliorque revertere semper,
A populo rerum digna potente coli.
Quem tamen esse Deum te dicam, Jane biformis?
Nam tibi par nullum Græcia numen habet. 90
Ede simul causam, cur de cœlestibus unus,
Sitque quod a tergo, sitque quod ante, vides.
Hæc ego cum sumtis agitare mentis tabellis;
Lucidior visa est, quam fuit ante, domus.
Tum sacer, ancipiti mirandus imagine, Janus 95
Bina repens oculis obtulit ora meis.
Obstupui; sensique metu riguisse capillos:
Et gelidum subito frigore pectus erat.
Ille tenens dextra baculum, clavemque sinistra,
Edidit hos nobis ore priore sonos. 100
Disce, metu posito, vates operose dierum,
Quod petis; et voces percipe mente meas,

Me Chaos antiqui (nam res sum prisca) vocabant.
 Adspice, quam longi temporis æta canam.
 Lucidus hic aër, et, quæ tria corpora restant, 105
 Ignis, aquæ, tellus, unus acervus erant.
 Ut semel hæc rerum secessit lite suarum,
 Inque novas abiit massa soluta domos;
 Flamma petit altum; propior locus æra cepit:
 Sederunt medio terra fretumque solo. 110
 Tunc ego, qui fueram globus, et sine imagine moles,
 In faciem redii dignaque membra deo.
 Nunc quoque, confusæ quondam nota parva figuræ,
 Ante quod est in me, postque videtur idem.
 Accipe, quæsitæ quæ causâ sit altera formæ: 115
 Hanc simul ut noris, officiumque meum.
 Quidquid ubique vides, cœlum, mare, nubila, terras;
 Omnia sunt nostra clausa, patentque, manu.
 Me penes est unum vasti custodia mundi:
 Et jus vertendi cardinis omne meum est. 120
 Cum libuit Pacem placidis emittere testis;
 Libera perpetuas ambulat illa vias,
 Sanguine letifero totus miscbitur orbis,
 Ni teneant rigidæ condita bella feræ.
 Præsideo foribus cœli cum mitibus Horis: 125
 It, redit officio Juppiter ipse meo.
 Inde vocor Janus. cui cum Cereale sacerdos
 Imponit libum, mixtaque farra sali,
 Nomina ridebis. modo namque Patulcius idem,
 Et modo sacrificio Clusius ore vocor. 130
 Scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
 Nomine diversas significare vices.
 Vis mea narrata est. causam nunc disce figuræ.
 Jam tamen hanc aliqua tu quoque parte vides.
 Omnis habet geminas, hinc atque hinc, janua frontes: 135
 E quibus hæc populum spectat, at illa Larem.
 Utque, sedens vester primi prope limina testis,
 Janitor egressus introitusque videt;
 Sic ego prospicio, cœlestis janitor aulæ,
 Eas partes, Hesperlasque simul. 140

Ora vides Hecates in tres vergentia partes,
Servet ut in ternas compita secta vias.
Et mihi, ne flexu cervicis tempora perdam,
Cernere non moto corpore bina licet.
Dixerat: et vultu, si plura requirere vellem, 145
Se mihi difficilem non fore, fassus erat.
Sumsi animum, gratesque Deo non territus egi:
Verbaque sum spectans pauca locutus humum.
Dic, age, frigoribus quare novus incipit annus,
Qui melius per ver incipiendus erat? 150
Omnia tunc florent: tunc est nova temporis ætas:
Et nova de gravido palmite gemma tumet.
Et modo formatis amicitur vitibus arbos;
Prodit et in summum seminis herba solum:
Et tepidum volucres concentibus aëra mulcent, 155
Ludit et in pratis, luxuriatque pecus.
Tum blandi soles: ignotaque prodit hirundo;
Et luteum celsa sub trabe fingit opus.
Tum patitur cultus ager, et renovatur aratro.
Hæc anni novitas jure vocanda fuit. 160
Quæsieram multis: non multis ille moratus,
Contulit in versus sic sua verba duos.
Bruma novi prima est, veterisque novissima Solis:
Principium capiunt Phœbus et annus idem.
Post ea mirabar, cur non sine litibus esset 165
Prima dies. Causam percipe, Janus ait.
Tempora commisi nascentia rebus agendis;
Totus ab auspicio ne foret annus iners.
Quisque suas artes ob idem delibat agendo:
Nec plus quam solitum testificatur opus. 170
Mox ego; Cur, quamvis aliorum numina placem,
Jane, tibi primo tura merumque fero?
Ut per me possis aditum, qui limina servo,
Ad quoscumque velim prorsus, habere Deos.
At cur læta tuis dicuntur verba Kalendis; 175
Et damus alternas, accipimusque preces?
Tum Deus incumbens baculo, quem dextra gerebat;
Omina principiis, inquit, inesse solent.

Ad primam vocem timidas advertitis aures :
 Et visam primum consulit augur avem. 180
 Templa patent auresque Deum : nec lingua caducas
 Concipit ulla preces ; dictaque pondus habent :
 Desierat paucis : nec longa silentia feci ;
 Sed tetigi verbis ultima verba meis :
 Quid vult palma sibi, rugosaque carica, dixi, 185
 Et data sub niveo candida mella favo ?
 Omen, ait, causa est, ut res sapor ille sequatur ;
 Et peragat ceptum dulcis ut annus iter.
 Dulcia cur dentur video : stipsis adjice causam,
 Pars mihi de Festo ne labet ulla tuo. 190
 Risit ; et, O quam te fallunt tua secula, dixit,
 Qui stipe mel sumta dulcius esse putes ?
 Vix ego Saturno quemquam regnante videbam,
 Cujus non animo dulcia lucra forent.
 Tempore crevit amor, qui nunc est summus, habendi. 195
 Vix ultra, quo jam progrediatur, habet.
 Pluris opes nunc sunt, quam prisca temporis annis ;
 Dum populus pauper, dum nova Roma fuit :
 Dum casa Martigenam capiebat parva Quirinum,
 Et dabat exiguum fluminis ulva torum. 200
 Juppiter angusta vix totus stabat in aede ;
 Inque Jovis dextra fictile fulmen erat.
 Frondibus ornabant, quæ nunc Capitolia gemmis :
 Pascebatque suas ipse Senator oves.
 Nec pudor, in stipula placidam cepisse quietem, 205
 Nec foenum capiti supposuisse, fuit.
 Jura dabat populis posito modo Consul aratro ;
 Et levis argenti lamina crimen erat.
 At postquam Fortuna loci caput extulit hujus,
 Et tetigit summos vertice Roma Deos ; 210
 Creverunt et opes, et opum furiosa cupido :
 Et, cum possideant plurima, plura volunt.
 Querere ut absument, absunta requirere certant :
 Atque ipsæ vitiis sunt alimenta vices.
 Sic, quibus intumuit suffusa venter ab unda, 215
 Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

In pretio pretium nunc est. dat census honores;
Census amicitias: pauper ubique jacet.
Tamen tamen auspiciū si sit stipis utile quæris,
Curque juvent nostras æra vetusta manus. 220
Æra dabant olim; melius nunc omen in atro est:
Victæque concedit prisca moneta novæ.
Nos quoque templa juvant, quamvis antiqua probemus,
Aurea. majestas convenit ista Deo.
Laudamus veteres, sed nostris utimur annis. 225
Mos tamen est æque dignus uterque coli.
Finierat monitus. placidis ita rursus, ut ante,
Clavigerum verbis adloquor ipse Deum:
Multa quidem didici. sed cur navalis in ære
Altera signata est, altera forma biceps? 230
Noscere me duplici posses in imagine, dixit;
Ni vetus ipsa dies extenuaret opus.
Causa ratis superest: Thuscum rate venit in amnem
Ante pererrato falcifer orbe Deus.
Hac ego Saturnum memini tellure receptum. 235
Cœlitibus regnis ab Jove pulsus erat.
Inde diu genti mansit Saturnia nomen:
Dicta quoque est Latium terra, latente Deo.
At bona posteritas puppim servavit in ære;
Hospitis adventum testificata Dei. 240
Ipse solum colui, cujus placidissima lævum
Redit arenosi Thybridis unda latus.
Hic, ubi nunc Roma est, incædua silva virebat:
Tantaque res paucis pascua bubus erat.
Arx mea collis erat, quem cultrix nomine nostro 245
Nuncupat hæc ætas, Janiculumque vocat.
Tunc ego regnabam, patiens cum terra Deorum
Esset, et humanis numina mixta locis.
Nondum Justitiam facinus mortale fugarat.
(Ultima de Superis illa reliquit humum.) 250
Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat.
Nullus erat, justis reddere jura, labor.
Nil mihi cum bello: pacem postesque tuebar:
Et clavem ostendens, Hæc, ait, arma gero.

Prefferat ora Deus. tunc sic nostra ora resolvo, 255
 Voce mea voces eliciente Dei.
 Cum tot sint Jani; cur stas sacratus in uno,
 Hic ubi juncta foris templa duobus habes?
 Ille manu mulcens propexam ad pectora barbam,
 Protinus Œbalii rettulit arma Titi. 260
 Utque levis custos, armillis capta Sabinis,
 Ad summæ Tatium duxerit areis iter.
 Inde, velut nunc est per quem descenditis, inquit,
 Arduus in valles et Fora clivus erat.
 Et jam contigerat portam: Saturnia cujus 265
 Demiserat adpositas insidiosa feras.
 Cum tanto veritus committere numine pugnam,
 Ipse meæ movi callidus artis opus.
 Oraque, qua pollens ope sum, fontana reclusi;
 Sumque repentinas ejaculatus aquas. 270
 Ante tamen gelidis subjeci sulphura venis:
 Clauderet ut Tatio fervidus humor iter.
 Cujus ut utilitas pulsus percepta Sabinis;
 Quæque fuit, tuto reddita forma loco est;
 Ara mihi posita est, parvo conjuncta facello: 275
 Hæc adolet flammis cum strue farra suis.
 At cur pace lates, motisque recluderis armis?
 Nec mora; quæsi reddita causa mihi.
 Ut populo reditus pateant ad bella profecto,
 Tota patet demta janua nostra sera. 280
 Pace fores obdo; ne qua discedere possit:
 Cæsareoque diu nomine clausus ero.
 Dixit; et, attollens oculos diversa tuentes,
 Adspexit toto quidquid in orbe fuit.
 Pax erat; et vestri, Germanice, causa triumphi 285
 Tradiderat famulas jam tibi Rhenus aquas.
 Jane, face æternos, Pacem, Pacificque ministros:
 Neve suum, præsta, deferat auctor opus.
 Quod tamen ex ipsis licuit mihi discere Fastis;
 Sacravere Patres hac duo templa die. 290
 Accepit Phœbo Nymphaque Coronide natum
 Insula, dividua quam premit amnis aqua,

Juppiter in parte est. cepit locus unus utrumque:
 Junctaque sunt magno templa nepotis avo.
 Quid vetat et stellas, ut quæque oriturque caditque, 295
 Dicere? promissi pars sit et ista mei.
 Felices animos, quibus hæc cognoscere primis,
 Inque domos superas scandere cura fuit!
 Credibile est illos pariter vitiisque locisque
 Altius humanis exseruisse caput. 300
 Non Venus et vinum sublimia pectora fregit;
 Officiumve fori, militiæve labor.
 Nec levis ambitio, perfusaque gloria furo;
 Magnarumve fames sollicitavit opum.
 Admovere oculis distantia sidera nostris; 305
 Ætheraque ingenio supposuere suo.
 Sic petitur cælum: non ut ferat Ossan Olympus;
 Summaque Peliacus sidera tangat apex.
 Nos quoque sub ducibus cælum metabimur illis,
 Ponemusque suos ad stata signa dies. 310
 Ergo ubi nox aderit venturis tertia Nonis,
 Sparsaque cœlesti rore madebit humus,
 Oſtipedis frustra quærantur brachia Cancri:
 Præceps occiduas ille subivit aquas.
 Institerint Nonæ: missi tibi nubibus atris 315
 Signa dabunt imbres, exoriente Lyra.
 Quattuor adde dies ductis ex ordine Nonis;
 Janus Agonali luce piandus erit.
 Nominis esse potes succinctus causa minister,
 Hostia cœlitibus quo feriente cadit. 320
 Qui calido strictos tincturus sanguine cultros,
 Semper, Agone? rogas, nec nisi jussus agis.
 Pars, quia non veniant pecudes, sed agantur, ab actu
 Nomen Agonalem credit habere diem.
 Pars putat hoc festum prisca Agnalia dictum; 325
 Una sit ut proprio litera demta loco.
 An, quia prævisos in aqua timet hostia cultros,
 A pecoris lux est ista notata metu?
 Pars etiam, fieri solitis ætate priorum
 Nomina de ludis Graja tulisse diem. 330

Et pecus antiquus dicebat Agonia sermo:
 Veraque iudicio est ultima causa meo.
 Utque ea nunc certa est; ita Rex placare sacrorum
 Numina lanigeræ conjuge debet ovis.
 Victima, quæ dextra cecidit victrice, vocatur, 335
 Hostibus amotis hostia nomen habet.
 Ante, Deos homini quod conciliare valeret,
 Far erat, et puri lucida mica falis.
 Nondum pertulerat lacrimatas cortice myrrhas
 Acta per æquoreas hospita navis aquas 340
 Tura nec Euphrates, nec miserat India costum,
 Nec fuerant rubri cognita fila croci.
 Ara dabat fumos, herbis contenta Sabinis,
 Et non exiguo laurus adusta sono.
 Si quis erat, factis prati de flore coronis, 345
 Qui posset violas addere, dives erat.
 Hic, qui nunc aperit percussæ viscera tauri,
 In sacris nullum culter habebat opus.
 Prima Ceres avidæ gavisæ est sanguine porcæ,
 Ulta suas merita cæde nocentis opes. 350
 Nam fata, vere novo teneris lactentia succis,
 Eruta fetigeræ comperit ore suis.
 Sus dederat pœnas. exemplo territus hujus
 Palmite debueras abstinuisse caper.
 Quem, spectans aliquis dentes in vite prementem, 355
 Talia non tacito dicta dolore dedit:
 Rode, caper, vitem: tamen hinc, cum stabis ad aram,
 In tua quod spargi cornua possit, erit.
 Verba fides sequitur: noxæ tibi deditus hostis
 Spargitur adfuso cornua, Bacche, mero. 360
 Culpa sui nocuit: nocuit quoque culpa capellæ.
 Quid bos, quid placidæ commeruistis oves?
 Flebat Aristæus, quod apes cum stirpe necatas
 Viderat inceptos destituisse favos.
 Cærule quem genetrix ægre solata dolentem, 365
 Addidit hæc dictis ultima verba suis:
 Siste, puer, lacrimas. Proteus tua damna levabit;
 Quoque modo repares, quæ periire, dabit.

Decipiat ne te versis tamen ille figuris; Impediant geminas vincula firma manus.	370
Pervenit ad vatem juvenis : resolutaque fomno Adligat æquorei brachia capta Senis.	
Ille sua faciem transformis adulterat arte : Mox domitus vinclis in sua membra redit.	
Oraque cærulea tollens rorantia barba ;	375
Qua, dixit, repares arte, requiris, apes ? Obrue mactati corpus tellure juveni :	
Quod petis a nobis, obrutus ille dabit. Iustia facit pastor. fervent examina putri	
De bove : mille animas una necata dedit.	380
Poscit ovem fatum. verbenas improba carpsit; Quas pia Dis ruris ferre solebat anus.	
Quid tuti superest ; animam cum ponat in aris Lanigerumque pecus, ruricolæque boves ? Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum,	385
Ne detur celeri victima tarda Deo. Quod semel est triplici pro virgine cæsa Dianæ, Nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit.	
Extæ canum vidi Triviæ libare Sapæos ; Et quicumque tuas accolit, Hæme, nives.	390
Cæditur et rigido Custodi ruris asellus. Causa pudenda quidem est, huic tamen apta Deo.	
Festa corymbiferi celebrabas Græcia Bacchi, Tertia quæ solito tempore bruma refert.	
Di quoque cultores gelidi venere Lycei,	395
Et quicumque joci non alienus erat : Panem, et in Venerem Satyrorum prona juvenus ;	
Quæque colunt amnes, solaque rura, Deæ. Venerat et senior pando Silenus asello,	
Quique rubro pavidas inguine terret aves.	400
Dulcia qui dignum nemus in convivia nacti Gramine vestitis accubuerunt toris.	
Vina dabat Liber : tulerat sibi quisque coronam. Miscendas parce rivus agebat aquas.	
Naiðes effusis aliæ sine pectinis usu,	405
Pars aderant, positæ arte manuque comis.	

Illa super furas tunicam collecta ministrat :
 Altera disſuto peſtus aperta ſinu.
 Exerit hæc humerum : veſtem trahit illa per herbas.
 Impediunt teneros vincula nulla pedes. 410
 Hinc aliæ Satyris incendia mitia præbent :
 Pars tibi, qui pinu tempora nexa geris :
 Te quoque, inextinctæ Silene libidinis, urunt.
 Nequitia eſt, quæ te non finit eſſe ſenem.
 At ruber, hortorum decus et tutela, Priapus 415
 Omnibus ex illis Lotide captus erat.
 Hanc cupit, hanc optat : ſola ſuſpirat in illa :
 Signaque dat nutu ; ſollicitatque notis.
 Faſtus ineſt pulchris, ſequiturque ſuperbia formam.
 Irriſum vultu deſpicit illa ſuo. 420
 Nox erat : et, vino ſomnum faciente, jacebant
 Corpora, diverſis victa ſopore locis.
 Lotis in herboſa, ſub acernis ultima ramis,
 Sicut erat luſu feſſa, quievit humo.
 Surgit amans : animamque tenens, veſtigia furtim 425
 Suſpenſo digitis fert taciturna gradu.
 Ut tetigit nivæ ſecreta cubilia Nymphæ ;
 Ipſa ſui ſtatus ne ſonet aura, cavet.
 Et jam finitima corpus librabat in herba :
 Illa tamen multi plena ſoporis erat. 430
 Gaudet : et, a pedibus tracto velamine, vota
 Ad ſua ſelici coeperat ire via.
 Ecce rudens rauco Sileni vector aſellus
 Intempeſtivos edidit ore ſonos.
 Territa conſurgens Nymphæ manibusque Priapum 435
 Rejicit, et fugiens concitat omne nemus.
 At Deus, obſcæna nimium quoque parte paratus,
 Omnibus ad Lunæ lumina riſus erat.
 Morte dedit pœnas auctor clamoris : et hinc eſt
 Hellespontiaci victima grata Deo. 440
 Intactæ fueratis aves, ſolatia ruris ;
 Adſuetum ſilvis, innocuumque genus ;
 Quæ facitis nidos, quæ plumis ova fovetis,
 Et facili dulces editis ore modos.

Sed nihil ista juvant: quia linguæ crimen habetis, 445
 Dique putant mentes vos aperire suas.
 Nec tamen id falsum. nam, Dis ut proxima quæque,
 Nunc penna veras, nunc datis ore notas.
 Tuta diu volucrum proles, tum denique cæsa est:
 Juveruntque Deos indicis exta sui. 450
 Ergo sæpe, suo conjux abducta marito,
 Uritur in calidis alba columba focis.
 Nec defensa juvant Capitolia, quo minus anser
 Det jecur in laneas, Inachi lauta, tuas.
 Nocte Deæ Nocti cristatus cæditur ales, 455
 Quod tepidum vigili provocat ore diem.
 Interea Delphin clarum super æquora fidus
 Tollitur; et patriis exferit ora vadis.
 Postera lux hiemem medio discrimine signat:
 Æquaque præteritæ, quæ superabit, erit. 460
 Proxima prospiciet Tithono nupta relicto
 Arcadiæ sacrum pontificale Deæ.
 Te quoque lux eadem, Turni soror, æde recepit;
 Hic ubi Virginea Campus oblitur aqua.
 Unde petam causas horum, moremque sacrorum? 465
 Dirigat in medio quis mea vela freto?
 Ipsa mone, quæ nomen habes a carmine ductum,
 Propositoque fave, ne tuus erret honos.
 Orta prior Luna (de se si creditur ipsi)
 A magno tellus Arcadæ nomen habet. 470
 Hic fuit Evander: qui, quamquam clarus utroque,
 Nobilior sacræ sanguine matris erat.
 Quæ, simul æthereos animo concèperat ignes;
 Ore dabat vero carmina plena Dei.
 Dixerat hæc nato motus instare, sibique, 475
 Multaque præterea, tempore nacta fidem.
 Nam juvenis, vera nimium cum matre, fugatus
 Deserit Arcadiam, Patrhasiumque larem.
 Cui genetrix flenti, Fortunâ viriliter, inquit,
 (Siste, puer, lacrimas) ista ferenda tibi est. 480
 Sic erat in fatis: nec te tua culpa fugavit;
 Sed Deus. offenso pulsus es urbe Deo.
 V O L. I. C

Non meriti pœnam pateris, sed Numinis iram.
 Est aliquid magnis crimen abesse malis.
 Conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra 485
 Pectora pro facto spemque metumque suo.
 Nec tamen ut primus mœre mala talia passus:
 Obruit ingentes ista procella viros.
 Passus idem, Tyriis qui quondam pulsus ab oris,
 Cadmus, in Aonia constitit exsul humo. 490
 Passus idem Tydeus, et idem Pagasæus Iäson:
 Et quos præterea longa referre mora est.
 Omne solum forti patria est; ut piscibus æquor:
 Ut volucris, vacuo quidquid in orbe patet.
 Nec fera tempestas toto tamen horret in anno: 495
 Et tibi (crede mihi) tempora veris erunt.
 Vocibus Evander firmata mente parentis
 Nave secat fluctus, Hesperiamque tenet.
 Jamque ratem doctæ monitu Carmentis in amnem
 Egerat, et Thufcis obuius ibat aquis. 500
 Fluminis illa latus, cui sunt vada juncta Terenti,
 Adspicit; et sparsas per loca sola casas.
 Utque erat, immisis puppim stetit ante capillis;
 Continuitque manum torva regentis iter.
 Et procul in dextram tendens sua brachia ripam, 505
 Pineæ non sano ter pede texta ferit.
 Neve daret saltum properans insistere terræ,
 Vix est Evandri vixque retenta manu.
 Dique petitorum, dixit, salvet locorum;
 Tuque novos cœlo terra datura deos: 510
 Fluminaque, et Fontes, quibus utitur hospita tellus,
 Et nemora, et Silvæ, Naiadumque chori;
 Este bonis avibus visû natoque mihi que:
 Ripaque felici tacta sit ista pede.
 Fallor? an hi fient ingentia mœnia colles? 515
 Juraque ab hac terra cetera terra petet?
 Montibus his olim totus promittitur orbis.
 Quis tantum fati credat habere locum?
 Et jam Dardaniæ tangent hæc litora pinus.
 Hic quoque causa novi semina Martis erit. 520

Care nepos, Palla, funesta quid induis arma?
 Indue. non humili vindice cæsus eris.
 Victa tamen vinces, eversaue Troja refurges.
 Obruet hostiles ista ruina domos.
 Urite victrices Neptunia Pergama flammæ: 25
 Num minus hic toto est altior orbe cinis?
 Jam pius Æneas sacra, et sacra altera patrem,
 Adferet. Iliacos excipe, Vesta, Deos.
 Tempus erit, cum vos, orbemque tuebitur idem:
 Et fient ipso sacra colente Deo: 30
 Et penes Augustos patriæ tutela manebit.
 Hanc fas imperii frena tenere domum.
 Inde nepos natusque Dei (licet ipse recuset)
 Pondera cœlesti mente paterna feret.
 Utque ego perpetuis olim sacrabor in aris; 35
 Sic Augusta novum Julia numen erit.
 Talibus ut nostros dictis descendit in annos,
 Substitit in medios præcia lingua sonos.
 Puppibus egressus Latia stetit exsul in herba.
 Felix, exsilium cui locus ille fuit! 40
 Nec mora longa fuit. stabant nova testæ: nec alter
 Montibus Aufoniis Arcade major erat.
 Ecce boves illuc Erytheïdas adplicat heros,
 Emensus longi claviger orbis iter.
 Dumque huic hospitium domus est Tegeæ; vagantur
 Incustoditæ læta per arva boves. 46
 Mane erat: excussus somno Tirynthius hospes
 De numero tauros sentit abesse duos.
 Nulla videt taciti quærens vestigia furti:
 Traxerat averfos Cacus in antra feros; 50
 Cacus Aventinæ timor atque infamia silvæ,
 Non leve finitimis hospitibusque malum.
 Dira viro facies; vires pro corpore; corpus
 Grande: pater monstri Mulciber hujus erat.
 Proque domo longis spelunca recessibus ingens, 55
 Abdita, vix ipſis inveniendâ feris.
 Ora super postes adfixaque brachia pendent,
 Squallidaque humanis ossibus albet humus.

Servata male parte boum Jove natus abibas :
 Mugitum rauco furta dedere sono. 560
 Accipio revocamen, ait ; vocemque secutus
 Impia per silvas ultor ad antra venit.
 Ille aditum fracti præstruxerat objice montis :
 Vix juga movissent quinque bis illud opus.
 Nititur hic humeris, (cælum quoque federat illis) 565
 Et vastum motu collabefaciat onus.
 Quod simul evulsum est, fragor æthera terruit ipsum ;
 Istaque subsedit pondere molis humus.
 Prima movet Cacus collata prælia dextra ;
 Remque ferox faxis stipitibusque gerit. 570
 Quis ubi nil agitur ; patrias male fortis ad artes
 Confugit, et flammis ore sonante vomit.
 Quas quoties proflat, spirare Typhœa credas,
 Et rapidum Ætnæo fulgur ab igne jaci.
 Occupat Alcides, adductaque clava trinodis 575
 Ter quater adversi sedit in ore viri.
 Ille cadit, mixtosque vomit cum sanguine fumos ;
 Et lato moriens pectore plangit humum.
 Immolat ex illis taurum tibi Juppiter unum
 Victor, et Evandrum ruricolæque vocat. 580
 Constituitque sibi, quæ Maxima dicitur, aram,
 Hic ubi pars Urbis de bove nomen habet.
 Nec tacet Evandri mater, prope tempus adesse,
 Hercule quo tellus fit satis usa suo.
 At felix vates, ut Dis gratissima vixit, 585
 Possidet hunc Jani sic Dea mense diem.
 Idibus in magni castus Jovis æde sacerdos
 Semimaris flammis viscera libat ovis :
 Redditaque est omnis populo provincia nostro ;
 Et tuus Augusto nomine dictus avus. 590
 Perlege dispositas generosa per atria ceras ;
 Contigerunt nulli nomina tanta viro.
 Africa victorem de se vocat : alter Iſauras,
 Aut Cretum domitas testificatur opes.
 Hunc Numidæ faciunt, illum Messana superbum ; 595
 Ille Numantina traxit ab urbe notam.

Et mortem et nomen Druso Germania fecit.
 Me miserum, virtus quam brevis illa fuit!
 Si petat a victis; tot sumat nomina Cæsar,
 Quot numero gentes maximus orbis habet. 600
 Ex uno quidam celebres, aut torquis ademtæ,
 Aut Corvi titulos auxiliaris habent.
 Magne, tuum nomen rerum mensura tuarum est:
 Sed qui te vicit, nomine major erat.
 Nec gradus est ultra Fabios cognominis ullus. 605
 Illa domus meritis Maxima dicta suis.
 Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes:
 Hic socium summo cum Jove nomen habet.
 Sancta vocant Augusta Patres: Augusta vocantur
 Tempia, sacerdotum rite dicata manu. 610
 Hujus et augurium dependet origine verbi,
 Et quodcumque sua Juppiter auget ope.
 Augeat imperium nostri Ducis, augeat annos:
 Protegat et vestras querna corona fores.
 Auspiciisque Deis tanti cognominis heres 615
 Omne suscipiat, quo pater, orbis onus.
 Respiciet Titan actas ubi tertius Idus;
 Fient Parrhasiæ sacra relata Deæ.
 Nam prius Aufonias matres carpenta vehebant:
 Hæc quoque ab Evandri dicta parente reor. 620
 Mox honor eripitur, matronaque destinat omnis
 Ingratos nulla prole novare viros.
 Neve daret partus; ictu temeraria cæco
 Visceribus cres. ens excutiebat onus.
 Corripuisse Patres ausas immitia nuptas, 625
 Jus tamen exemptum restituisse, ferunt.
 Binaque nunc pariter Tegeæ sacra parenti:
 Pro pueris fieri virginibusque jubent.
 Scortea non illi fas est inferre sacello,
 Ne violent pueros exanimata focos. 630
 Si quis amas ritus veteres, adiste precanti:
 Nomina percipies non tibi nota prius.
 Porrima placantur Postvertaque, sive sorores,
 Sive fugæ comites, Mænali Nympha, tuæ.

Altera, quod porro fuerat, cecinisse putatur : 635
 Altera versurum postmodo quidquid erat.
 Candida te niveo posuit lux proxima templo,
 Qua fert sublimes alta Moneta gradus :
 Nunc bene prospicies Latiam, Concordia, turbam :
 Nunc te sacratæ restituere manus. 640
 Furius (antiquum) populi superator Hetrusci
 Voverat, et voti solverat ante fidem.
 Causa, quod a Patribus sumtis secesserat armis
 Vulgus ; et ipsa suas Roma timebat opes.
 Causa recens melior. passos Germania Crines 645
 Porrigit auspiciis, Dux venerande, tuis.
 Inde triumphatæ libasti munera gentis ;
 Templaque fecisti, quam colis ipse, Deæ.
 Hæc tua constituit Genetrix et rebus et ara,
 Sola toro magni digna reperta Jovis. 650
 Hæc ubi transierint ; Capricorno, Phœbe, relicto ;
 Per juvenis curres signa gerentis aquam.
 Septimus hinc Oriens cum se demiserit undis ;
 Fulgebit toto jam Lyra nulla polo.
 Sidere ab hoc, ignis venienti nocte Leonis 655
 Qui micat in medio pectore, mersus erit.
 Ter quater evolvi signantes tempora Fastos ;
 Nec Sementiva est ulla reperta dies :
 Cum mihi ; sensit enim, Lux hæc indicitur, inquit,
 Musa. quid a Fastis non stata sacra petis ? 660
 Utque dies incerta sacro, sic tempora certa ;
 Seminibus jactis est ubi foetus ager.
 State coronati plenum ad præsepe juvenci :
 Cum tepido vestrum vere redibit opus.
 Rusticus emeritum palo suspendat aratrum : 665
 Omne reformidat frigida vulnus humus.
 Villice, da requiem terræ, semente peracta :
 Da requiem, terram qui coluere, viris.
 Pagus agat festum. pagum lustrate, coloni ;
 Et date paganis annua liba focis. 670
 Placentur matres frugum, Tellusque, Ceresque,
 Farre suo, gravidæ visceribusque suis.

Officium commune Ceres et Terra tuentur.

Hæc præbet causam frugibus, illa locum.

Consortes operum, per quas correcta vetustas,

675

Quernaque glans victa est utiliore cibo;

Frugibus immensis avidos satiate colonos,

Ut capiant cultus præmia digna sui.

Vos date perpetuos teneris sementibus auctus:

Nec nova per gelidas herba sit ulla nives.

680

Cum serimus; cœlum ventis aperite serenis:

Cum latet; ætherea spargite semen aqua.

Neye graves cultis Cerealia dona, cavete,

Agmine læfuro depopulentur aves.

Vos quoque subjectis, formicæ, parcite granis:

685

Post messëm prædæ copia major erit.

Interea crescat scabræ rubiginis experts,

Nec vitio cœli palleat ægra seges.

Et neque deficiat macie, neque pinguior æquo

Divitiis pereat luxuriosa suis.

690

Et careant loliis, oculos vitiantibus, agri;

Nec sterilis culto surgat avena solo.

Triticeos fœtus, passuraque farra bis ignem,

Hordeaque ingenti fœnore reddat ager.

Hoc ego pro vobis, hoc vos optate coloni:

695

Efficiantque ratas utraque Diva preces.

Bella diu tenuere viros, erat aptior ensis

Vomere: cedebat taurus arator equo.

Sarcula cessabant: versique in pila ligones,

Factaque de rastri pondere cassis erat.

700

Gratia Dis, domuique tuæ: religata catenis

Jampridem nostro sub pede bella jacent.

Sub juga bos veniat; sub terras semen aratas.

Pax Cererem nutrit; pacis alumna Ceres.

At quæ venturas præcedet sexta Kalendas,

705

Hac sunt Ledæis templa dicata Deis.

Fratribus illa Deis fratres de gente Deorum

Circa Juturnæ composuere lacus.

Ipsum nos carmen deducit Pacis ad aram

Hæc erit a mensis fine secunda dies.

710

Frondeb; Actiacis comtos redimita capillos,

Pax ades; et toto mitis in orbe mane.

Dum defunt hostes, desit quoque causa triumphi.

Tu ducibus bello gloria maior eris.

Sola gerat miles, quibus arma coërceat, arma: 715

Canteturque fera, nil nisi pompa. tuba.

Horreat Æneadas et primus et ultimus orbis:

Si qua parum Romam terra timebit, amet.

Tura, sacerdotes, pacalibus addite flammis;

Albaque percussa victima fronte cadat. 720

Utque domus, quæ præstat eam, cum pace perennet,

Ad pia propensos vota rogate Deos.

Sed jam prima mei pars est exacta laboris;

Cumque suo finem mense libellus habet.

P. OVIDII NASONIS
FASTORUM

LIBER II.

JANUS habet finem. cum carmine crescit et annus.

Alter ut hinc mensis, sic liber alter eat.

Nunc primum velis, Elegi, majoribus itis:

Exiguum (memini) nuper eratis opus.

Certe ego vos habui faciles in amore ministros;

Cum lufit numeris prima juvena suis.

Idem sacra cano, signataque tempora Fastis.

Ecquis ad hæc illinc crederet esse viam?

Hæc mea militia est. ferimus, quæ possumus, arma:

Dextraque non omni munere nostra vacat.

Si mihi non valido torquentur pila lacerto;

Nec bellatoris terga premuntur equi;

Nec galea tegimur, nec acuto cingimur ense;

(His habilis telis quilibet esse potest.)

At tua prosequimur studioso pectore, Cæsar,

Nomina: per titulos ingredimurque tuos.

Ergo ades, et placido paullum mea munera vultu

Respice; pacando si quid ab hoste vacas.

Februa Romani dixere piamina patres:

Nunc quoque dant verbo plurima signa fidem.

Pontifices ab Rege petunt et Flamine lanas,

Quis veteri lingua Februa nomen erat.

Quæque capit licitor domibus purgamina certis,

Torrida cum mica farra, vocantur idem.

Nomen idem ramo; qui cæsus ab arbore pura,

Casta sacerdotum tempora fronde tegit.

Ipse ego Flaminicam poscentem februa vidi:

Februa poscenti pinea virga data est.

Denique quodcumque est, quo pectora nostra piamur,
 Hoc apud intonsos nomen habebat avos. 30

Mensis ab his dictus: secta quia pelle Luperci
 Omne solum lustrant; idque piamen habent.
 Aut quia placatis sunt tempora pura sepulcris,
 Tunc cum ferales præteriere dies.

Omne nefas, omnemque mali purgamina causam 35
 Credebant nostri tollere posse senes.
 Græcia principium moris fuit. illa nocentes
 Impia lustratos ponere facta putat.

Actoriden Peleus, ipsum quoque Pelea Phoci
 Cæde per Hæmonias solvit Acastus aquas. 40
 Vectam frenatis per inane draconibus Ægeus
 Credulus immerita Phasida juvat ope.

Amphiarædes Naupactîo Acheloo,
 Solve nefas, dixit. solvit et ille nefas.
 Ah nimium faciles, qui tristia crimina cædis 45
 Fluminea tolli posse putetis aqua!

Sed tamen (antiqui ne nescius ordinis erres)
 Primus, ut est, Jani mensis et ante fuit.
 Qui sequitur Janum, veteris fuit ultimus anni.
 Tu quoque sacrorum, Termine, finis eras. 50

Primus enim Jani mensis, quia janua prima est.
 Qui facer est imis manibus, imus erat.
 Postmodo creduntur spatio distantia longo
 Tempora bis quini continuasse Viri.

Principio mensis Phrygiæ contermina Matri 55
 Sospita delubris dicitur aucta novis.

Nunc ubi sint illis, quæris, sacrata Kalendis,
 Tempia Deæ? longo procubuerunt die.
 Cetera ne simili caderent labefacta ruina
 Cavit sacrati provida cura Ducis: 60

Sub quo delubris sentitur nulla senectus.
 Nec satis est homines, obligat ille Deos.
 Templorum positor, templorum sancte repostor,
 Sit Superis, opto, mutua cura tui.

Dent tibi cœlestes, quot tu cœlestibus, annos: 65
 Proque tua maneant in statione demo.

Tum quoque vicini lucus celebratur Aſyli;
Qua petit æquoreas advena Tibris aquas.
Ad penetrale Numæ, Capitolinumque Tonantem,
Inque Jovis ſumma cæditur arce bidens. 70
Sæpe graves pluvias adopertus nubibus Auſter
Concitat, aut poſita ſub nive terra latet.
Proximus Heſperias Titan abiturus in undas,
Gemma purpureis cum juga demit equis;
Illa nocte aliquis, tollens ad ſidera vultum, 75
Dicet, ubi eſt hodie, quæ Lyra fulſit heri?
Dumque Lyræ quæret; medii quoque terga Leonis
In liquidas ſubito merſa notabit aquas.
Quem modo cælatum ſtellis Delphina videbas,
Is fugiet viſus nocte ſequente tuos. 80
Seu fuit occultis felix in amoribus index:
Leſbida cum Domino ſeu tulit ille Lyræ.
Quod mare non novit, quæ neſcit Ariona tellus?
Carmines currentes ille tenebat aquas.
Sæpe, ſequens agnam, lupus eſt hac voce retentus: 85
Sæpe avidum fugiens reſtitit agna lupum:
Sæpe canes leporesque umbra cubuere ſub una;
Et ſtetit in faxo proxima cerva lææ.
Et ſine lite loquax cum Palladis alite cornix
Sedit; et accipitri juncta columba fuit. 90
Cynthia sæpe tuis fertur, vocalis Arion,
Tamquam fraternis obſtupuiſſe modis.
Nomen Ariopium Siculas impleverat urbes;
Captaque erat lyricis Auſonis ora ſonis.
Inde domum repetens puppim conſcendit Arion; 95
Atque ita quæſitas arte ferebat opes.
Forſitan, infelix, ventos undamque timebas.
At tibi nave tua tutius æquior erat.
Namque gubernator deſtriſto conſtitit enſe,
Ceteraque armata conſcia turba manu. 100
Quid tibi cum gladio? dubiam rege, navita, pinum.
Non ſunt hæc digitis arma tenenda tuis.
Ille metu vacuus, Mortem non deprecor, inquit:
Sed liceat ſumta pauca referre Lyra.

Dant veniam, ridentque moram. capit ille coronam, 105
 Quæ possit crines, Phœbe, decere tuos.
 Induerat Tyrio bis tinctam murice pallam :
 Reddidit ista suos pollice chorda sonos.
 Flebilibus veluti numeris canentia dura
 Traiectus penna tempora cantat olor. 110
 Protinus in medias ornatus defilit undas.
 Spargitur impulsa cærula puppis aqua.
 Inde (fide majus) tergo Delphina recurvo
 Se memorant oneri supposuisse novo.
 Ille sedens citharamque tenet, pretiumque vehendi 115
 Cantat, et æquoreas carmine mulcet aquas.
 Di pia facta vident. astris Delphina recepit
 Juppiter; et stellas jussit habere novem.
 Nunc mihi mille sonos, quoque est memoratus Achilles
 Vellem, Mæonide, pectus inesse tuum. 120
 Dum canimus sacras alterno pectine Nonas;
 Maximus hinc Fastis adcumulatur honos.
 Deficit ingeniam, majoraque viribus arguent.
 Hæc mihi præcipuo est ore canenda dies.
 Quid volui demens Elegis imponere tantum 125
 Ponderis? heroi res erat ista pedis.
 Sancte Pater Patriæ, tibi Plebs, tibi Curia nomen
 Hoc dedit; hoc dedimus nos tibi nomen Eques.
 Res tamen ante dedit. sero quoque vera tulisti
 Nomina. jam pridem tu Pater orbis eras. 130
 Hoc tu per terras, quod in æthere Juppiter alto,
 Nomen habes: hominum tu Pater, ille Deum.
 Romule, concedas. facit hic tua magna tuendo
 Mœnia: tu dederas transfilienda Remo.
 Te Tatius, parvique Cures, Cæninaque sensit. 135
 Hoc Duce Romanum est Solis utrumque latus.
 Tu breve nescio quid victæ telluris habebas:
 Quodcumque est alto sub Jove, Cæsar habet.
 Tu rapis, hic castas duce se jubet esse maritas.
 Tu recipis luco, submovet ille nefas. 140
 Vis tibi grata fuit: florent sub Cæsare leges.
 Tu Domini nomen, Principis ille tenet.

- Te Remus incusat ; veniam dedit hostibus ille.
 Coelestem fecit te Pater ; ille Patrem.
 Jam puer Idæus media tenus eminet alvo, 145
 Et liquidas mixto nectare fundit aquas.
 En etiam, si quis Borean horrere solebat,
 Gaudeat. a Zephyris mollior aura venit.
 Quintus ab æquoreis nitidum jubar extulit undis
 Lucifer, et primi tempora veris eunt. 150
 Ne fallare tamen ; restant tibi frigora, restant :
 Magnaque discedens signa relinquit hiems.
 Tertia nox veniat : Custodem protinus Ursæ
 Adspicies geminos exseruisse pedes.
 Inter Hamadryadas jaculatricemque Dianam 155
 Callisto sacri pars fuit una Chori.
 Illa Deæ tangens arcus, Quos tangimus, arcus,
 Este meæ testes virginitatis, ait.
 Cynthia laudavit, Promissæque fœdera serva,
 Et comitum princeps tu mihi, dixit, eris. 160
 Fœdera servasset, si non formosa fuisset.
 Cavet mortales : de Jove crimen habet.
 Mille feras Phœbe filvis venata redibat ;
 Aut plus, aut medium Sole tenente diem.
 Ut tetigit lucum (densa niger ilice lucus ; 165
 In medio gelidæ fons erat altus aquæ)
 Hac, ait, in silva, virgo Tegeea, lavemur.
 Erubuit falso virginis illa sono.
 Dixerat et Nymphis : Nymphæ velamina ponunt.
 Hanc pudet, et tardæ dat mala signa moræ. 170
 Exuerat tunicas, uteri manifesta tumore
 Proditur indicio ponderis ipsa sui.
 Cui Dea, Virgineos, perjura Lycaoni, cœtus
 Defere, nec castas pollue, dixit, aquas.
 Luna novum decies implebat cornibus orbem : 175
 Quæ fuerat virgo credita, mater erat.
 Læsa furit Juno, formam mutatque puellæ.
 Quid facis ? invito pectore passâ Jovem est.
 Utque feræ vidit turpes in pellice vultus ;
 Hujus in amplexus Juppiter, inquit, eat, 180
 V O L. I. D

Urſa per incultos errabat ſquallida montes,
 Quæ fuerat ſummo nuper amanda Jovi.
 Jam tria luſtra puer furto conceptus agebat ;
 Cum mater nato eſt obvia facta ſuo.
 Illa quidem, tamquam cognosceret, adſtitit amens, 185
 Et gemuit : gemitus verba parentis erant.
 Hanc puer ignarus jaculo fixiſſet acuto ;
 Ni foret in ſuperas raptus uterque domos.
 Signa propinqua micant, prior eſt, quam dicimus Arcton :
 Arctophylax formam terga ſequentis habet. 190
 Sævit adhuc, canamque adiit Saturnia Tethyn,
 Mænaliæ taſtis ne lavet Arcton aquis.
 Idibus agreſtis ſumant altaria Fauni,
 Hic ubi diſcretas inſula rumpit aquas.
 Hæc fuit illa dies, in qua Vejentibus arvis 195
 Ter centum Fabii, ter cecidere duo.
 Una domus vires et onus ſuſceperat Urbis :
 Sumunt gentiles arma profeſſa manus.
 Egreditur caſtris miles generoſus ab iſdem ;
 E quis dux fieri quilibet aptus erat. 200
 Carmentis portæ dextro via proxima Jano eſt.
 Ire per hanc noli, quiſquis eſ ; omen habet.
 [Illa fama refert Fabios exiſſe trecentos.
 Porta vacat culpa ; ſed tamen omen habet.]
 Ut celeri paſſu Cremeram tetigere rapacem ; 205
 (Turbidus hibernis ille fluebat aquis)
 Caſtra loco ponunt : deſtriſtis enſibus ipſi
 Tyrrhenum valido Marte per agmen eunt.
 Non aliter, quam cum Libyca de rupe leones
 Invadunt ſparſos lata per arva greges. 210
 Diſſugiunt hoſtes, inhoneſtaque vulnera tergo
 Accipiunt : Thuſco ſanguine terra rubet.
 Sic iterum, ſic ſæpe cadunt. ubi vincere aperte
 Non datur, inſidias armaque cæca parant.
 Campus erat : campi claudébant ultima colles, 215
 Silvaque montanas occultere apta feras.
 In medio paucos, armentaue rara relinquunt :
 Cetera virgultis abdita turba latet.

- Ecce, velut torrens undis pluvialibus auctus,
 Aut nive, quæ Zephyro victa repente fuit, 220
 Per fata perque vias fertur; nec, ut ante solebat,
 Riparum clausas margine finit aquas:
 Sic Fabii latis vallem discursibus implent;
 Quosque vident spernunt. nec metus alter inest.
 Quo ruitis, generosa domus? male creditur hosti. 225
 Simplex nobilitas, perfida tela cave.
 Fraude perit virtus. in apertos undique campos
 Profluent hostes, et latus omne tenent.
 Quid faciant pauci contra tot millia fortes?
 Quidve, quod in misero tempore restet, habent? 230
 Sicut aper silvis longe Laurentibus actus
 Fulmineo celeres dissipat ore canes;
 Mox tamen ipse perit: sic non moriuntur inulti;
 Vulneraque alterna dantque feruntque manu.
 Una dies Fabios ad bellum miserat omnes: 235
 Ad bellum missos perdidit una dies.
 Ut tamen Herculeæ superessent semina gentis,
 Credibile est ipsos consuluisse Deos.
 Nam puer impubes, et adhuc non utilis armis,
 Unus de Fabia gente relictus erat. 240
 Scilicet ut posses olim tu, Maxime, nasci;
 Cui res cunctando restituenda foret.
 Continuata loco tria sidera, Corvus et Anguis,
 Et medius Crater inter utrumque jacet.
 Idibus illa latent: oriuntur nocte sequenti. 245
 Quæ sibi cur tria sint confociata, canam.
 Forte Jovi festum Phœbus sollemne parabat:
 (Non faciet longas fabula nostra moras.)
 I mea, dixit, avis, ne quid pia sacra moretur:
 Et tenuem vivis fontibus adfer aquam. 250
 Corvus inauratum pedibus cratera recurvis
 Tollit, et ærium pervolat altus iter.
 Stabat adhuc duris ficus densissima pomis.
 Tentat eam rostro: non erat apta legi.
 Immemor imperii sedisse sub arbore fertur, 255
 Dum fierent tarda dulcia poma mora.

- Inde fatur nigris longum rapit unguibus hydrum ;
 Ad dominumque redit ; fictaque verba refert :
 Hic mihi causâ moræ vivarum obsessor aquarum :
 Hic tenuit fontes officiumque meum. 260
 Addis, ait, culpæ mendacia, Phœbus ? et audes
 Fatidicum verbis fallere velle Deum ?
 At tibi, dum lactens hærebit in arbore ficus,
 De nullo gelidæ fonte bibantur aquæ.
 Dixit : et antiqui monumenta perennia facti 265
 Anguis, Avis, Crater, fidera juncta micant.
 Tertia post Idus nudos Aurora Lupercos
 Adspicit : et Fauni sacra bicornis eunt.
 Dicite, Pierides, sacrorum quæ sit origo :
 Attigerint Latias unde petita domos. 270
 Pana Deum pecoris veteres coluisse feruntur
 Arcades. Arcadiis plurimus ille jugis.
 Testis erit Pholoe, testes Stymphalides undæ ;
 Quique citis Ladon in mare currit aquis ;
 Cinctaque pinetis nemoris juga Nonacrini ; 275
 Altaque Cyllene, Parrhasiæque nives.
 Pan erat armenti custos, Pan numen equarum :
 Munus ob incolumes ille ferebat oves.
 Transtulit Evander silvestria numina secum.
 Hic ubi nunc Urbs est, tum locus Urbis erat. 280
 Inde Deum colimus, devestaque sacra Pelasgis.
 Flamen ad hæc prisco more Dialis erat.
 Cur igitur currant ; et cur (sic currere mos est)
 Nuda ferant posita corpora veste, rogas ?
 Ipse Deus velox discurrere gaudet in altis 285
 Montibus ; et subitas concitat ille feras.
 Ipse Deus nudus nudos jubet ire ministros :
 Nec fatis ad cursum commoda vestis erat.
 Ante Jovem genitum terras habuisse feruntur
 Arcades : et Luna gens prior illa fuit. 290
 Vita feræ similis, nullos agitata per usus :
 Artis adhuc experts, et rude vulgus erant.
 Pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas :
 Nectar erat palmis hausta duabus aqua.

Nullus anhelabat sub adunco vomere taurus :	295
Nulla sub imperio terra colentis erat :	
Nullus adhuc erat usus equi. se quisque ferebat.	
Ibat ovis lana corpus amicta sua.	
Sub Jove durabant, et corpora nuda gerebant,	
Docta graves imbres et tolerare Notos.	300
Nunc quoque detecti referunt monumenta vetusti	
Moris, et antiquas testificantur opes.	
Sed, cur præcipue fugiat velamina Faunus,	
Traditur antiqui fabula plena joci.	
Forte comes dominæ juvenis Tirynthius ibat :	305
Vidit ab excelso Faunus utrumque jugo.	
Vidit, et incaluit, Montanaque numina, dixit,	
Nil mihi vobiscum est : hæc meus ardor erit.	
Ibat odoratis humeros perfusa capillis	
Mæonis, aurato conspicienda sinu.	310
Aurea pellebant rapidos umbracula soles ;	
Quæ tamen Herculeæ sustinere manus.	
Jamque nemus Bacchi, Tmolî vineta, tenebat:	
Hesperus et fusce roscidus ibat equo.	
Antra subit, tophis laqueataque pumice vivo,	315
Garrulus in primo limine rivus erat.	
Dumque parant epulas potandaque vina ministri ;	
Cultibus Alciden instruit illa suis.	
Dat tenues tunicas, Gætulo murice tinctas :	
Dat teretem zonam, qua modo cincta fuit.	320
Ventre minor zona est : tunicarum vincla relaxat,	
Ut possit vastas exseruisse manus.	
Fregerat armillas non illa ad brachia factas:	
Stringebant magnos vincula parva pedes.	
Ipsa capit clavamque gravem, spoliūque leonis,	325
Conditaque in pharetra tela minora sua.	
Sic epulis functi, sic dant sua corpora somno;	
Et positis juxta secubuere toris.	
Causa ; repertori vitis pia sacra parabant,	
Quæ facerent pure, cum foret orta dies.	330
Noctis erat medium : quid non amor improbus audet ?	
Roscida per tenebras Faunus ad antra venit.	

Usque videt fomno comites vinoque solutos ;
 Spem capit in dominis esse soporis idem.
 Intrat ; et huc illuc temerarius errat adulter : 335
 Et præfert cautas subsequiturque manus.
 Venerat ad strati captata cubilia lecti ;
 Et prima felix forte futurus erat.
 Ut tetigit fulvi fetis hirsuta leonis
 Vellera, pertimuit, sustinuitque manum ; 340
 Attonitusque metu rediit : ut sæpe viator
 Turbatum viso rettulit angue pedem.
 Inde tori, qui iunctus erat, velamina tangit
 Mollia, mendaci decipiturque nota.
 Ascendit ; spondaque sibi propiore recumbit : 345
 Et rigido cornu durius inguen erat.
 Interea tunicas ora subducit ab ima.
 Horrebant densis aspera crura pilis.
 Cetera tentantem cubito Tirynthius heros
 Reppulit, e summo decedit ille toro. 350
 Fit sonus : inclamat comites, et lumina poscit
 Mæonis, illatis ignibus æsa patent.
 Ille gemit lecto graviter dejectus ab alto :
 Membraque de dura vix sua tollit humo.
 Ridet et Alcides, et qui videre jacentem : 355
 Ridet amatorem Lyda puella suum.
 Veste Deus lusus fallentes lumina vestes
 Non amat, et nudos ad sua sacra vocat.
 Adde peregrinæ causam, mea Musa, Latinam ;
 Inque suo noster pulvere currat equus. 360
 Cornipedi Fauno cæta de more capella,
 Venit ad exiguas turba vocata dapes.
 Dumque sacerdotes veribus transfusa salignis
 Extæ parant, medias Sole tenente vias ;
 Romulus, et frater, pastoralisque juvenus, 365
 Solibus et campo corpora nuda dabant :
 Cæstibus, et jaculis, et missi pondere faxi
 Brachia per lusus experienda dabant.
 Pastor ab excelfo, Per devia rura juvencos,
 Romule, prædones, eripe, dixit ; agunt. 370

Longum erat armari, diversus exit uterque
 Partibus. accursu præda recepta Remi.
 Ut rediit, verubus stridentia detrahit exta:
 Atque ait, Hæc certe non nisi victor edet.
 Dicta facit, Fabiique simul. venit irritus illuc 375
 Romulus, et mensas ossaque nuda videt.
 Risit; et indoluit Fabios potuisse Remumque
 Vincere: Quinctilios non potuisse suos.
 Fama manet facti. posito velamine currunt:
 Et memorem famam, quod bene cessit, habet. 380
 Forsitan et quæras, cur sit locus ille Lupercal;
 Quæve diem tali nomine caussa notet.
 Illa Vestalis cœlestia semina partu
 Ediderat, Patruo regna tenente suo.
 Is jubet auferri parvos, et in amne necari. 385
 Quid facis? ex istis Romulus alter erit.
 Jussa recusantes peragunt lacrimosa ministri.
 Plent tamen, et geminos in loca jussa ferunt.
 Albula, quem Thybrin mersus Tiberinus in unda
 Reddidit, hibernis forte tumebat aquis. 390
 Hic, ubi nunc Fora sunt, lintres errare videres;
 Quaque jacent valles, Maxime Circe, tuæ.
 Huc ubi venerunt, nec jam procedere possunt
 Longius; ex illis unus, an alter, ait:
 At quam sunt similes! at quam formosus uterque! 395
 Plus tamen ex illis iste vigoris habet.
 Si genus arguitur vultu; (ni fallit imago)
 Nescio quem vobis suspicor esse Deum.
 At si quis vestræ Deus esset originis auctor;
 In tam præcipiti tempore ferret opem. 400
 Ferret opem certe, si non ope mater egeret:
 Quæ facta est uno mater et orba die.
 Nata simul, peritura simul, simul ite sub undas
 Corpora, desierat; deposuitque sinu.
 Vagierunt clamore pari: sentire putares. 405
 Hi redeunt udis in sua testâ genis.
 Sustinet impositos summa cavus alveus unda.
 Heu quantum sati parva tabella vehit!

Alveus in limo silvis adpressus opacis,
 Paullatim fluvio deficiente, sedet. 410
 Arbor erat : remanent vestigia : quæque vocatur
 Rumina nunc ficus, Romula ficus erat.
 Venit ad expositos (mirum) lupa foeta gemellos.
 Quis credat pueris non nocuisse feram?
 Non nocuisse parum est : prodest quoque : quos lupa nutrit,
 Prodere cognatæ sustinuere manus. 415
 Constitit, et cauda teneris blanditur alumnis,
 Et fingit lingua corpora bina sua.
 Marte satos scires ; timor absuit. ubera ducunt ;
 Nec sibi promissi lactis aluntur ope. 420
 Illa loco nomen fecit ; locus ipse Lupercis.
 Magna dati nutrix præmia lactis habet.
 Quid vetat Arcadio dictos a monte Lupercos?
 Faunus in Arcadia templa Lyceus habet.
 Nupta, quid exspectas ? non tu pollentibus herbis, 425
 Nec prece, nec magico carmine mater eris.
 Excipe secundæ patienter verbera dextræ :
 Jam focer optati nomen habebit avi.
 Nam fuit illa dies, dura cum sorte maritæ
 Reddebant uteri pignora rara sui. 430
 Quid mihi, clamabat, prodest rapuisse Sabinas,
 Romulus : (hoc illo sceptrâ tenente fuit)
 Si mea non vires, sed bellum injuria fecit ;
 Utilius fuerat non habuisse nurus.
 Monte sub Esquilio multis incæduus annis 435
 Junonis magnæ nomine lucus erat.
 Huc ubi venerunt ; pariter nuptæque virique
 Suppliciter posito procubere genu.
 Cum subito motæ tremuere cacumina silvæ,
 Et Dea per lucos mira locuta suos. 440
 Italidas matres, inquit, caper hirtus inito.
 Obstupuit dubio territa turba sono.
 Augur erat : nomen longis intercidit annis.
 Nuper ab Hetrusca venerat exsul humo.
 Ille caprum mactat. iussæ sua terga maritæ 445
 Pellibus exsectis percutienda dabant.

Luna resumebat decimo nova cornua motu:
Virque pater subito, nuptaque mater erat.
Gratia Lucinæ: dedit hæc tibi nomina lucus;
Aut quia principium tu, Dea, lucis habes. 459
Parce, precor, gravidis, facilis Lucina, puellis;
Maturumque utero molliter effer onus.
Orta dies fuerit; tu desine credere ventis.
Perdidit illius temporis aura fidem.
Flamina non constant: et sex referata diebus 463
Carceris Æolii janua laxa patet.
Jam levis obliqua subsidit Aquarius urna.
Proximus ætherios excipe, Piscis, equos.
Te memorant fratremque tuum (nam juncta micatis
Signa) duos tergo sustinuisse Deos. 469
Terribilem quondam fugiens Typhona Dione,
Tunc cum pro cœlo Juppiter arma tulit;
Venit ad Euphratem comitata Cupid ne parvo;
Inque Palæstinæ margine sedit aquæ.
Populus, et cannæ riparum summa tenebant: 473
Spemque dabant salices, hos quoque posse tegi.
Dum latet, intonuit vento nemus. illa timore
Pallet; et hostiles credit adesse manus.
Utque sinu natum tenuit, Succurrite Nymphæ;
Et Dis auxilium ferte duobus, ait. 479
Nec mora; profiluit. Pisces subiere gemelli.
Pro quo nunc dignum fidera munus habent.
Inde nefas ducunt genus hoc imponere mensis,
Nec violant timidi piscibus ora Syri.
Proxima lux vacua est: at tertia dicta Quirino. 475
Qui tenet hoc nomen, Romulus ante fuit.
Sive quod hasta Curis prius est dicta Sabinis:
(Bellicus a telo venit in astra Deus)
Sive suum Regi nomen posuere Quirites:
Seu quia Romanis junxerat ille Cures. 489
Nam pater armipotens, postquam nova mœnia vidit,
Multaque Romulea bella peracta manu,
Juppiter, inquit, habet Romana potentia vires:
Sanguinis officio non eget illa mei.

34 P. OVIDII NASONIS

Redde patri natum : quamvis intercidit alter, 483
 Pro se, proque Remo, qui mihi restat, erit.
 Unus erit, quem tu tolles in cœrula cœli,
 Tu mihi dixisti : sint rata dicta Jovis.
 Juppiter adnuerat. nutu tremefactus uterque
 Est polus ; et cœli pondera sensit Atlas. 490
 Est locus : antiqui Capream dixere paludem.
 Forte tuis illic, Romule, jura dabas.
 Sol fugit ; et remouent subeuntia nublâ cœlum :
 Et gravis effusus decidit imber aquis.
 Hinc tonat, hinc missis abruptitur ignibus æther, 493
 Fit fuga : Rex patriis astra petebat equis.
 Luctus erat, falsæque Patres in crimine cædis.
 Hæsissetque animis forsitan illa fides.
 Sed Proculus Longa veniebat Julius Alba :
 Lunaque fulgebat ; nec facis usus erat. 500
 Cum subito motu nubes crepuere sinistrae.
 Rettulit ille gradus : horrueruntque comæ.
 Pulcher, et humano major, trabeaque decorus
 Romulus in media visus adesse via :
 Et dixisse simul. Prohibe lugere Quirites : 505
 Nec violent lacrimis numina nostra suis.
 Tura ferant, placentque novum pia turba Quirinum.
 Et patrias artes militiamque colant.
 Jussit : et in tenues oculis evanuit auras.
 Convocat hic populos : jussaque verba refert. 510
 Templâ Deo fiunt. collis quoque dictus ab illo :
 Et referunt certi sacra paterna dies.
 Lux quoque cur eadem Stultorum festa vocetur,
 Accipe : parva quidem caussa, sed apta subest.
 Non habuit tellus doctos antiqua colonos : 515
 Lassabant agiles aspera bella viros.
 Plus erat in gladio, quam curvo laudis aratro :
 Neglectus domino pauca ferebat ager.
 Farra tamen veteres jaciebant, farra metebant :
 Primitias Cereri farra resecta dabant. 520
 Usibus admoniti flammis torrenda dedere ;
 Multaque peccato damna tulere suo.

Nam modo verrebant nigras pro farre favillas;
 Nunc ipsas igni corripuere casas.
 Facta Dea est Fornax: læti Fornace coloni 525
 Orant, ut fruges temperet illa suas.
 Curio legitimis nunc Fornacalia verbis
 Maximus indicit; nec statuta sacra facit.
 Inque Foro, multa circum pendente tabella,
 Signatur certa Curia quæque nota. 530
 Stultaque pars populi, quæ sit sua curia, nescit:
 Sed facit extrema sacra relata die.
 Est honor et tumultis. animas placate paternas;
 Parvaque in extinctas munera ferte pyras.
 Parva petunt manes. pietas pro divite grata est 535
 Munere. non avidos Styx habet ima Deos.
 Tegula projectis fatis est velata coronis;
 Et sparsæ fruges, parcaque mica falis:
 Inque mero mollita Ceres, violæque solutæ.
 Hæc habeat media testa relicta via. 540
 Nec majora veto: sed et his placabilis umbra est.
 Adde preces positis et sua verba focis.
 Hunc morem Æneas, pietatis idoneus auctor,
 Attulit in terras, iuste Latine, tuas.
 Ille patris Genio sollemnia dona ferebat; 545
 Hinc populi ritus edidicere pios.
 At quondam, dum longa gerunt pugnacibus armis
 Bella, Parentales deseruere dies.
 Non impune fuit. nam dicitur omine ab isto
 Roma suburbanis incaluisse rogis. 550
 Vix equidem credo: bustis exisse feruntur,
 Et tacitæ questi tempore noctis avi.
 Perque vias Urbis. Latiosque ululasse per agros
 Deformes animas. vulgus inane, ferunt.
 Post ea præteriti tumultis redduntur honores; 555
 Prodigiiisque venit funeribusque modus.
 Dum tamen hæc fiunt, viduæ cessate puellæ:
 Expectet puros pinea tæda dies.
 Nec tibi, quæ cupidæ matura videre matri,
 Comat virgineas hasta recurva comas. 560

Conde tuas, Hymenæe, faces, et ab ignibus atris
 Aufer. habent alias mœsta sepulcra faces.
 Di quoque templorum foribus celentur opertis:
 Ture vacent aræ: stentque sine igne foci.
 Nunc animæ tenues, et corpora functa sepulcris 56;
 Errant: nunc posito pascitur umbra cibo.
 Nec tamen hæc ultra, quam tot de mense supersint
 Luciferi, quot habent carmina nostra pedes.
 Hanc, quia iusta ferunt, dixere Feralia lucem.
 Ultima placandis manibus illa dies. 57°
 Ecce anus in mediis residens annosa puellis,
 Sacra facit Tacitæ: vix tamen ipsa tacet.
 Et digitis tria tura tribus sub limine ponit,
 Qua brevis occultum mus sibi fecit iter.
 Tum cantata ligat cum fusco licia rhombo; 575
 Et septem nigras versat in ore fabas.
 Quodque pice adstrinxit, quod acu trajecit athena,
 Obsutum mænæ torret in igne caput:
 Vina quoque instillat. vini, quodcumque relictum est,
 Aut ipsa, aut comites, plus tamen ipsa, bibit. 580
 Hostiles linguas, inimicaque vinximus ora,
 Dicit discedens, ebriaque exit anus.
 Forsitan a nobis, quæ sit Dea Muta, requiras.
 Disce, per antiquos quæ mihi nota senes.
 Juppiter indomito Juturnæ captus amore 585
 Multa tulit, tanto non patienda Deo.
 Illa modo in filvis inter coryleta latebat:
 Nunc in cognatas defiliebat aquas.
 Convocat hic Nymphas, Latium, quôcumque tenebas:
 Et jactit in medio talia verba choro: 590
 Invidet ipsa sibi, vitatque, quod expedit illi,
 Vestra foror summo jungere membra Deo.
 Consulite ambobus: nam quæ mea magna voluptas,
 Utilitas vestræ magna fororis erit.
 Vos illi in prima fugienti obstitite ripa, 595
 Ne sua fluminea corpora mergat aqua.
 Dixerat: adnuerunt omnes Tiberinides udæ,
 Quæque colunt thalamos, Illa diva, tuos.

Forte fuit Naïs, Lara nomine : prima sed illi
 Dicta bis antiquum syllaba nomen erat, 600
 Ex vitio positum. sæpe illi dixerat Almo,
 Nata, tene linguam. nec tamen illa tenet.
 Quæ, simul ac tetigit Juturnæ stagna sororis,
 Effuge, ait, ripas : dicta refertque Jovis.
 Illa etiam Junonem adiit : miserataque nuptam, 605
 Naïda Juturnam vir tuus, inquit, amat.
 Juppiter intumuit : quaque est non usâ modestæ,
 Eripuit linguam : Mercuriumque vocat ;
 Duc, ait, ad Manes : locus ille silentibus aptus.
 Nympha, sed infernæ Nympha paludis, erit. 610
 Jussa Jovis fiunt. accepit lucus euntes.
 Dicitur illa duci tum placuisse Deo.
 Vim parat hic : vultu pro verbis illa precatur ;
 Et frustra muto nititur ore loqui.
 Fitque gravis, geminosque parit, qui compita servant, 615
 Et vigilant nostra semper in urbe, Lares.
 Proxima cognati dixere Caristia cari,
 Et venit ad socias turba propinqua dapes.
 Scilicet a tumulis, et, qui periere propinquis,
 Protinus ad vivos ora referre juvat : 620
 Postque tot amissos, quidquid de sanguine restat,
 Adspicere ; et generis dinumerare gradus.
 Innocui veniant : procul hinc, procul impius esto
 Frater, et in partus mater acerba suos :
 Cui pater est vivax, qui matris digere annos, 625
 Quæ premit invisam focrus iniqua nurum.
 Tantalidæ fratres absint, et Iâsonis uxor,
 Et quæ ruricolis semina tosta dedit :
 Et soror, et Progne, Tereusque duabus iniquus :
 Et quicumque suas per scelus auget opes. 630
 Dis generis date tura bonis Concordia fertur
 Illo præcipue mitis adesse die.
 Et libate dapes : ut grati pignus honoris
 Nutriat incinctos missa patella Lares.
 Jamque ubi suadebit placidos nox ultima somnos, 635
 Parca precaturæ sumite vina manus.

Et, bene nos, Patriæ, bene te, Pater, optime Cæsar,
 Dicite suffuso, per sacra verba, mero.
 Nox ubi transferit, solito celebretur honore,
 Separat indicio qui Deus arva suo. 640
 Termine, sive lapis, sive es defossus in agro
 Stipes, ab antiquis sic quoque numen habes.
 Te duo diversa domini pro parte coronant;
 Binaque ferta tibi, binaque liba ferant.
 Ara fit: huc ignem curto fert rustica testu,
 Sumtum de tepidis ipsa colona focis. 645
 Ligna senex minuit: concisæque construit alte;
 Et solida ramos figere pugnat humo.
 Dum sicco primas irritat cortice flammæ;
 Stat puer, et manibus lata canistra tenet. 650
 Inde, ubi ter fruges medios immisit in ignes,
 Porrigit incisos filia parva favos.
 Vina tenent alii: libantur singula flammis.
 Spectant, et linguis candida turba favent.
 Spargitur et cæsa communis Terminus agna: 655
 Nec queritur, lactens cum sibi porca datur.
 Conveniunt, celebrantque dapes vicinia simplex;
 Et cantant laudes, Termine sanctæ, tuas.
 Tu populos, urbesque, et regna ingentia finis:
 Omnis erit sine te litigiosus ager. 660
 Nulla tibi ambitio est: nullo corrumpere auro.
 Legitima servas credita rura fide.
 Si tu signasses olim Thyreatida terram;
 Corpora non leto missa trecenta forent:
 Nec foret Othryades congestis testus in armis. 665
 O quantum patriæ sanguinis ille dedit!
 Quid, nova cum fierent Capitolia? nempe Deorum
 Cuncta Jovi cessit turba, locumque dedit.
 Terminus (ut veteres memorant) conventus in æde
 Restitit: et magno cum Jove templa tenet. 670
 Nunc quoque, se supra ne quid nisi sidera cernat,
 Exiguum templi testæ foramen habent.
 Termine, post illud levitas tibi libera non est.
 Qua positus fueris in statione, mane.

- Nec tu vicino quidquam concede roganti;
 Ne videre hominem præposuisse Jovi.
 Et seu vomeribus, seu tu pulsabere rastris;
 Clamato, Meus est hic ager, ille tuus.
 Est via, quæ populum Laurentes ducit in agros,
 Quondam Dardanio regna petita duci. 675
 Illac lanigeri pecoris tibi, Termine, fibris
 Sacra videt fieri sextus ab Urbe lapis.
 Gentibus est aliis tellus data limite certo;
 Romanæ spatium est Urbis et orbis idem.
 Nunc dicenda mihi Regis fuga. traxit ab illa
 Sextus ab extremo nomina mense dies. 685
 Ultima Tarquinius Romanæ gentis habebat
 Regna: vir injustus, fortis ad arma tamen.
 Ceperat hic alias, alias everterat urbes;
 Et Gabios turpi fecerat arte suos. 690
 Namque trium minimus, proles manifesta Superbi,
 In medios hostes nocte silente venit.
 Nudarant gladios: Occidite, dixit, inermem.
 Hoc cupiant fratres, Tarquiniusque pater,
 Qui mea crudeli laceravit verbere terga. 695
 Dicere ut hoc posset, verbera passus erat.
 Luna fuit. spectant juvenem, gladiosque recondunt:
 Tergaque, deducta veste, notata vident.
 Flent quoque, et, ut secum tueatur bella, precantur.
 Callidus ignaris adnuit ille viris. 700
 Jamque potens, missio genitorem adpellat amico;
 Prodendi Gabios quod sibi monstret iter,
 Hortus odoratis suberat cultissimus herbis,
 Sextus humum rivo lene sonantis aquæ.
 Illic Tarquinius mandata latentia nati 705
 Accipit, et virga lilia summa metit.
 Nuntius ut rediit, decussaque lilia dixit;
 Filius, Agnosco jussa parentis, ait.
 Nec mora: Principibus cæsis ex urbe Gabina,
 Traduntur ducibus moenia nuda suis. 710
 Ecce (nefas visu) mediis altaribus anguis
 Exit, et exfunctis ignibus exta rapit.

- Consultitur Phœbus. fors est ita reddita: Matri
 Qui dederit princeps oscula, victor erit.
 Oscula quisque suæ matri properata tulerunt, 71;
 Non intellecto credula turba Deo.
 Brutus erat stulti sapiens imitator, ut esset
 Tutus ab insidiis, dire Superbe, tuis.
 Ille tacens, pronus matri dedit oscula Terræ,
 Creditus offenso procubuisse pede. 72;
 Cingitur interea Romanis Ardea signis,
 Et patitur lentas obsidione moras.
 Dum vacat, et metuunt hostes committere pugnam;
 Luditur in castris: otia moles agit.
 Tarquinius juvenis socios dapibusque meroque 72;
 Accipit. atque illis Rege creatus ait:
 Dum nos difficilis pigro tenet Ardea bello,
 Nec finit ad patrios arma referre Deos:
 Ecquid in officio torus est socialis? et ecquid
 Conjugibus nostris mutua cura sumus? 730
 Quisque suam laudant. studiis certamina crescunt;
 Et fervent multo linguaque corque mero.
 Surgit cui clarum dederat Collatia nomen;
 Non opus est verbis, credite rebus, ait.
 Nox superest: tollamur equis, Urbemque petamus. 735
 Dicta placent: frenis impediuntur equi.
 Pertulerant dominos. regalia protinus illi
 Tecta petunt: custos in fore nullus erat.
 Ecce nunc Regis, fufis per colla coronis,
 Inveniunt posito pervigilare mero. 740
 Inde cito passu petitur Lucretia. nebat.
 Ante torum calathi, lanaque mollis, erant.
 Lumen ad exiguum famulæ data pensa trahebant:
 Inter quas tenui sic ait ipsa sono:
 Mittenda est Domino (nunc, nunc properate, puellæ) 745
 Quamprimum nostra facta lacerna manu.
 Quid tamen audistis? nam plura audire soletis.
 Quantum de bello dicitur esse super?
 Postmodo victa cades: melioribus, Ardea, restas,
 Improba; quæ nostros cogis abesse viros. 750

Sint tantum reduces. sed enim temerarius ille
 Est meus: et stricto quolibet ense ruit.
 Mens abit, et morior, quoties pugnantis imago
 Me subit: et gelidum pectora frigus habet.
 Definit in lacrimas: intentaque fila remittit; 755
 In gremio vultum deposuitque suum.
 Hoc ipsi decuit: lacrimæ cecidere pudicæ;
 Et facies animo dignaque parque fuit.
 Pone nictum, venio, conjux ait. illa revixit;
 Deque viri collo dulce pendit onus. 760
 Interea juvenis furiatos regius ignes
 Concipit, et cæco raptus amore furit.
 Forma placet, niveusque color, flavique capilli;
 Quique aderat nulla factus ab arte decor.
 Verba placent, et vox; et quod corrumpere non est: 765
 Quoque minor spes est, hoc magis ille cupit.
 Jam dederat cantum lucis prænuntius ales;
 Cum referunt juvenes in sua castra pedem.
 Carpitur attonitos absentis imagine sensus
 Ille: recordanti plura magisque placent. 770
 Sic sedit: sic culta fuit: sic stamina nevit:
 Neglectæ collo sic jacuere comæ:
 Hos habuit vultus: hæc illi verba fuere:
 Hic decor, hæc facies, hic color oris erat.
 Ut solet a magno fluctus languescere flatu: 775
 Sed tamen a vento, qui fuit ante, tumet:
 Sic, quamvis aberat placitæ præsentia formæ,
 Quem dederat præsens forma, manebat amor.
 Ardet; et injusti stimulis agitated amoris
 Comparat indigno vimque dolumque toro. 780
 Exitus in dubio est. audebimus ultima, dixit.
 Viderit, audentes Forsne Deusne juvet.
 Cepimus audendo Gabios quoque. talia fatus
 Ense latus cingit: tergaque pressit equi.
 Accipit ærata juvenem Collatia porta: 785
 Condere jam vultus Sole parante suos.
 Hostis, ut hospes, init penetralia Collatina:
 Comitæ excipitur; sanguine junctus erat,

Quantum animis erroris inest ! parat inscia rerum
Infelix epulas hostibus illa suis.

790

Functus erat dapibus : poscunt sua tempora somni.
Nox erat ; et tota lumina nulla domo.

Surgit, et auratum vagina liberat enssem ;

Et venit in thalamos, nupta pudica, tuos.

Utque torum pressit ; Ferrum, Lucretia, mecum est, 795

Natus, ait, Regis, Tarquiniusque loquor.

Illā nihil : neque enim vocem viresque loquendi,

Aut aliquid toto pectore mentis habet.

Sed tremit, ut quondam stabulis deprensa relictis,

Parva sub infesto cum jacet agna lupo.

800

Quid faciat ? pugnet ? vincetur femina pugna.

Clamet ? at in dextra, qui necet, ensis adest.

Effugiat ? positus urguetur pectora palmis ;

Nunc primum externa pectora tacta manu.

Instat amans hostis precibus, pretioque, minisque : 805

Nec prece, nec pretio, nec movet ille minis.

Nil agis ; eripiam, dixit, pro crimine vitam :

Falsus adulterii testis adulter erit.

Interimam famulum ; cum quo deprensa fereris.

Succubuit famæ victa puella metu.

810

Quid, victor, gaudes ? hæc te victoria perdet.

Heu quanto regnis nox stetit una tuis !

Jamque erat orta dies : passis sedet illa capillis ;

Ut solet ad nati mater itura rogum.

Grandævumque patrem fido cum conjuge castris 815

Evocat : et posita venit uterque mora,

Utque vident habitum ; quæ luctus causa requirunt :

Cui paret exsequias, quove sit ista malo.

Illā diu reticet, pudibundaque celat amictu

Ora. fluunt lacrimæ more perennis aquæ.

820

Hinc pater, hinc conjux lacrimas solantur, et orant

Indicet : et cæco flentque paventque metu.

Ter conata loqui, ter destitit : ausaque quarto,

Non oculos adeo sustulit illa suos.

Hoc quoque Tarquinio debebimus ? eloquar, inquit, 825

Eloquar infelix dedecus ipsa meum.

Quæque potest narrat, restabant ultima; flevit:
Et matronales erubere genæ.

Dant veniam facto genitor conjuxque coacto.

Quam, dixit, veniam vos datis, ipsa nego. 830

Nec mora; celato figit sua pectora ferro;

Et cadit in patrios sanguinolenta pedes.

Tunc quoque jam moriens, ne non procumbat honeste,

Respicit. hæc etiam cura cadentis erat.

Ecce super corpus communia damna gementes, 835

Obliti decoris, virque paterque jacent.

Brutus adest; tandemque animo sua nomina fallit:

Fixaque semanimi corpore tela rapit.

Stillantemque tenens generoso sanguine cultrum,

Edidit impavidos ore minante sonos: 840

Per tibi ego hunc juro fortem castumque cruorem,

Perque tuos Manes, qui mihi numen erunt:

Tarquinius pœnas profuga cum stripe daturum.

Jam satis est virtus dissimulata diu.

Illa jacens ad verba oculos sine lumine movit; 845

Visæque concussa dicta probare coma.

Fertur in exsequias animi matrona virilis:

Et secum lacrimas, invidiamque trahit.

Vulnus inane patet. Brutus clamore Quirites

Concitat, et Regis facta nefanda refert. 850

Tarquinius cum prole fugit. capit annua Consul

Jura. dies regnis illa suprema fuit.

Fallimur? an veris prænuntia venit hirundo;

Et metuit, ne qua versa recurrat hiems?

Sæpe tamen, Progne, nimium properasse quereris; 855

Virque tuo Tereus frigore lætus erit.

Jamque duæ restant noctes de mense secundo,

Marsque citos junctis curribus urguet equos:

Ex vero positum permanit Equiria nomen:

Quæ Deus in Campo prospicit ipse suo. 860

Jure venis, Gradive; locum tua tempora possunt:

Signatusque tuo nomine mensis adest.

Venimus in portum, libro cum mense peracto,

Naviget hinc alia jam mihi liater aqua.

P. OVIDII NASONIS

F A S T O R U M

L I B E R III.

BELLICE, depositis clypeo paulisper et hasta,
 Mars, ades ; et nitidas casside solve comas.
 Forsitan ipse roges, quid sit cum Marte poetæ.
 A te, qui canitur, nomina mensis habet.
 Ipse vides manibus peragi fera bella Minervæ, 5
 Num minus ingenuis artibus illa vacat ?
 Palladis exemplo ponendæ tempora sume
 Cuspidis invenies et quod inermis agas.
 Tum quoque inermis eras, cum te Romana sacerdos
 Cepit ; ut hinc Urbi semina digna dares. 10
 Ilia Vestalis (quid enim vetat inde moveri ?)
 Sakra lavaturas mane petebat aquas.
 Ventum erat ad molli declivem tramite ripam :
 Ponitur e summa fœcilis urna coma.
 Fessa resedit humi ; ventosque accepit aperto 15
 Pectore ; turbatas restituitque comas.
 Dum fedet ; umbrosæ salices, volucresque canoræ
 Fecerunt somnos, et leve murmur aquæ.
 Blanda quies victis furtim subrepat ocellis :
 Et cadit a mento languida facta manus. 20
 Mars videt hanc, visamque cupit, potiturque cupitam :
 Et sua divina furta fœellit ope.
 Somnus abit : jacet illa gravis, jam scilicet intra
 Viscera, Romanæ conditor Urbis, eras.
 Languida confurgit ; nec scit cur languida surgat : 25
 Et peragit tales arbore aïxa sonos ;

Utile sit faustumque, precor, quod imagine somni
Vidimus. an somno clarius illud erat ?
Ignibus Iliacis aderam : cum lapsa capillis
Decidit ante sacros lanea vitta focos. 30
Inde duæ pariter (visu mirabile) palmæ
Surgunt. ex illis altera major erat :
Et gravibus ramis totum protexerat orbem ;
Contigeratque nova sidera summa coma.
Ecce meus ferrum patruus molitur in illas. 35
Terreor admonitu ; corque timore micat.
Marta, Picus, avis gemino pro stipite pugnant,
Et lupa. tuta per hos utraque palma fuit.
Dixerat : et plenam non firmis viribus urnam
Sustulit. impletat, dum sua visa refert. 40
Interea crescente Remo, crescente Quirino,
Cœlesti tumidus pondere venter erat.
Quo minus emeritis exiret cursibus annus,
Restabant nitido jam duo signa Deo.
Sylvia fit mater : Vestæ simulacra feruntur 45
Virgineas oculis opposuisse manus.
Ara Deæ certe tremuit, pariente ministra ;
Et subiit cineres territa flamma suos.
Hæc ubi cognovit contemtor Amulius æqui :
(Nam raptas fratri victor habebat opes) 50
Amne jubet mergi geminos. scelus unda refugit.
In sicca pueri destituuntur humo.
Lacte quis infantes nescit crevisse ferino,
Et picum expositis sæpe tulisse cibos ?
Non ego te, tantæ nutrix Larentia gentis, 55
Nec taceam vestras, Faustule pauper, opes.
Vester honos veniet, cum Larentalia dicam :
Acceptus geniis illa December habet.
Marta ter senos proles adoleverat annos ;
Et suberat flavæ jam nova barba comæ. 60
Omnibus agricolis armentorumque magistris
Iliadæ fratres jura petita dabant.
Sæpe domum veniunt prædonum sanguine læti,
Et redigunt actos in sua rura boves.

Ut genus audierunt ; animos pater editus auget : 65
 Et pudet in paucis nomen habere casis :
 Romuleoque cadit trajectus Amulius ense :
 Regnaque longævo restituantur avo.
 Mœnia conduntur : quæ, quamvis parva fuerunt,
 Non tamen expedit transiluisse Remo. 70
 Jam, modo qua fuerant silvæ, pecorumque recessus,
 Urbs erat. æternæ cum pater Urbis ait :
 Arbiter armorum, de cujus sanguine natus
 Credor ; et ut credar pignora certa dabo :
 A te principium Romano ducimus anno : 75
 Primus de patrio nomine mensis eat.
 Vox rata fit ; patrioque vocat de nomine mensem,
 Dicitur hæc pietas grata fuisse Deo.
 Et tamen ante omnes Martem coluere priores.
 Hoc dederat studiis bellica turba suis. 80
 Pallada Cecropidæ, Minoïa Creta Dianam,
 Vulcanum tellus Hypsipylea colit :
 Junonem Sparte, Pelopeïadesque Mycenæ :
 Pinigerum Fauni Mænalis ora caput.
 Mars Latio venerandus erat ; quia præsidet armis. 85
 Arma feræ genti remque decusque dabant.
 Quod si forte vacas, peregrinos inspice Fastos :
 Mensis in his etiam nomine Martis erit.
 Tertius Albanis, quintus fuit ille Faliscis :
 Sextus apud populos, Hernica terra, tuos. 90
 Inter Aricinos, Albanaque tempora constant
 Factaque Telegoni mœnia celsa manu.
 Quintum Laurentes, bis quintum Æquicolus asper,
 A tribus hunc primum turba Curenfis habet.
 Et tibi cum proavis, miles Peligne, Sabinis 95
 Convenit : hic genti quartus utrique Deus.
 Romulus, hos omnes ut vinceret ordine saltem,
 Sanguinis auctori tempora prima dedit.
 Nec totidem veteres, quot nunc, habuere Kalendas.
 Ille minor geminis mensibus annus erat. 100
 Nondum tradideras victas victoribus artes,
 Græcia, facundum, sed male forte, genus.

Qui bene pugnat, Romanam noverat artem :
 Mittere qui poterat pila, disertus erat.
 Quis tunc aut Hyadas, aut Pleiadas Atlanteas 105
 Senferat, aut geminos esse sub axe polos ?
 Esse duas Arctos : quarum Cynosura petatur
 Sidoniis ; Helicen Graja carina notet ?
 Signaque quæ longo frater percesseat anno,
 Ire per hæc uno mense sororis equos ? 110
 Libera currebant, et inobservata per annum
 Sidera : constabat sed tamen esse Deos.
 Non illi cælo labentia signa movebant ;
 Sed sua : quæ magnum prodere crimen erat.
 Illaque de scæno. sed erat reverentia scæno, 115
 Quantam nunc Aquilas cernis habere tuas.
 Pertica suspensos portabat longa maniplos :
 Unde manipularis nomina miles habet.
 Ergo animi indociles, et adhuc ratione carentes,
 Mensibus egerunt lustra minora decem. 120
 Annus erat ; decimum cum Luna repleverat orbem.
 Hic numerus magno tunc in honore fuit.
 Seu quia tot digiti, per quos numerare solemus :
 Seu quia bis quino femina mense parit.
 Seu quod adusque decem numero crescente venit ; 125
 Principium spatiis sumitur inde novis.
 Inde pares centum denos secrevit in orbes
 Romulus : Hastatos instituitque decem.
 Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
 Corpora : legitimo quique merebat equo. 130
 Quin etiam partes totidem Titienisibus idem,
 Quosque vocant Ramnes, Luceribusque dedit.
 Adusuetos igitur numeros fervavit in anno.
 Hoc luget spatium femina mœsta virum.
 Neu dubites, primæ fuerint quin ante Kalendæ 135
 Martis ; ad hæc animum signa referre potes.
 Laureæ Flaminibus, quæ toto perstitit anno,
 Tollitur : et frondes sunt in honore novæ.
 Janua nunc Regis posita viret arbore Phœbi :
 Ante tuas sit idem, Curia Prisca, fores. 140

Vesta quoque, ut folio niteat velata recenti,
 Cedit ab Iliacis laurea cana focis.
 Adde, quod arcana fieri novus ignis in æde
 Dicitur; et vires flamma resecta capit.
 Nec mihi parva fides, annos hinc isse priores; 145
 Anna quod hoc cœpta est mense Perenna coli.
 Hinc etiam veteres initi memorantur honores
 Ad spatium belli, perfide Pœne, tui.
 Denique quintus ab hoc fuerat Quintilis: et inde
 Incipit, a numero nomina quisquis habet. 150
 Primus, oliviferis Romam deductus ab arvis,
 Pompilius menses sensit abesse duos.
 Sive hoc a Samio doctus, qui posse renasci
 Nos putat; Egeria sive monente sua.
 Sed tamen errabant etiamnum tempora; donec 155
 Cæsaris in multis hæc quoque cura fuit.
 Non hæc ille Deus, tantæque propaginis auctor,
 Credidit officiis esse minora suis:
 Promissumque sibi voluit prænoscere cœlum:
 Nec Deus ignotas hospes inire domos. 160
 Ille moras Solis, quibus in sua signa rediret,
 Traditur exactis disposuisse notis.
 Is decies senos tercentum et quinque diebus
 Junxit, et e pleno tempora quarta die.
 Hic anni modus est. in lustrum accedere debet, 165
 Quæ consummatur partibus, una dies.
 Si licet occultos monitus audire Deorum
 Vatibus; ut certe fama licere putat;
 Cum sis officiis, Gradive, virilibus aptus;
 Dic mihi, matronæ cur tua festa colant. 170
 Sic ego: sic posita dixit mihi casside Mavors;
 Sed tamen in dextra missilis hasta fuit:
 Nunc primum studiis pacis, Deus utilis armis,
 Advocor: et gressus in nova castra fero.
 Nec piget incepti. juvat hac quoque parte morari: 175
 Hoc solam ne se posse Minerva putet.
 Disce Latinorum vates operose dierum,
 Quod petis: et memori pectore dicta nota.

- Parva fuit, si prima velis elementa referre,
 Roma: sed in parva spes tamen hujus erat. 130
 Moenia jam stabant, populis angusta futuris:
 Credita sed turbæ tunc nimis ampla suæ.
 Quæ fuerit nostri, si quæris, regia nati;
 Adspice de canna straminibusque domum.
 In stipula placidi carpebat munera somni: 135
 Et tamen ex illo venit in astra toro.
 Jamque loco majus Romanus nomen habebat:
 Nec conjux illi, nec focer ullus erat.
 Spernebant generos inopes vicinia dives:
 Et male credebar sanguinis auctor ego. 140
 In stabulis habitasse, boves pavisse, nocebat;
 Jugeraque inculti pauca tenere soli.
 Cum pare quæque suo coeunt volucresque feræque:
 Atque aliquam, de qua procreet, anguis habet.
 Extremis dantur connubia gentibus: at, quæ 195
 Romano vellet nubere, nulla fuit.
 Indolui; patriamque dedi tibi, Romule, mentem.
 Tolle preces, dixi: quod petis, arma dabunt.
 Festa para Conso: Confus tibi cetera dicet;
 Ipso festa die dum sua sacra canes. 200
 Intumuerè Cures, et quos dolor attigit idem.
 Tum primum generis intulit arma focer.
 Jamque fere raptæ matrum quoque nomen habebant;
 Tractaque erant longa bella propinqua mora.
 Conveniunt nuptæ dictam Junonis in ædem: 205
 Quas inter mea sic est nurus orsa loqui:
 O pariter raptæ (quoniam hoc commune terremus)
 Non ultra lente possumus esse piæ.
 Stant acies: sed utra Di sint pro parte rogandi,
 Eligite. hinc conjux, hinc pater arma tenent. 210
 Quærendum, viduæ fieri malimus, an orbæ.
 Consilium vobis forte piumque dabo.
 Consilium dederat. parent, crinemque resolvunt:
 Mœstaque funerea corpora veste tegunt.
 Jamque stabant acies ferro mortique paratæ: 215
 Jam lituus pugnae signa daturus erat:

Cum raptæ veniunt inter patresque virosque ;
 Inque sinu natos, pignora cara, ferunt.
 Ut medium campi passis tetigere capillis ;
 In terram posito procubuerunt genu. 220
 Et, quasi sentirent, blando clamore nepotes
 Tendebant ad avos brachia parva suos.
 Qui poterat, clamabat avum, tum denique visum :
 Et qui vix poterat, posse coactus erat.
 Tela viris animusque cadunt: gladiisque remotis 225
 Dant foceri generis, accipiuntque, manus.
 Laudatasque tenent natas ; scutoque nepotem
 Fert avus : hic scuti dulcior usus erat.
 Inde diem, quæ prima, meas celebrare Kalendas
 Cæbalides matres non leve munus habent. 230
 An, quia committi strictis mucronibus ausæ,
 Finierant lacrimis Martia bella suis ?
 Vel quod erat de me feliciter Ilia mater ;
 Rite colunt matres sacra, diemque meum.
 Quid quod hiems, adoperta gelu, nunc denique cedit ; 235
 Et pereunt victæ. Sole sepente nives.
 Arboribus redeunt detonsæ frigore frondes ;
 Vividaque e tenero palmitum gemma tumet.
 Quæque diu latuit, nunc se qua tollat in auras,
 Fertilis occultas invenit herba vias. 240
 Nunc secundus ager : Pecoris nunc hora creandi :
 Nunc avis in ramo testæ laremque parat.
 Tempora jure colunt Latæ fecunda parentes :
 Quarum militiam vota que partus habet.
 Adde, quod excubias Regi Romanus agebat ; 245
 Qua nunc Esquilias nomina collis habet.
 Illic a nuribus Junoni templa Latinis
 Hac sunt, si memini, publica facta die.
 Quid moror, et variis onero tua pectora caussis ?
 Eminent ante oculos, quod petis, ecce tuos. 250
 Mater amat nuptas : Matris me turba frequentant.
 Hæc nos præcipue tam pia causa decet.
 Ferte Deæ flores : gaudet florentibus herbis
 Hæc Dea : de tenero cingite flore caput.

- Dicite, Tu lucem nobis, Lucina, dedisti. 255
 Dicite, Tu voto parturientis ades.
 Si qua tamen gravida est; resoluta crine precetur,
 Ut solvat partus molliter illa suos.
 Quis mihi nunc dicat, quare cœlestia Martis
 Arma ferant Salii, Mamuriumque canant? 260
 Nympha, mone, nemori stagnoque operata Dianæ:
 Nympha, Numæ conjux, ad tua festa veni.
 Vallis Aricinae silva præcinctus opaca
 Est lacus, antiqua religione sacer.
 Hic latet Hippolytus, furiis direptus equorum: 265
 Unde nemus nullis illud initur equis.
 Licia dependent, longas velantia sepes,
 Et posita est meritæ multa tabella Deæ.
 Sæpe potens voti, frontem redimita coronis,
 Femina lucentes portat ab Urbe faces. 270
 Regna tenent fortesque manu, pedibusque fugaces:
 Et perit exemplo postmodo quisque suo.
 Desluit incerto lapidosus murmure rivus:
 Sæpe, sed exiguis haustibus, inde bibes.
 Egeria est, quæ præbet aquas, Dea grata Camenis. 275
 Illa Numæ conjux, consiliumque fuit.
 Principio nimium promptos ad bella Quirites
 Molliri placuit jure, Deumque metu.
 Inde datæ leges; ne firmior omnia posset:
 Cœptaque sunt pure tradita sacra coli. 280
 Exiit feritas, armisque potentius æquum est:
 Et cum cive pudet conseruisse manus.
 Atque aliquis, modo trux, visa jam vertitur ara;
 Vinaque dat tepidis salsaque farra focis.
 Ecce Deum genitor rutilas per nubila flammæ 285
 Spargit, et effusis æthera siccant aquis.
 Non alias nisi cecidere frequentius ignes.
 Rex pavet; et vulgi pectora terror habet.
 Cui Dea, Ne nimium terrere; piabile fulmen
 Est, ait: et sævi flectitur ira Jovis. 290
 Sed poterunt ritum Picus Faunusque piandi
 Prodere, Romani numen uterque soli.

Nec fine vi tradent. adhibeto vincula captis.
 Atque ita, qua possint, erudit, arte capi.
 Lucus Aventino suberat niger ilicis umbra, 295
 Quo posses viso dicere, Numen inest.
 In medio gramen, muscoque adoperta virenti
 Manabat saxo vena perennis aquæ.
 Inde fere soli Faunus Picusque bibebant.
 Huc venit, et Fonti rex Numa mactat ovem. 300
 Plenaque odorati Dis ponit pocula Bacchi;
 Cumque suis antro conditus ipse latet.
 Ad solitos veniunt silvestria numina fontes:
 Et relevant multo pectora sicca mero.
 Vina quies sequitur. gelido Numa prodit ab antro, 305
 Vinclaque sopitas addit in arcta manus.
 Somnus ut abscessit; tentando vincula pugnant
 Rumpere: pugnantes fortius illa tenent:
 Tum Numa, Di nemorum, factis ignoscite nostris,
 Si scelus ingenio scitis abesse meo. 310
 Quoque modo possit fulmen, monstrate, piari.
 Sic Numa: sic quatiens cornua Faunus ait:
 Magna petis; nec quæ monitu tibi discere nostro
 Fas sit. habent fines numina nostra suos.
 Di sumus agrestes, et qui dominemur in altis 315
 Montibus. arbitrium est in sua tela Jovi.
 Hunc tu non poteris per te deducere cælo:
 At poteris nostra forsitan usus ope.
 Dixerat hæc Faunus. par est sententia Pici.
 Deme tamen nobis vincula, Picus ait. 320
 Juppiter huc veniet, valida deductus ab arte.
 Nubila promissi Styx mihi testis erit.
 Emissi quid agant laqueis, quæ carmina dicant;
 Quaque trahant superis sedibus arte Jovem;
 Scire nefas homini. nobis concessa canantur, 325
 Quæque pio dici vatis ab ore licet.
 Eliciunt cælo te, Juppiter, unde minores
 Nunc quoque te celebrant, Eliciumque vocant.
 Constat Aventinæ tremuisse cacumina silvæ:
 Terraque subedit pondere pressa Jovis. 330

- Corda micant Regis : totoque e pectore sanguis
Fugit ; et hirsutæ diriguere comæ.
Ut rediit animus, Da certa piamina, dixit,
Fulminis, altorum Rexque Paterque Deum.
Si tua contigimus manibus donaria puris : 335
Hoc quoque, quod petitur, si pia lingua rogat.
Adnuat oranti : sed verum ambage remota
Abdidit, et dubio terruit ore virum.
Cæde caput, dixit. cui Rex, Parebimus, inquit :
Cædenda est hortis eruta cepa meis. 340
Addidit hic, Hominis : summos, ait ille, capillos.
Postulat hic animam : cui Numa, Piscis, ait.
Risit : et, His, inquit, facito mea tela procures,
O vir, colloquio non abigende meo.
Sed tibi, protulerit cum totum crastinus orbem 345
Cynthiaus, imperii pignora certa dabo.
Dixit, et ingenti tonitru super æthera motum
Fertur, adorantem destituitque Numam.
Ille redit lætus, memoratque Quiritibus acta.
Tarda venit dictis difficilisque fides. 350
At certe credemur, ait, si verba sequatur
Exitus. en, audi crastina, quisquis ades.
Protulerit terris cum totum Cynthiaus orbem,
Juppiter imperii pignora certa dabit.
Discedunt dubii, promissaque tarda videntur : 355
Dependetque fides a veniente die.
Mollis erat tellus rorata mane pruina ;
Ante sui populus limina Regis adest.
Prodit, et in folio medius confedit acerno.
Innumeri circa stantque silentque viri. 360
Ortus erat summo tantummodo margine Phœbus :
Sollicitæ mentes speque metuque pavent.
Constitit, atque caput niveo velatus amictu,
Jam bene Dis notas sustulit ille manus.
Atque ita, Tempus adest promissi muneris, inquit. 365
Pollicitam dictis, Juppiter, adde fidem.
Dum loquitur, totum jam Sol emerferat orbem :
Et gravis æthereo venit ab axe fragor.

- Ter tonuit sine nube Deus, tria fulgura misit.
 Credite dicenti; mira, sed acta, loquor. 370
 A media cœlum regione dehiscere cœpit:
 Submisere oculos cum duce turba suo.
 Ecce levi scutum versatum leniter aura
 Decidit, a populo clamor ad astra venit.
 Tollit humo munus cæsa prius ille juvenca, 375
 Quæ dederat nulli colla premenda iugo.
 Idque ancile vocat; quod ab omni parte recisum est:
 Quaque notes oculis, angulus omnis abest.
 Tum, memor imperii sortem consistere in illo,
 Consisum multæ calliditatis init. 380
 Plura jubet fieri simili cælata figura;
 Error ut ante oculos insidiantis eat.
 Mamurius morum fabræne exactior artis,
 Difficile est, illud, dicere, clausit opus.
 Cui Numa munificus, Facti pete præmia, dixit. 385
 Si mea nota fides; irrita nulla petes.
 Jam dederat Saliis (a saltu nomina ducunt)
 Armaque, et ad certos verba canenda modos.
 Tum sic Mamurius, Merces mihi gloria detur,
 Nominaque extremo carmine nostra sonent. 390
 Inde sacerdotes operi promissa vetusto
 Præmia persolvunt, Mamuriumque vocant.
 Nubere siqua voles, quamvis properabitis ambo,
 Differ: habent parvæ commoda magna moræ.
 Arma movent pugnam, pugna est aliena maritis. 395
 Condita cum fuerint, aptius omen erit.
 His etiam conjux apicati cincta Dialis
 Lucibus impexas debet habere comas.
 Tertia nox emersa suos ubi moverit ignes;
 Conditus e geminis Piscibus alter erit. 400
 Nam duo sunt: Austris hic est, Aquilonibus ille
 Proximus, a vento nomen uterque tenet.
 Cum croceis rorare genis Tithonia conjux
 Cœperit, et quintæ tempora lucis aget;
 Sive est Arctophylax, sive est piger ille Bootes; 405
 Mergetur, visus effugietque tuos.

At non effugiet Vindemitor. hoc quoque causam

Unde trahat sidus parva docere mora est.

Ampelon intonsum, Satyris Nymphaque creatum

Fertur in Ismariis Bacchus amasse jugis.

410

[Tradidit huic vitem pendentem frondibus ulmi ;

Quæ nunc de pueri nomine nomen habet.]

Dum legit in ramo pictas temerarius uvas,

Decidit : amissum Liber in astra vehit.

Sextus ubi Oceano clivosum scandit Olympum

415

Phœbus, et alatis æthera carpit equis :

Quisquis ades, canæque colis penetralia Vestæ ;

Cratera Iliacis turaque pone focis.

Cæsaris innumeris, quem maluit ille mereri,

Accessit titulis Pontificalis honos.

420

Ignibus æternis æterni numina præfunt

Cæsaris. imperii pignora juncta vides.

De veteris Trojæ dignissima præda favilla,

Qua gravis Æneas tutus ab hoste fuit ;

Ortus ab Ænea tangit cognata sacerdos

425

Numina ; cognatum, Vestæ, tueri caput.

Quos sancta fovet ille manu, bene vivitis ignes.

Vivite inextincti, flammaque, Duxque, precor.

Una nota est Marti : Nonis sacrata quod illis

Templa putant lucos Vejovis ante duos.

430

Romulus ut saxo lucum circumdedit alto ;

Cuilibet, Huc, inquit, confuge ; tutus eris.

O quam de tenui Romanus origine crevit !

Turba vetus quam non invidiosa fuit !

Ne tamen ignaro novitas tibi nominis obstet :

435

Disce quis iste Deus, curve vocetur ita.

Juppiter est juvenis : juveniles adspice vultus.

Adspice deinde manum : fulmina nulla tenet.

Fulmina, post ausos coelum adfectare Gigantas,

Sumta Jovi : primo tempore inermis erat.

440

Ignibus Ossâ novis, et Pelion altior Ossâ

Arsit, et in solida fixus Olympus humo.

Stat quoque Capra simul. Nymphæ pavisse seruntur

Cretides, infanti lac dedit illa Jovi.

- Nunc vocor ad nomen. vegrandia farra colonæ, 445
 Quæ male creverunt, vescaque parva vocant.
 Vis ea si verbi est; cur non ego Vejovis ædem,
 Ædem non magni suspicer esse Jovis?
 Jamque, ubi cæruleum vallabunt sidera cælum,
 Suspice: Gorgonei colla videbis equi. 450
 Creditur hic cæsæ gravis cervice Medusæ
 Sanguine resperis profuuisse júbis.
 Huic supra nubes et subter sidera lapsa
 Cælum pro terra, pro pede penna fuit.
 Jamque indignanti nova frena receperat ore, 455
 Cum levis Aönias ungula fodit aquas.
 Nunc fruitur cælo, quod pennis ante petebat:
 Et nitidus stellis quinque decemque micat.
 Protinus adspicies venienti nocte Coronam
 Gnosida. Theseo crimine facta Dea est. 460
 Jam bene perjuro mutarat conjuge Bacchum,
 Quæ dedit ingrato fila legenda viro.
 Sorte tori gaudens, Quem flebam rustica, dixit,
 Utiliter nobis perfidus ille fuit.
 Interea Liber, depexus crinibus, Indos 465
 Vincit, et Eoo dives ab orbe venit.
 Inter captivas facie præstante puellas
 Grata nimis Baccho filia Regis erat.
 Flebat amans conjux, spatiatæque litore curvo
 Edidit incultis talia verba comis: 470
 En iterum similes, fluctus, audite querelas:
 En iterum lacrimas accipe, arena, meas.
 Dicebam, memini, perjure et perfide Theseu.
 Ille abiit: eadem crimina Bacchus habet.
 Nunc quoque nulla viro, clamabo, femina credat. 475
 Nomine mutato causâ relata mea est.
 O utinam mea fors, qua primum cœperat, isset!
 Jamque ego præsentî tempore nulla forem!
 Quid me desertis perituram, Liber, arenis
 Servabas? potui dedoluisse semel. 480
 Bacche levis, leviorque tuis, quæ tempora cingunt
 Frontibus; in lacrimas cognite Bacche meas;

Ausus es ante oculos adducta pellice nostros
 Tam bene compositum sollicitare torum ?
 Heu ! ubi pacta fides ? ubi, quæ jurare solebas ? 485
 Me miseram, quoties hæc ego verba loquor !
 Thesea culpabas, fallacemque ipse vocabas :
 Judicio peccas turpius ipse tuo.
 Ne sciat hoc quisquam, tacitæque doloribus urar :
 Ne toties falli digna fuisse puter. 490
 Præcipue cupiam celari Thesea ; ne te
 Consortem culpæ gaudeat esse suæ.
 At, puto, præposita est fuscæ mihi candida pellex.
 Eveniat nostris hostibus ille color.
 Quid tamen hoc refert, vitio si gratior ipso est ? 495
 Quid facis ? amplexus inquinat illa tuos.
 Bacche, fidem præsta : nec præfer amoribus ullam
 Conjugis, adjectæ semper amare virum.
 Ceperunt matrem formosi cornua tauri :
 Me tua : at hic laudi est, ille pudendus amor. 500
 Ne noceat quod amo : neque enim tibi, Bacche, nocebat,
 Quod flammæ nobis fassus es ipse tuas.
 Nec, quod nos uris, mirum facis. ortus in igne
 Diceris, et patria raptus ab igne manu.
 Illa ego sum, cui tu solitus promittere cælum. 505
 Hei mihi, pro cælo qualia dona fero !
 Dixerat : audibat jamdudum verba querentis
 Liber, ut a tergo forte secutus erat.
 Occupat amplexu, lacrimasque per oscula siccant :
 Et, Pariter cæli summa petamus, ait. 510
 Tu mihi juncta toro, mihi juncta vocabula fume.
 Jam tibi mutatæ Libera nomen erit.
 Sintque tuæ tecum faciam monumenta coronæ ;
 Vulcanus Veneri quam dedit, illa mihi.
 Dicta facit : gemmasque novem transformat in ignes. 515
 Aurea per stellas nunc micat illa novem.
 Sex ubi sustulerit, totidem demerserit orbes,
 Purpureum rapido qui vehit axe diem ;
 Altera gramineo spectabis Equiria campo,
 Quem Thybris curvis in latus urguet aquis. 520

- Qui tamen eieſta ſi forte teneblitur unda ;
 Cœlius accipiat pulverulentus equos.
 Idibus eſt Annæ feſtum geniale Perennæ,
 Haud procul a ripis, advena Thybri, tuis.
 Plebs venit, ac virides paſſim diſiecta per herbas 525
 Potat, et accumbit cum pare quiſque ſua.
 Sub Jove pars durat : pauci tentoria ponunt :
 Sunt, quibus e ramo frondea facta caſa eſt :
 Pars ibi pro rigidis calamos ſtatuerè columnis :
 Deſuper extentas impoſuere togas. 530
 Sole tamen vinoque calent : annosque precantur,
 Quot ſumant cyathos ; ad numerumque bibunt.
 Invenies illic, qui Neſtoris ebibat annos :
 Quæ ſit per calices facta Sibylla ſuos.
 Illic et cantant, quidquid didicere theatris ; 535
 Et jaſtant faciles ad ſua verba manus :
 Et ducunt poſito duras cratere choreas,
 Multaque diſfuſis ſaltat amica comis.
 Cum redeunt, titubant, et ſunt ſpectacula vulgo :
 Et fortunatos obvia turba vocant. 540
 Occurri nuper. viſa eſt mihi digna relatu
 Pompa: ſenem potum pota trahebat anus.
 Quæ tamen hæc Dea ſit (quoniam rumoribus errant)
 Fabula propoſito nulla tacenda meo.
 Arſerat Æneæ Dido miſerabilis igne : 545
 Arſerat extructis in ſua fata rogis.
 Compoſituſque cinis, tumulique in marmore carmen
 Hoc breve, quod moriens ipſa reliquit, erat :
 Præbuit Æneas et cauſſam mortis et enſem :
 Ipſa ſua Dido concidit uſa manu. 550
 Protinus invadunt Numidæ ſine vindice regnum ;
 Et potitur capta Maurus larba domo.
 Sequè memor ſpretum, Thalamis tamen, inquit, Eliſæ
 En ego, quem toties reppulit illa, fruor.
 Diffugiunt Tyrii, quo quemque agit error. ut olim 555
 Amiſſo dubiæ rege vagantur apes.
 Tertia nudandas acceperat area meſſes ;
 Inque cavos ierant tertia muſta lacus ;

Pellitur Anna domo : lacrimansque sororia linquit
Mœnia. germanæ iusta dat ante suæ.

560

Mixta bibunt molles lacrimis unguenta favillæ ;
Vertice libatas accipiuntque comas.

Terque, Vale, dixit : cineres ter ad ora relatos
Pressit. et est illis visa subesse soror.

Nacta ratem comitemque fugæ pede labitur æquo,
Mœnia respiciens, dulce sororis opus.

565

Fertilis est Melite sterili vicina Cofyræ
Insula, quam Libyci verberat unda freti.

Hanc petit hospitio Regis confisa vetusto.

Hospes, opum dives, Rex ibi Battus erat.

570

Qui postquam didicit casus utriusque sororis ;
Hæc, inquit, tellus quantulacumque tua est.
Et tamen hospitii servasset ad ultima munus,
Sed timuit magnas Pygmalionis opes.

Signa recensuerat bis Sol sua : tertius ibat
Annus ; et exsulibus terra petenda nova est.

575

Frater adest, belloque petit. Rex arma perosus,
Nos sumus imbelles, tu fuge sospes, ait.

Iussa fugit ; ventoque ratem committit et undis,
Asperior quovis æquore frater erat.

580

Est prope piscosos lapidosi Crathidis amnes
Purus ager : Cameren incola turba vocant.

Illuc cursus erat. nec longius absuit inde,
Quam quantum novies mittere funda potest.

Vela cadunt primo, et dubia librantur ab aura.
Findite remigio, navita dixit, aquas.

585

Dumque parant torto subducere carbasa lino,
Percutitur rapido puppis adunca Noto :

Inque patens æquor, frustra pugnante magistro,
Fertur : et ex oculis visa refugit humus.

590

Adfiliunt fluctus, imoque a gurgite pontus
Vertitur, et canas alveus haurit aquas.

Vincitur ars vento : nec jam moderator habenis
Utitur ; at votis : hic quoque poscit opem.

Iactatur tumidas exsul Phœnissa per undas ;
Humidaque opposita lumina veste tegit.

595

Tum primum Dido felix est dicta forori,
 Et quaecumque aliquam corpore pressit humum.
 Figitur ad Laurens ingenti flamine litus
 Puppis: et, expositis omnibus, hausta perit. 600
 Jam pius Æneas regno nataque Latini
 Auctus erat; populos miscueratque duos.
 Litore dotali, solo comitatus Achate,
 Secretum nudo dum pede carpit iter;
 Adspicit errantem, nec credere sustinet Annam 605
 Esse. quid in Latios illa veniret agros?
 Dum secum Æneas Anna est, exclamat Achates.
 Ad nomen vultus sustulit illa suos.
 Quo fugiat? quid agat? quos terræ quærat hiatus?
 Ante oculos miseræ fata fororis erant. 610
 Sensit, et adloquitur trepidam Cythereius heros:
 Flet tamen admonitu mortis, Elissa, tuæ.
 Anna, per hanc juro, quam quondam audire solebas
 Tellurem fato prosperiore dari.
 Perque Deos comites, hac nuper sede locatos; 615
 Sæpe meas illos increpuisse moras.
 Nec timui de morte tamen: metus absuit iste.
 Hei mihi! credibili fortior illa fuit.
 Ne refer. adspexi non illo pectore digna
 Vulnere, Tartareas ausus adire domos. 620
 At tu, seu ratio te nostris adpulit oris,
 Sive Deus; regni commoda carpe mei.
 Multa tibi memores, nil non debemus Elissæ.
 Nomine grata tuo, grata fororis, eris.
 Talia dicenti (neque enim spes altera restat) 625
 Credidit; errores exposuitque suos.
 Utque domum intravit Tyrios induta paratus;
 Incipit Æneas: (cetera turba filet.)
 Hanc tibi cur tradam, pia causa, Lavinia conjux,
 Est mihi: consumsi naufragus hujus opes. 630
 Orta Tyro, regnum Libyca possedit in ora:
 Quam precor ut caræ more fororis ames.
 Omnia promittit, falsumque Lavinia vulnus
 Mente premit tacita, dissimulatque fremens.

Donaque cum videat præter sua lumina ferri 636
Multa palam ; mitti clam quoque multa putat.
Non tamen exactum, quid agat. furialiter odit ;
Et parat insidias, et cupit ulta mori.
Nox erat : ante torum visa est adstare fororis,
Squallenti Dido sanguinolenta coma, 640
Et, fuge, ne dubita, mœstum, fuge, dicere, tectum.
Sub verbum querulas impulit aura fores.
Exsilit ; et velox humili super arva fenestra
Se jacit. audacem fecerat ipse timor.
Quaque metu rapitur, tunica velata recincta ; 645
Currit, ut auditis territa dama lupis.
Corniger hanc cupidis rapuisse Numicius undis
Creditor, et stagnis occuluisse suis.
Sidonis interea magno clamore per agros
Quæritur. adparent signa notæque pedum. 650
Ventum erat ad ripas : inerant vestigia ripis.
Sustinuit tacitas conscius amnis aquas.
Ipsa loqui visa est, Placidi sum Nympha Numici :
Amne pereunte latens Anna Perenna vocor.
Protinus erratis læti vescuntur in agris : 655
Et celebrant largo seque diemque mero.
Sunt quibus hæc Luna est, quia mensibus impleat annum :
Pars Themis, Inachiam pars putat esse bovem.
Invenies, qui te Nymphæ Atlantida dicant ;
Teque Jovi primos, Anna, dedisse cibos. 660
Hæc quoque, quam referam, nostras pervenit ad aures
Fama : nec a vera diffidet illa fide.
Plebs vetus, et nullis etiamnum tuta Tribunis,
Fugit ; et in sacri vertice montis abit.
Jam quoque, quem secum tulerant, defecerat illos 665
Victus, et humanis usibus apta Ceres.
Orta suburbanis quædam fuit Anna Bovillis
Pauper, sed mundæ sedulitatis, anus.
Illa, levi mitra canos redimita capillos,
Fingebat tremula rustica liba manu. 670
Atque ita per populum fumantia mane solebat
Dividere. hæc populo copia grata fuit.
V O L. I. G

Pace domi facta signum posuere Perennæ,
 Quod sibi defectis illa tulisset opem.
 Nunc mihi, cur cantent, superest, obscæna puellæ, 675
 Dicere : nam coëunt, certaue probra canunt.
 Nuper erat Dea facta : venit Gradivus ad Annam ;
 Et cum seducta talia verba facit.
 Mense meo coleris : junxi mea tempora tecum :
 Pendet ab officio spes mihi magna tuo. 680
 Armifer armiferæ correptus amore Minervæ
 Uror : et hoc longo tempore vulnus alo.
 Effice, Dî studio similes coëamus in unum.
 Conveniunt partes hæ tibi, comis anus.
 Dixerat. illa Deam promisso ludit inani ; 685
 Et stultam dubia spem trahit usque mora.
 Sæpius instanti, Mandata peregrinus, inquit :
 Evictas precibus vix dedit illa manus.
 Gaudet amans, thalamosque parat. deducitur illuc
 Anna tegens vultus, ut nova nupta, suos. 690
 Oscula sumturus subito Mars adspicit Annam ;
 Nunc pudor elusum, nunc subit ira, Deum.
 Ridet amatorem caræ nova Diva Minervæ :
 Nec res hac Veneri gratior ulla fuit.
 Inde josi veteres obscænaque dicta canuntur : 695
 Et juvat hanc magno verba dedisse Deo.
 Præteriturus eram gladios in Principe fixos ;
 Cum sic a castis Vesta locuta focus :
 Ne dubita meminisse : meus fuit ille Sacerdos.
 Sacrilegæ telis me petiere manus. 700
 Ipsa virum rapui, simulacraque nuda reliqui.
 Quæ cecidit ferro, Cæsaris umbra fuit.
 Ille quidem cælo positus Jovis atria servat ;
 Et tenet in magno templa dicata foro.
 At quicumque nefas ausi, prohibente deorum 705
 Numine, polluerant Pontificale caput ;
 Morte jacent merita. testes estote Philippi :
 Et quorum sparsis ossibus albet humus.
 Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
 Cæsaris ; ulcisci justa per arma patrem. 710

Postera cum teneras Aurora refecerit herbas ;
 Scorpis a prima parte videndus erit.
 Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho.
 Bacche, fave vati ; dum tua festa cano.
 Nec referam Semelen ; ad quam nisi fulmina secum 715
 Juppiter adferret, parvus inermis eras :
 Nec, puer ut posses maturo tempore nasci,
 Expletum patrio corpore matris onus.
 Sithonas et Scythicos longum enumerare triumphos :
 Et domitas gentes, turifer Inde, tuas. 720
 Tu quoque Thebanæ mala præda tacebere matris ;
 Inque tuum furiis, æste Lycurge, genu.
 Ecce libet subitos pisces, Tyrrhenaque monstra
 Dicere, sed non est carminis hujus opus.
 Carminis hujus opus, causas expromere ; quare 725
 Vilis anus populos ad sua liba vocet.
 Ante tuos ortus aræ sine honore fuerunt,
 Liber, et in gelidis herba reperta focis.
 Te memorant Gange, totoque Oriente subacto,
 Primitias magno seposuisse Jovi. 730
 Cinnama tu primus, captivaque tura, dedisti,
 Deque triumphato viscera tosta bove.
 Nomine ab auctoris ducunt Libamina nomen,
 Libaque : quod sacris pars datur inde focis.
 Liba Deo fiunt : succis quia dulcibus ille 735
 Gaudet, et a Baccho mella reperta ferunt.
 Ibat arenoso Satyris comitatus ab Hebro :
 (Non habet ingratos fabula nostra jocos)
 Jamque erat ad Rhodopen, Pangæaque florida ventum :
 Æriferæ comitum concrepuere manus. 740
 Ecce novæ coeunt volucres, tinnitibus actæ :
 Quaque movent sonitus æra, sequuntur apes.
 Colligit errantes, et in arbore claudit inani
 Liber : et inventi præmia mellis habet.
 Ut Satyri levisque senex tetigere saporem ; 745
 Quærebant flavos per nemus omne favos.
 Audit in exesa stridorem examinis ulmo :
 Adspicit et ceras, dissimulatque senex.

- Utque piger pandi tergo residebat aselli;
 Adplicat hunc ulmo corticibusque cavis. 750
 Constitit ipse super ramofo stipite nixus:
 Atque avide trunco condita mella petit.
 Millia crabronum coeunt, et vertice nudo
 Spicula defigunt, oraque summa notant.
 Ille cadit præceps, et calce feritur aselli: 755
 Inclamatque suos, auxiliumque rogat.
 Concurrunt Satyri, turgentiaque ora parentis
 Rident. percusso claudicat ille genu.
 Ridet et ipse Deus: limumque inducere monstrat.
 Hic paret monitis, et linit ora luto. 760
 Melle pater fruitur: liboque infusa calenti
 Jure repertori candida mella damus.
 Femina cur presset, non est rationis opertæ.
 Femineos thyrsos concitat ille choros.
 Cur anus hoc faciat, quæris? vinosior ætas 765
 Hæc est, et gravidæ munera vitis amans.
 Cur hedera cincta est? hedera est gratissima Baccho.
 Hoc quoque cur ita sit, dicere nulla mora est.
 Nyssades Nymphæ, puerum quærente noverca,
 Hanc frondem cunis adposuere novis. 770
 Restat, ut inveniam, quare toga libera detur
 Lucifero pueris, candide Bacche, tuo.
 Sive, quod ipse puer semper juvenisque videris;
 Et media est ætas inter utrumque tibi:
 Seu quia tu pater es, patres, sua pignora, natos 775
 Commendant curæ numinibusque tuis.
 Sive, quod es Liber, vestis quoque libera per te
 Sumitur, et vitæ liberioris iter.
 An quia, cum prisce colerent studiosius agros,
 Et patrio faceret rure Senator opus, 780
 Et caperet fasces a curvo consul aratro,
 Nec crimen duras esset habere manus;
 Rusticus ad ludos populus veniebat in Urbem:
 Sed Dis, non studiis ille dabatur honos.
 Luce sua ludos uvæ commentor habebat: 785
 Quos cum tædiferâ nunc habet ipse Dea.

- Ergo, ut tironem celebrare frequentia possit,
Vifa dies dandæ non aliena togæ.
- Mite, Pater, caput huc placataque cornua vertas;
Et des ingenio vela secunda meo. 790
- Itur ad Argeos, (qui sint, sua pagina dicet)
Hac, si commemini, præteritaque die.
- Stella Lycaoniam vergit proclinis ad Arcton
Miluius. hæc illa nocte videnda venit.
- Quid dederit volucris, si vis cognoscere, cœlum; 795
Saturnus regnans ab Jove pulsus erat.
- Concitatus iratus validos Titanas in arma,
Quæque fuit fatis debita, poscit opem.
- Matre fatus Terra, monstrum mirabile, taurus
Parte sui serpens posteriore fuit. 800
- Hunc triplici mûro lucis incluserat atris
Parcarum monitu Styx violenta trium.
- Viscera qui tauri flammis adolenda dedisset,
Sors erat, æternos vincere posse Deos.
- Immolat hunc Briareus facta ex adamante securi: 805
Et jam jam flammis exta daturus erat.
- Juppiter alitibus rapere imperat. attulit illi
Miluius: et meritis venit in astra suis.
- Una dies media est; et sunt sacra Minervæ:
Nominaque a junctis quinque diebus habent. 810
- Sanguine prima vacat: nec fas concurrere ferro.
Causa, quod est illa nata Minerva die.
- Altera, tresque super strata celebrantur arena.
Ensisbus exsertis bellica læta Dea est.
- Pallada nunc pueri, teneræque ornate puellæ. 815
Qui bene placarit Pallada, doctus erit.
- Pallade placata, lanam mollite, puellæ:
Discite jam plenas exonerare colos.
- Illa etiam stantes radio percurrere telas
Erudit; et rarum pectine denset opus. 820
- Hanc cole, qui maculas læsis de vestibus auferis:
Hanc cole, velleribus quisquis ahena paras.
- Nec quisquam invita faciat bene vincula plantæ
• Pallade; sit Tychio doctior ille licet.

Et licet antiquo manibus collatus Epeo 825
 Sit p̄ior; irata Pallade mancus erit.
 Vos quoque, Phœbea morbos qui pellitis arte,
 Munera de vestris pauca referte Deæ.
 Nec vos turba feri censu fraudata magistri
 Spernite. discipulos attrahit illa novos. 830
 Quique moves cœlum, tabulamque coloribus uris;
 Quique facis docta mollia saxa manu.
 Mille Dea est operum: certe Dea carminis illa est.
 Si mereor, studiis adsit amica meis.
 Cœlius ex alto qua mons descendit in æquum, 835
 Hic ubi non plana est, sed prope plana via est;
 Parva licet videas Captæ delubra Minervæ,
 Quæ Dea natali cœpit habere suo.
 Nominis in dubio causa est. capitale vocamus
 Ingenium follers: ingeniosa Dea est. 840
 An, quia de capitis fertur sine matre paterni
 Vertice cum clypeo profuuisse suo?
 An, quia perdomitis ad nos captiva Faliscis
 Venit: et hoc ipsum litera prisca docet?
 An, quod habet legem, capitis quæ pendere poenas 845
 Ex illo jubeat furta reperta loco?
 A quacumque trahis ratione vocabula, Pallas;
 Pro ducibus nostris ægida semper habe.
 Summa dies e quinque tubas lustrare canoras
 Admonet, et forti sacrificare Deæ. 850
 Nunc potes ad Solem sublato dicere vultu;
 Hic here Phryxæ vellera pressit ovis.
 Seminibus tostis sceleratæ fraude novercæ
 Sustulerat nullas, ut solet, herba comas.
 Mittitur ad tripodas, certa qui sorte reportet, 855
 Quam sterili terræ Delphicus edat opem.
 Hic quoque corruptus, pro semine, nuntiat Helles
 Et juvenis Phryxi funera forte peti.
 Utque recusantem cives, et tempus, et Ino
 Compulerunt regem iussa nefanda pati; 860
 Et Soror, et Phryxus velati tempora ramis
 Stant simul ante aras: junctaque fata gemunt.

Adspicit hos, ut forte pependerat æthere, mater;

Et ferit attonita pectora nuda manu.

Inque draconigenam nimbis comitantibus urbem 865

Defilit: et natos eripit inde suos.

Utque fugam rapiant, aries nitidissimus auro

Traditur. ille vehit per freta longa duos.

Dicitur infirma cornu tenuisse sinistra

Femina; cum de se nomina fecit aquæ.

870

Pene simul periit, dum vult succurrere lapsæ

Frater; et extentas porrigit usque manus.

Flebat, ut amissa gemini consorte pericli,

Cæruleo junctam nescius esse Deo.

Litoribus tactis aries sit fidus: at hujus

875

Pervenit in Colchas aurea lana domos.

Tres ubi Luciferos veniens præmiserit Eos;

Tempora nocturnis æqua diurna feres.

Inde quater pastor saturos ubi clauferit hædos,

Canuerint herbæ rore recente quater;

880

Janus adorandus, cumque hoc Concordia mitis,

Et Romana Salus, araue Pacis erit.

Luna regit menses. hujus quoque tempora mensis

Finit Aventino Luna colenda jugo.

P. OVIDII NASONIS

F A S T O R U M

LIBER IV.

ALMA, fave vati, geminorum mater Amorum.
 Ad vatem vulnus rettulit illa suos.

Quid tibi, ait, mecum? certe majora canebas.
 Num vetus in molli pectore vulnus habes?
 Scis Dea, respondi, de vulnere. (risit: et æther 5
 Protinus ex illa parte serenus erat.)

Æaucius, an sanus, numquid tua signa reliqui?
 Tu mihi propositum; tu mihi semper opus.
 Quæ decuit, primis sine crimine lusimus annis:
 Nunc teritur nostris arca major equis. 10

Tempora cum causis, Annalibus eruta priscis,
 Lapsoque sub terras, ortaue signa cano.

Venimus ad quartum, quo tu celeberrima, menssem.
 Et vatem, et menssem scis, Venus, esse tuos.

Mota Cytheriaca leviter mea tempora myrto 15
 Contigit: et, Coeptum perfice, dixit, opus.

Sensimus; et subito causæ patuere dierum.
 Dum licet, et spirant flamina; navis eat.

Si qua tamen pars te de Fastis tangere debet,
 Cæsar, in Aprili, quo tenearis, habes. 20

Hic ad te magna descendit imagine mensis:
 Et sit adoptiva nobilitate tuus.

Hoc pater Iliades, cum longum scriberet annum,
 Vidit, et auctores rettulit ipse suos.

Utque fero Marti primam dedit ordine sortem, 25
 Quod sibi nascenti proxima causa fuit;

Sic Venerem gradibus multis in gente repertam
Alterius voluit mensis habere locum.
Principiumque sui generis, revolutaque quærens
Secula, cognatos venit ad usque Deos. 30
Dardanon Electra nesciret Atlantide cretum
Scilicet; Electran concubuisse Jovi?
Hujus Erichthonius: Tros est generatus ab illo:
Assaracon creat hic: Assaracusque Capyn.
Proximus Anchisen: cum quo commune parentis 35
Non dedignata est nomen habere Venus.
Hinc satus Æneas pietas spectata per ignes,
Sacra, patremque hameris altera sacra tulit.
Venimus ad felix aliquando nomen Iuli:
Unde domus Teucros Julia tangit avos. 40
Postumus huic: qui, quod silvis fuit ortus in altis,
Silvius in Latia gente vocatus erat.
Isque, Latine, tibi pater est: subit Alba Latinum:
Proximus est titulis Epitos, Alba, tuis.
Ille dedit Capii recidiva vocabula Trojæ; 45
Et tuus est idem, Calpete, factus avus.
Cumque patris regnum post hunc Tiberinus haberet;
Dicitur in Thuscæ gurgite mergus aquæ.
Jam tamen Agrippan genitum, Remulumque nepotem
Viderat: in Remulum fulmina missa ferunt. 50
Venit Aventinus post hos: locus unde vocatus;
Mons quoque. post illum tradita regna Procæ.
Quem sequitur diri Numitor germanus Amûli.
Ilia cum Laufo de Numitore sati.
Ense cadit patruo Laufus: placet Ilia Marti; 55
Teque parit, gemino junctæ Quirine Remo.
Ille suos semper Venerem Martemque parentes
Dixit: et emeruit vocis habere fidem.
Neve secuturi possent nescire nepotes,
Tempora Dis generis continuata dedit. 60
Sed Venerem menssem Grajo sermone notatum
Auguror: a spumis est Dea dicta maris.
Nec tibi sit mirum Grajo rem nomine dici:
Italia nam tellus Græcia major erat.

Venerat Evander plena cum classe suorum : 65
 Venerat Alcides, Grajus uterque genus.
 Hospes Aventinis armentum pavit in herbis
 Claviger : et tanto est Albula pota Deo.
 Dux quoque Neritius, testes Læstrygones exstant :
 Et quod adhuc Circes nomina litus habet. 70
 Et iam Telegoni, jam mœnia Tiburis udi
 Stabant : Argolicæ quod posuere manus.
 Venerat Atrides fati agitatus Hælesus ;
 A quo se dictam terra Falisca putat.
 Adjice Trojanæ suasorem Antenora pacis, 75
 Et generum Cæiden, Appule Daune, tuum.
 Serus ab Iliacis, et post Antenora, flammis
 Attulit Æneas in loca nostra Deos.
 Hujus erat Solimus, Phrygia comes exsul ab Ida :
 A quo Sulmonis mœnia nomen habent. 80
 Sulmonis gelidi patriæ, Germanice, nostræ.
 Me miserum, Scythico quam procul illa solo est !
 Ergo ego ? tam longas sed supprime, Musa, querelas :
 Non tibi sunt mæsta sacra canenda lyra.
 Quo non livor abit ? sunt qui tibi mensis honorem 85
 Eripuisse veliat, invidantque, Venus.
 Nam, quia Ver aperit tunc omnia, densaque cedit
 Frigoris asperitas, foetaque terra patet ;
 Aprilem memorant ab aperto tempore dictum :
 Quem Venus injecta vindicat alma manu. 90
 Illa quidem totum dignissima temperat orbem ;
 Illa tenet nullo regna minora Deo :
 Juraque dat cælo, terræ, natalibus undis ;
 Perque suos initus continet omne genus.
 Illa Deos omnes (longum enumerare) creavit : 95
 Illa fatis causas arboribusque dedit :
 Illa rudes animos hominum contraxit in unum ;
 Et docuit jungi cum pare quemque sua.
 Quid genus omne creat volucrum, nisi blanda voluptas ?
 Nec coëant pecudes, si levis absit amor. 100
 Cum mare trux aries cornu decertat : at idem
 Frontem dilectæ lædere parcit ovis,

- Deposita taurus sequitur feritate juvencam,
 Quem toti saltus, quem nemus omne, tremunt.
 Vis eadem, lato quodcumque sub æquore vivit, 105
 Servat; et innumeris piscibus implet aquas.
 Prima feros habitus homini detraxit: ab illa
 Venerunt cultus mundaque cura sui.
 Primus amans carmen vigilatum nocte negata
 Dicitur ad clausas concinuisse fores. 110
 Eloquentiumque fuit duram exorare puellam:
 Proque sua causa quisque disertus erat.
 Mille per hanc artes motæ: studioque placendi,
 Quæ latuere prius, multa reperta ferunt.
 Hanc quisquam titulo mensis spoliare secundi 115
 Audeat? a nobis sit procul iste furor.
 Quid, quod ubique potens, templisque frequentibus aucta,
 Urbe tamen nostra jus Dea majus habet?
 Pro Troja Romane, tua Venus arma forebat;
 Cum genuit teneram cuspide læsa manum, 120
 Cælestesque duas Trojano iudice vicit.
 (Ah nolim victas hoc meminisse Deas!)
 Affaracique nurus dicta est: ut scilicet olim
 Magnus Iuileos Cæsar haberet avos.
 Nec Veneri tempus, quam ver, erat aptius ullum. 125
 Vere nitent terræ: vere remissus ager.
 Nunc herbæ rupta tellure cacumina tollunt;
 Nunc tumido gemmas cortice palmes agit.
 Et formosa Venus formoso tempore digna est:
 Utque solet, Marti continuata suo. 130
 Vere monet curvas materna per æquora puppes
 Ire: nec hibernas jam timuisse minas.
 Rite Deam Latiae colitis matresque nurusque;
 Et vos, quis vittæ longaque vestis abest.
 Aurea marmoreo redimicula solvite collo: 135
 Demite divitias: tota lavanda Dea est.
 Aurea siccato redimicula reddite collo:
 Nunc alii flores, nunc nova danda rosa est.
 Vos quoque sub viridi myrto jubet illa lavari:
 Causaque, cur jubeat (discite) certa subest. 140

Litore siccabat rorantes nuda capillos.
 Viderunt Satyri, turba proterva, Deam.
 Sensit, et adposita texit sua corpora myrto.
 Tuta fuit factio: vosque referre jubet.
 Discite nunc, quare Fortunæ tura Virili 145
 Detis eo, calida qui locus humet aqua.
 Accipit ille locus posito velamine cunctas;
 Et vitium nudi corporis omne videt.
 Ut tegat hoc, celetque viros, Fortuna Virilis
 Præstat: et hoc parvo ture rogata facit. 150
 Nec pigeat niveo tritum cum lacte papaver
 Sumere, et expressis mella liquata favis.
 Cum primum cupido Venus est deducta marito;
 Hoc bibit. ex illo tempore nupta fuit.
 Supplicibus verbis illam placate: sub illa 155
 Et forma, et mores, et bona fama manent.
 Roma pudicitia proavorum tempore lapsa est:
 Cumæam, veteres, consuluitis anum.
 Templâ jubet Veneri fieri: quibus ordine factis,
 Inde Venus verso nomina corde tenet. 160
 Semper ad Æneadas placido, pulcherrima, vultu
 Respice: totque tuas, Diva, tuere nurus.
 Dum loquor, elatæ metuendus acumine caudæ
 Scorpis in virides præcipitatur aquas.
 Nox ubi transierit, cælumque rubescere primo 165
 Cœperit, et tactæ rore querentur aves;
 Semustamque facem vigilata nocte viator
 Ponet, et ad solitum rusticus ibit opus;
 Pliades incipiunt humeros relevare paternos:
 Quæ septem dici, sex tamen esse solent. 170
 Seu quod in amplexum sex hinc venere Deorum:
 Nam Steropen Marti concubuisse ferunt:
 Neptuno Halcyonen, et te, formosa Celæno:
 Majan, et Electran, Taygetenque Jovi:
 Septima mortali Merope tibi, Sisyphæ, nupsit. 175
 Pœnitet; et facti sola pudore latet.
 Sive quod Electra Trojæ spectare ruinas
 Non tulit: ante oculos opposuitque manum.

Ter sine perpetuo cœlum versetur in axe ;
 Ter jungat Titan, terque resolvat equos ; 180
 Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
 Flabit, et Idææ festa Parentis erunt.
 Tount seminares, et inania tympana tudent ;
 Æraque tinnitus ære repulsa dabunt.
 Ipsa sedens molli comitum cervice feretur 185
 Urbis per medias exululata vias.
 Scena sonat, Ludique vocant. spectate, Quirites ;
 Et Fora Marte suo litigiosa vacent.
 Quærere multa libet : sed me sonus æris acuti
 Terret, et horrendo lotos adunca sono. 190
 Da, Dea, quas sciter, doctas, Cybeleïa, neptes.
 Audit ; et has curæ jussit adesse meæ.
 Pandite mandati memores, Heliconis alumnæ,
 Gaudeat addiduo cur Dea Magna sono.
 Sic ego, sic Erato ; (mensis Cythereïus illi 195
 Cessit, quod teneri nomen Amoris habet :)
 Reddita Saturno fors hæc erat ; Optime regum,
 A nato sceptris excutiere tuis.
 Ille suam metuens, ut quæque erat edita, prolem
 Devorat ; immerfam visceribusque tenet. 200
 Sæpe Rhea quæsta est toties fecunda, nec umquam
 Mater ; et indoluit fertilitate sua.
 Juppiter ortus erat. pro magna teste vetustas
 Creditur. acceptam parce movere fidem.
 Veste latens saxum cœlesti viscere sedit. 205
 Sic genitor fati decipiendus erat.
 Ardua jam dudum resonat tinnitibus Ide ;
 Tutus ut infanti vagiat ore puer.
 Pars clypeos sudibus, galeas pars tundit inanes :
 Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus. 210
 Res latuit patrem : prisci que imitamina facti,
 Æra Deæ comites raucaque terga movent.
 Cymbala pro galeis, pro scutis tympana pulsant :
 Tibia dat Phrygios, ut dedit ante, modos.
 Deserat. cœpi : Cur huic, genus acre, leones 215
 Præbent insolitas ad juga curva jubas

Desieram. coepit: Feritas mollita per illam

Creditur. id curru testificata suo est.

At cur turrata caput est ornata corona?

An Phrygiis turres urbibus illa dedit?

120

Adnuit. Unde venit, dixi, sua membra secandi

Impetus? ut tacui, Pieris orsa loqui:

Phryx puer in silvis, facie spectabilis, Attis

Turrigeram casto vinxit amore Deam.

Hunc sibi servari voluit, sua templa tueri:

225

Et dixit, Semper fac puer esse velis.

Ille fidem iussis dedit, et, Si mentiar, inquit,

Ultima, quam fallam, sit Venus illa mihi.

Fallit: et in Nympha Sagaritide definit esse,

Quod fuit. huic poenas exigit ira Deæ.

230

Naiida vulneribus succidit in arbore factis.

Illa perit. fatum Naiidos arbor erat.

Hic furit: et, credens thalami procumbere tectum.

Effugit, et cursu Dindyma summa petit.

Et modo, Tolle faces; Remove, modo, verbera, clamat.

Sæpe Palæstinas jurat adesse Deas.

235

Ile etiam saxo corpus laniavit acuto;

Longaque in immundo pulvere tracta coma est.

Voxque fuit, Merui: meritas dem sanguine poenas.

Ah pereant partes, quæ nocuere mihi!

240

Ah pereant! dicebat adhuc. onus inguinis aufert;

Nullaque sunt subito signa relicta viri.

Venit in exemplum furor hinc, mollesque ministri

Cædunt iactatis vilia membra comis.

Talibus Aoniæ facunda voce Camenæ

245

Reddita quæsitæ causâ furoris erat.

Hoc quoque, dux operis, moneas, precor; unde petita

Venerit. an nostra semper in Urbe fuit?

Dindymon, et Cybelen, et amœnam fontibus Iden

Semper, et Iliacas Mater amavit opes.

250

Cum Trojam Æneas Italos portaret in agros;

Est Dea sacriferas pene secuta rates.

Sed nondum fatis Latio sua numina posci

Senserat; adfuetis substiteratque locis.

Post, ut Roma potens opibus jam secula quinque 255
 Vidit, et edomito sustulit orbe caput ;
 Carminis Euboïci fatalia verba sacerdos
 Inspicit. inspectum tale fuisse ferunt :
 Mater abest ; Matrem jubeo, Romane, requiras.
 Cum veniet, casta est accipienda manu. 260
 Obscuræ sortis Patres ambagibus errant :
 Quæve parens absit, quove petenda loco.
 Consultitur Pæan : Divumque arcessite Matrem,
 Inquit : In Idæo est invenienda jugo.
 Mittuntur proceres. Phrygiæ tum sceptrâ tenebat 265
 Attalus : Aufoniis rem negat ille viris.
 Mira canam. longo tremuit cum murmure tellus :
 Et sic est adytis Diva locuta suis :
 Ipsa peti volui. ne sit mora : mitte volentem.
 Dignus Roma locus, quo Deus omnis eat. 270
 Ille soni terrore pavens, proficiscere, dixit ;
 Nostra eris. in Phrygios Roma refertur avos.
 Protinus innumeræ cædunt pineta secures
 Illa, quibus fugiens Phryx pius usus erat.
 Mille manus coeunt : et picta coloribus uitis 275
 Cœlestum Matrem concava puppis habet.
 Illa sui per aquas fertur tutissima nati ;
 Longaque Phryxæ stagna sororis adit :
 Rhœteumque rapax, Sigeaque litora transit ;
 Et Tenedum, et veteres Eëtionis opes. 280
 Cyclades excipiunt, Lesbo post terga relicta,
 Quaque Caristeis frangitur unda vadis.
 Transit et Icarium, lapsas ubi perdidit alas
 Icarus, et vastæ nomina fecit aquæ.
 Tum læva Creten, dextra Pelopeïdas undas 285
 Deserit : et Veneri sacra Cythera petit.
 Hinc mare Trinacrium, candens ubi tingueret ferrum
 Brontesque, et Steropes, Acmonidesque solent :
 Æquoraque Afra legit, Sardoaque regna sinistris
 Prospicit a remis, Aufoniamque tenet. 290
 Ostia contigerat : qua se Tiberinus in altum
 Dividit, et campo liberiore natat.

Omnis Eques, mixtaque gravis cum Plebe Senatus,
 Obvius ad Thufci fluminis ora venit.
 Procedunt pariter matres, natæque, nurusque; 295
 Quæque colunt sanctos virginitate focos.
 Sedula fune viri contento brachia lassant.
 Vix subit adversas hospita navis aquas.
 Sicca diu tellus fuerat : sitis ufferat herbas :
 Sedit limoso pressa carina vado : 300
 Quisquis adest operi, plus quam pro parte laborat ;
 Adjuvat et fortes voce sonante manus.
 Illa velut medio stabilis sedet insula ponto.
 Attoniti monstro stantque paventque viri.
 Claudia Quinta genus Clauso referebat ab alto ; 305
 Nec facies impar nobilitate fuit.
 Casta quidem ; sed non et credita. rumor iniquus
 Læserat, et falsi criminis acta rea est.
 Cultus, et ornatis varie prodisse capillis,
 Obsuit : ad rigidos promtaque lingua senes. 310
 Conscia mens recti famæ mendacia riuit :
 Sed nos in vitium credula turba sumus.
 Hæc ubi castarum processit ab agmine matrum,
 Et manibus puram fluminis hausit aquam,
 Ter caput irrorat, ter tollit in æthera palmas. 315
 Quicumque adspiciunt, mente carere putant.
 Submissoque genu, vultus in imagine Divæ
 Figit; et hos edit, crine jacente, sonos :
 Supplicis, alma, tuæ, genetrix secunda Deorum,
 Accipe sub certa conditione preces. 320
 Casta negor. si tu damnas ; meruisse fatebor.
 Morte tuam pœnas iudice victa Dea.
 Sed, si crimen abest, tu nostræ pignora vitæ
 Re dabis : et castas casta sequere manus.
 Dixit : et exiguo funem conamine traxit. 325
 Mira. sed et scena testificata loquar.
 Mota Dea est ; sequiturque ducem, laudatque sequendo.
 Index lætitiæ fertur in astra sonus.
 Fluminis ad flexum veniunt : Tiberina priores
 Ostia dixerunt, unde sinister abit. 330

Nox aderat : querno religant a stipite funem :
 Dantque levi fomno corpora functa cibo.
 Lux aderat : querno solvunt a stipite funem :
 Ante tamen posito tura dedere foco.
 Ante coronata puppi sine labe juvencam 335
 Maſtarunt, operum conjugiiſque rudem :
 Eſt locus, in Tiberin qua lubricus inſluit Almo,
 Et nomen magno perdit ab amne minor.
 Illic purpurea canus cum veſte ſacerdos
 Almonis dominam ſacraque lavit aquis. 340
 Exululant comites, ſurioſaque tibia ſtatur ;
 Et feriunt molles taurea terga manus.
 Claudia præcedit, læto celeberrima vultu ;
 Credita vix tandem teſte pudica Dea.
 Ipſa ſedens plauſtro porta eſt inveſta Capena : 345
 Sparguntur juncſtæ flore recente boves.
 Naſica accepit. templi tunc extitit auctor.
 Auguſtus nunc eſt : Ante Metellus erat.
 Subſtitit hic Erato. mora ſit, ſi cetera quæram.
 Dic, inquam, parva cur ſtiſpe quærat opes ? 350
 Contulit æs populus ; de quo delubra Metellus
 Fecit, ait. dandæ mos ſtipis inde manet.
 Cur vicibus factis ineant convivia, quæro,
 Tum magis, indiſctas concelebrentque dapes.
 Quod bene mutarit ſedem Berecynthia, dixit ; 355
 Captant mutatis ſedibus omena idem.
 Inſtiteram, quare primi Megaleſia ludi
 Urbe forent noſtra : cum Dea (ſenſit enim :)
 Illa Deos, inquit, peperit. ceſſere parenti :
 Principiumque dati Mater honoris habet. 360
 Cur igitur Gallos, qui ſe excidere, vocamus ?
 Cum tanto Phrygia Gallica diſtet humus ?
 Inter, ait, viridem Cybelen altasque Celænas,
 Amnis it inſana, nomine Gallus, aqua.
 Qui bibit inde, furit. procul hinc diſcedite, quîs eſt 365 ;
 Cura bonæ mentis. qui bibit inde, furit.
 Non pudet herboſum, dixi, poſuiſſe moretum
 In Dominae menſis ? an ſua cauſa ſubeſt ?

Lactē mero veteres usi memorantur, et herbis ;
 Sponte sua si quas terra ferebat, ait. 370
 Candidus elisæ miscetur caseus herbæ ;
 Cognoscat priscos ut Dea prisca cibos.
 Postera cum cœlo motis Pallantias astris
 Fulserit ; et niveos Luna levarit equos ;
 Qui dicet, Quondam sacrata est colle Quirini 375
 Hac Fortuna die Publica ; verus erit.
 Tertia lux (memini) Ludis erat. at mihi quidam
 Spectanti senior, contiguusque loco,
 Hæc, ait, illa dies, Libycis qua Cæsar in oris
 Perfida magnanimi conudit arma Jubæ. 380
 Dux mihi Cæsar erat, sub quo meruisse Tribunus
 Glorior. officio præfuit ille meo.
 Hanc ego militia sedem, tu pace parasti,
 Inter bis quinos usus honore Viros.
 Plura locuturi subito seducimur imbre. 385
 Pendula cœlestes Libra movebat aquas.
 Ante tamen, quam summa dies spectacula sistat,
 Ensiser Orion æquore mergus erit.
 Proxima vidtricem cum Romam inspexerit Eos,
 Et dederit Phœbo stella fugata locum ; 390
 Circus erit pompa celeberrima, numeroque Deorum :
 Primaque ventosis palma petetur equis.
 Hi Cereris Ludi : non est opus indice causâ.
 Sponte Deæ munus promeritumque patent.
 Messis erant primis virides mortalibus herbæ ; 395
 Quas tellus, nullo sollicitante, dabat.
 Et modo carpebant vivaci cespite gramin ;
 Nunc epulæ tenera fronde cacumen erant.
 Postmodo glans nata est. bene erat jam glande reperta :
 Duraque magnificas quercus habebat opes. 400
 Prima Ceres homini ad meliora alimenta vocato
 Mutavit glandes utiliore cibo.
 Illa iugo tauros collum præbere coëgit :
 Tum primum soles eruta vidit humus.
 Æs erat in pretio : chalybeia massa latebat. 405
 Nec quam perpetuo debuit illa tegi !

Pace Ceres læta est. at vos optate, coloni,
Perpetuam pacem, perpetuumque Ducem.
Farra Deæ, micæque licet salientis honorem
Detis, et in veteres turea grana focos. 410
Et, si tura aberunt, unctas accendite tædas.
Parva bonæ Cereri, sint modo casta, placent.
A bove succincti cultros removete ministri,
Bos aret : ignavam sacrificate suem.
Apta iugo cervix non est ferienda securi. 415
Vivat, et in dura sæpe laboret humo.
Exigit ipse locus, raptus ut virginis edam.
Plura recognosces : pauca docendus eris.
Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor
Trinacris ; a positu nomen adepta loci. 420
Grata domus Cereræ, multas ibi possidet urbes ;
In quibus est culto fertilis Henna solo.
Frigida cœlestum matres Arethusa vocarat.
Venerat ad sacras et Dea flava dapes.
Filia, consuetis ut erat comitata puellis, 425
Errabat nudo per sua prata pede.
Valle sub umbrosa locus est, adspergine multa
Uvidus ex alto desilientis aquæ.
Tot fuerant illic, quot habet natura, colores :
Pictæque dissimili flore nitebat humus. 430
Quam simul adspexit ; Comites accedite, dixit ;
Et mecum vestros flore replete sinus.
Præda puellares animos prolestat inanis,
Et non sentitur sedulitate labor.
Hæc implet lento calathos e vimine textos : 435
Hæc gremium, laxos degravat illa sinus.
Illa legit calthas : huic sunt violaria curas :
Illa papavereas subsecat ungue comas.
Has, Hyacinthe, tenes : illas, Amarante, moraris :
Pars thyma, pars casiam, pars meliloten amant. 440
Plurima lecta rosa est ; et sunt sine nomine flores.
Ipsa crocos tenues, liliaque alba legit.
Carpendi studio paullatim longius itur :
Et dominam casu nulla secuta comes.

Hanc videt, et visam patruus velociter aufert ; 445
 Regnaque cæruleis in sua portat equis.
 Illa quidem clamabat, Iö, carissima mater,
 Auferor. ipsa suos abscideratque sinus.
 Panditur interea Diti via : jamque diurnum
 Lumen inadsueti vix patiuntur equi. 450
 At chorus æqualis, cumulatis flore canistris,
 Persephone, clamant, ad tua dona veni.
 Ut clamata filet, montes ululatibus implent ;
 Et feriunt mœstæ pectora nuda manus.
 Attonita est plangore Ceres ; modo venerat Hennam : 455
 Nec mora, Me miseram, filia, dixit, ubi es ?
 Mentis inops rapitur. quales audire solemus
 Threïcias fufis Mænadas ire comis.
 Ut vitulo mugit sua mater ab ubere raptò,
 Et quærit foetus per nemus omne suos ; 460
 Sic Dea, nec retinet gemitus, et concita cursu
 Fertur ; et e campis incipit, Henna, tuis.
 Inde puellaris nacta est vestigia plantæ,
 Et pressam noto pondere vidit humum.
 Forſitan illa dies errori summa fuisset, 465
 Si non turbassent signa reperta fues.
 Jamque Leontinos Amenanaque flumina cursu
 Præterit, et ripas, herbifer Aci, tuas :
 Præterit et Cyanen, et fontem lenis Anapi ;
 Et, te vorticibus non adeunde Gela. 470
 Liquerat Ortygien, Megareaque, Pantagienque,
 Quaque Simethas accipit æquor aquas,
 Antraque Cyclopum, positis exusta caminis,
 Quique locus curvæ nomina falcis habet :
 Himeraque, et Didymen, Acragantaque, Tauromenonque ;
 Sacrorumque Melan pascua læta boum. (475
 Hinc Camerinan adit, Thapſonque et Heloria tempe ;
 Quaque patet Zephyro semper apertus Eryx.
 Jamque Peloriaden, Lilybeaque, jamque Pachynon
 Lustrarat, terræ cornua trina suæ. 480
 Quacumque ingreditur, miseris loca cuncta querolis
 Implet. ut amissum cum gemit æles Itya.

Perque vices modo, Persephone, modo, Filia, clamat.
 Clamat, et alternis nomen utrumque ciet.
 Sed neque Persephone Cererem, neque filia matrem 485
 Audit : et alternis nomen utrumque perit.
 Unaque, pastorem vidisset an arva colentem,
 Vox erat, Hac gressus ecqua puella tulit ;
 Jam color unus inest rebus ; tenebrisque teguntur
 Omnia : jam vigiles conticuere canes. 490
 Alta jacet vasti super ora Typhoëos Ætne,
 Cujus anhelatis ignibus ardet humus.
 Illic accendit geminas pro lampade pinus :
 Hinc Cereris sacris nunc quoque tæda datur.
 Est specus exesi structura pumicis asper ; 495
 Non homini regio, non adeunda feræ :
 Quo simul ac venit, frenatos curribus angues
 Jungit, et æquoreas sicca pererrat aquas.
 Effugit et Syrtes, et te, Zancleæ Charybdi ;
 Et vos, Nisæi, naufraga monstra, canes ; 500
 Hadriacumque patens late, bimaremque Corinthon.
 Sic venit ad portus, Attica terra, tuos.
 Hic primum sedit gelido mœstissima faxy.
 Illud Cecropidæ nunc quoque triste vocant.
 Sub Jove duravit multis immota diebus, 505
 Et Lunæ patiens, et pluvialis aquæ.
 Fors sua cuique loco est. quo nunc Cerealis Eleusin,
 Dicitur hoc Celei rura fuisse senis.
 Ille domum glandes, excussaque mora rubetis
 Portat, et arsuris arida ligna focis. 510
 Filia parva duas redigebat rupe capellas ;
 Et tener in cunis filius æger erat.
 Mater, ait virgo, (mota est Dea nomine matris)
 Quid facis in solis incommitata jugis ?
 Restitit et senior, quamvis onus urguet : et orat 515
 Tecta suæ subeat quantulacumque casæ.
 Illa negat : (simularat anum, mitraque capillos
 Prefferat) instanti talia dicta refert :
 Sospes eas, semperque parens : mihi filia rapta est.
 Heu melior quanto fors tua sorte mea ? 520

72 P. OVIDII NASONIS

Dixit: et, ut lacrimæ (neque enim lacrimare Deorum est)

Decidit in tepidos lucida gutta sinus.

Fient pariter, molles animi, virgoque senexque.

E quibus hæc iusti verba fuere senis :

Sic tibi, quam raptam quereris, sit filia sospes : 525

Surge : nec exiguæ despice testa casæ.

Cui Dea, Duc, inquit : scisti, qua cogere posses.

Seque levat saxo, subsequiturque senem.

Dux comiti narrat, quam sit sibi filius æger ;

Nec capiat somnos, invigiletque malis. 530

Illæ soporiferum, parvos initura penates,

Colligit agresti lene papaver humo.

Dum legit ; oblito fertur gustasse palato,

Longamque imprudens exsoluisse famem.

Quæ quia principio posuit jejunia noctis ; 535

Tempus habent Myrtæ sidera visa cibi.

Limen ut intravit, luctus videt omnia plena.

Jam spes in puero nulla salutis erat.

Matre salutata (mater Metanira vocatur)

Jungere dignata est os puerile suo. 540

Pallor abit, subitæque vigent in corpore vires.

Tantus cœlesti venit ab ore vigor.

Tota domus læta est. hoc est, materque, paterque,

Nataque : tres illi tota fuere domus.

Mox epulas ponunt, liquefacta coagula lacte, 545

Pomaque, et in teneris aurea mella favis.

Abstinet alma Ceres, somnique papavera causas

Dat tibi cum tepido lacte bibenda, puer.

Noctis erat medium, placidique silentia somni ;

Triptoleum gremio sustulit illa suo : 550

Terque manu permulit eum : tria carmina dixit ;

Carmina mortali non referenda sono.

Inque foco pueri corpus vivente favilla

Obruit, humanum purget ut ignis onus.

Excutitur somno stulte pia mater : et amens, 555

Quid facis ? exclamat : membraque ab igne rapit.

Cui Dea, Dum non es, dixit, scelerata fuisti ;

Irrita materno sunt mea dona metu.

Iste quidem mortalis erit : sed primus arabit,
Et feret ; et culta præmia tollet humo. 560
Dixit : et egrediens nubem trahit, inque dracones
Transit, et aligero tollitur axe Ceres.
Sunion expositum, Piræaque tuta recessu
Linqvit, et in dextrum quæ jacet ora latus.
Hinc init Ægæum ; quo Cycladas adspicit omnes ; 565
Ioniumque rapax, Icariumque legit.
Perque urbes Asiæ longum petit Hellespontum :
Diversumque locis alia pererrat iter.
Nam modo turilegos Arabas, modo despicit Indos :
Hinc Libys, hinc Meroë, siccaque terra subest. 570
Nunc adit Hesperios, Rhenum, Rhodanumque, Padumque,
Teque future parens, Thybri, potentis aquæ.
Quo feror ? immensum est erratas dicere terras :
Præteritus Cereri nullus in orbe locus.
Errat et in cælo : liquidique immunia ponti 575
Adloquitur gelido proxima signa polo.
Parrhasides stellæ, (namque omnia nosse potestis,
Æquoreas numquam cum subeatis aquas)
Persephonem miseræ natam monstrate parenti :
Dixerat. huic Helice talia verba refert : 580
Crimine nox vacua est. Solem de virgine raptâ
Consule ; qui late facta diurna videt.
Sol aditus, Quam quæris, ait, ne vana labores,
Nupta Jovis fratri tertia regna tenet.
Quæsta diu secum sic est adfata Tonantem : 585
(Maximeque in vultu signa dolentis erant)
Si memor es, de quo mihi sit Prosperina nata ;
Dimidium curæ debet habere tuæ.
Orbe pererrato, sola est injuria facti
Cognita : commissi præmia raptor habet. 590
At neque Persephone digna est prædone marito,
Nec gener hoc nobis more parandus erat.
Quid gravius victore Gyge captiva tulissem :
Quam nunc, te cæli scepra tenente, tuli ?
Verum impune ferat : nos hæc patiamur inultæ. 595
Reddat, et emendet facta priora novis.

Juppiter hanc lenit ; factumque excusat amore ;
 Nec gener est nobis ille pudendus, ait.
 Non ego nobilior. posita est mihi regia cœlo.
 Possidet alter aquas : alter inane Chaos, 600
 Sed si forte tibi non est mutabile pectus ;
 Statque semel juncti rumpere vincla tori ;
 Hoc quoque tentemus, siquidem jejuna remansit :
 Sin minus ; inferni conjugis uxor erit.
 Tartara jussus adit sumtis Caducifer alis : 605
 Speque redit citius, visaque certa refert.
 Rapta tribus, dixit, solvit jejunia granis,
 Punica quæ lento cortice poma tegunt.
 Haud secus indoluit, quam si modo rapta fuisset,
 Mœsta parens ; longa vixque resecta mora est. 610
 Atque ita, Nec nobis cœlum est habitabile, dixit :
 Tænaria recipi me quoque valle jube.
 Et factura fuit : pactus nisi Juppiter esset,
 Bis tribus ut cœlo mensibus illa foret.
 Tum demum vultusque Ceres animumque recepit ; 615
 Imposuitque suæ spicea ferta comæ.
 Largaque provenit cessatis messis in arvis ;
 Et vix congestas area cepit opes.
 Alba decent Cererem : vestes Cerealibus albas
 Sumite. nunc pulli velleris usus abest. 620
 Occupat Apriles Idus cognomine Victor
 Juppiter : hac illi sunt data templa die.
 Hac quoque, ni fallor, populo dignissima nostro
 Atria Libertas cœpit habere sua.
 Luce secutura tutos pete, navita, portus : 625
 Ventus ab occasu grandine mixtus erit.
 Sit licet, ut fuerit ; tamen hac Mutinensia Cæsar
 Grandine militia contudit arma sua.
 Tertia post Veneris cum lux surrexerit Idus ;
 Pontifices forda sacra litate bove. 630
 Forda ferens bos est secundaque, dicta ferendo :
 Hinc etiam foetus nomen habere putant.
 Nunc gravidum pecus est : gravidæ nunc semine terræ.
 Telluri plenæ victima plena datur.

Pars cadit arce Jovis: ter denas Curia vaccas 635
 Accipit; et largo sparsa cruore madet.
 Ast ubi visceribus vitulos rapuere ministri,
 Sectaque fumosis exta dedere focis;
 Igne cremat vitulos, quæ natu maxima virgo;
 Luce Palis populos purget ut ille cinis. 640
 Rege Numa, fructu non respondente labori,
 Irrita decepti vota colentis erant.
 Nam modo siccus erat gelidis Aquilonibus annus;
 Nunc ager adidua luxuriabat aqua.
 Sæpe Ceres primis dominum fallebat in herbis; 645
 Et levis obfesso stabat avena solo:
 Et pecus ante diem partus edebat acerbos:
 Agnaque nascendo sæpe necabat ovem.
 Silva vetus, nullaque diu violata securi,
 Stabat, Mænalis sacra relicta Deo. 650
 Ille dabat tacitis animo responsa quieto
 Noctibus. hic geminas rex Numa mactat oves.
 Prima cadit Fauno; leni cadit altera Somno.
 Sternitur in duro vellus utrumque solo.
 Bis caput intonsum fontana spargitur unda; 655
 Bis sua faginea tempora fronde premit.
 Usus abest Veneris: nec fas animalia mensis
 Ponere: nec digitis annulus ullus inest.
 Veste rudi tectum supra nova vellera corpus
 Ponit, adorato per sua verba Deo. 660
 Interea placidam redimita papavere frontem
 Nox venit, et secum somnia nigra trahit.
 Faunus adest; oviumque premens pede vellera duro,
 Edidit a dextro talia dicta toro:
 Morte boum tibi, Rex, tellus placanda duarum: 665
 Det sacris animas una necata duas.
 Excutitur terrore quies; Numa visa revolvit;
 Et secum ambages cæcaque iussa refert.
 Expedit errantem nemori gratissima conjux;
 Et dixit, gravidæ posceris exta bovis. 670
 Exta bovis dantur gravidæ: felicior annus
 Provenit, et fructum terra pecusque feruat.

Hanc quondam Cytherea diem properantius ire
 Iussit, et ætherios præcipitavit equos;
 Ut titulum imperii quam primum luce sequenti 675
 Augusto juveni prospera bella darent.
 Sed jam præteritas quartus tibi Lucifer Idus
 Respicit. hac Hyades Dorida nocte petunt,
 Tertia post Hyadas cum lux erit orta remotas,
 Carcere partitos Circus habebit equos. 680
 Cur igitur missæ vinctis ardentia tædis
 Terga ferant vulpes, causâ docenda mihi.
 Frigida Carseoli, nec olivis apta ferendis,
 Terra, sed ad segetes ingeniosus ager.
 Hac ego Pelignos, natalia rura, petebam; 685
 Parva, sed assiduis uvida semper aquis.
 Hospitis antiqui solitas intravimus ædes.
 Demserat emeritis jam juga Phœbus equis.
 Is mihi multa quidem, sed et hæc, narrare solebat:
 Unde meum præfens instrueretur opus: 690
 Hoc, ait, in campo (campumque ostendit) habebat
 Rus breve cum duro parca colona viro.
 Ille suam peragebat humum: sive usus aratri,
 Sive cavæ falcis, sive bidentis erat.
 Hæc modo verrebat stantem tibicine villam: 695
 Nunc matris plumis ova fovenda dabat.
 Aut virides malvas, aut fungos colligit albos:
 Aut humilem grato calfacit igne focum.
 Et tamen assiduis exercet brachia telis;
 Adversumque minas frigoris arma parat. 700
 Filius hujus erat primo lascivus in ævo;
 Addideratque annos ad duo lustra duos.
 Is capit extremi vulpem sub valle salicti:
 Abstulerat multas illa cohortis aves.
 Captivam stipula fœnoque involvit, et ignes 705
 Admovet. urentes effugit illa manus.
 Qua fugit, incendit vestitos messibus agros:
 Damnosâ vires ignibus aura dabat.
 Factum abiit: monumenta manent. nam vivere captam
 Nunc quoque lex vulpem Carseolana vetat. 710

- Utque luat poenas gens hæc, Cerealibus ardet :
 Quoque modo segetes perdidit, ipsa perit.
 Postera cum veniet terras visura patentes
 Memnonis in roseis lutea mater equis ;
 E duce lanigeri pecoris, qui prodidit Hellen, 715
 Sol abit : egresso victima major adest.
 Vacca sit an taurus, non est cognoscere promptum :
 Pars prior adparet : posteriora latent.
 Seu tamen est taurus, sive est hoc femina signum :
 Junone invita munus amoris habet. 720
 Nox abiit, oriturque Aurora. Palilia poscor.
 Non poscor frustra ; si favet alma Pales.
 Alma Pales, faveas pastoria sacra canenti ;
 Prosequor officio si tua festa pio.
 Certe ego de vitulo cinerem stipulasque fabales 725
 Sæpe tuli plena, februa casta, manu.
 Certe ego transilui positas ter in ordine flammæ ;
 Virgaque roratas laurea misit aquas.
 Mota Dea est ; operique favet. navalibus exi,
 Puppis : habent ventos jam tua vela suos. 730
 I, pete virginea, populus, suffimen ab ara :
 Vesta dabit. Vestæ munere purus eris.
 Sanguis equi suffimen erit, vitulique favilla.
 Tertia res, duræ culmen inane fabæ.
 Pastor, oves saturas ad prima crepuscula lustra. 735
 Uda prius spargat, virgaque verrat humum.
 Prondibus, et fixis decorentur ovilia ramis ;
 Et tegat ornatas longa corona fores.
 Cærulei fiant vivo de sulfure fumi ;
 Tactaque fumanti sulfure balet ovis. 740
 Ure mares oleas, tædamque, herbasque Sabinas ;
 Et crepet in mediis laurus adusta focis.
 Libaque de milio milii fiscella sequatur :
 Rustica præcipue quo Dea læta cibo est.
 Adde dapes mulctramque suas : dapibusque refectis 745
 Silvicolam tepido lacte precare Palen.
 Consule, dic, pecori pariter, pecorisque magistris :
 Effugiat stabulis noxa repulsa meis.

Sive sacro pavi, sedive sub arbore sacra;
 Pabulaque in bustis inscia carpfit ovis: 750
 Seu nemus intravi vetitum, nostrisve fugatæ
 Sunt oculis Nymphæ, semicaperve Deus:
 Seu mea falx ramo lucum spoliavit opaco,
 Unde data est ægræ fiscina frondis ovi:
 Da veniam culpæ: nec, dum degrandinat, obstitit 755
 Agresti fano supposuisse pecus.
 Nec noceat turbasse lacus. ignoscite Nymphæ;
 Lota quod obscuras ungula fecit aquas.
 Tu, Dea, pro nobis Fontes fontanaque placa
 Numina; tu sparfos per nemus omne Deos. 760
 Nec Dryadas, nec nos videamus labra Dianæ;
 Nec Faunum, medio cum premit arva die.
 Pelle procul morbos. valeant hominesque gregesque;
 Et valeant vigiles, provida turba, canes.
 Neve minus multo redigam, quam mane fuerunt; 765
 Neve gemam referens vellera rapta lupo.
 Absit iniqua fames. herbæ, frondesque supersint:
 Quæque lavent artus, quæque bibantur, aquæ.
 Ubra plena premam. referat mihi caseus æra:
 Dentque viam liquido vimina rara sero. 770
 Sitque salax aries; conceptaque femina conjux
 Reddat; et in stabulo multa sit agna meo.
 Lanaque proveniat, nullas læsura puellas,
 Mollis, et ad teneras quamlibet apta manus.
 Quæ precor, eveniant: et nos faciamus ad annum 775
 Pastorum dominæ grandia liba Palli.
 His Dea placanda est; hæc tu conversus ad ortus
 Dic ter, et in vivo prolue rore manus.
 Tum licet, adposita, veluti cratere, camella,
 Lac niveum potes, purpureamque sapam. 780
 Moxque per ardentes stipulæ crepitantis acervos
 Trajicias celeri strenua membra pede.
 Expositus mos est. moris mihi restat origo.
 Turba facit dubium; ceptaque nostra tenet.
 Omnia purgat edax ignis, vitiumque metallis 785
 Excoquit. idcirco cum duce purgat oves.

An, quia cunctarum contraria semina rerum
 Sunt duo, discordes ignis et unda Dei;
 Junxerunt elementa patres: aptumque putarunt
 Ignibus et sparsa tangere corpus aqua? 790
 An, quod in his vitæ causâ est; hæc perdidit exul:
 His nova fit conjux: hæc duo magna putant?
 Vix equidem credo: sunt qui Phaëthonta referri
 Credant, et nimias Deucalionis aquas.
 Pars quoque, cum saxis pastores saxa terebant, 795
 Scintillam subito profluissæ ferunt.
 Prima quidem periit: stipulis excepta secunda est.
 Hoc argumenti flamma Palilis habet.
 An magis hunc morem pietas Æneïa fecit,
 Innocuum victo cui dedit ignis iter? 800
 Num tamen est vero propius; cum condita Roma est,
 Transferri iussos in nova testâ Lares?
 Mutantesque domum testis agrestibus ignem,
 Et cessaturæ supposuisse casæ?
 Per flammâs saluisse pecus, saluisse colonos? 805
 Quod sit natali nunc quoque, Roma, tuo.
 Ipse locus causas vati facit. Urbis origo
 Venit. ades festis, magne Quirine, tuis.
 Jam luerat pœnas frater Numitoris, et omne
 Pastorum gemino sub duce vulgus erat. 810
 Contrahere agrestes, et mœnia ponere utrique
 Convenit. ambigitur mœnia ponat uter.
 Nil opus est, dixit, certamine, Romulus, ullo.
 Magna fides avium est: experiamur aves.
 Res placet. alter init nemorosi saxa Palat: 815
 Alter Aventinum mane cacumen adit.
 Sex Remus. hic volucres bis sex videt ordine, pacto
 Statur: et arbitrium Romulus urbis habet.
 Apta dies legitur, qua mœnia signet aratro.
 Sacra Palis suberant: inde movetur opus. 820
 Fossâ fit ad solidum: fruges jaciuntur in ima,
 Et de vicino terra petita solo.
 Fossâ repletur humo; plenæque imponitur ara;
 Et novus accenso finditur igne focus.

- Ande premens stivam designat mœnia fulco : 825
 Alba jugum niveo cum bove vacca tulit.
 Vox fuit hæc Regis ; Condenti Juppiter urbem,
 Et genitor Mavrs, Vestaque mater ades:
 Quosque pium est adhibere Deos, advertite cuncti:
 Auspicius vobis hoc mihi surgat opus. 830
 Longa sit huic ætas, dominæque potentia terræ :
 Sitque sub hac oriens occiduusque dies.
 Ille precabatur. tonitru dedit omina lævo
 Juppiter: et lævo fulmina missa polo.
 Augurio læti jaciunt fundamina cives ; 835
 Et novus exiguo tempore murus erat.
 Hoc Celer urguet opus, quem Romulus ipse vocarat ;
 Sintque, Celer, curæ, dixerat, ista tuæ.
 Neve quis aut muros, aut factam vomere terram
 Transeat, audentem talia dede neci. 840
 Quod Remus ignorans, humiles contemnere muros
 Cœpit: et, His populus, dicere, tutus erit ?
 Nec mora transiit. rutro Celer occupuat ausum.
 Ille premit duram sanguinolentus humum.
 Hæc ubi Rex didicit, lacrimas introrsus obortas 845
 Devorat, et clausum pectore vulnus habet.
 Flere palam non vult, exemplaque fortia servat:
 Sicque meos muros transeat hostis, ait
 Dat tamen exsequias: nec jam suspendere fletum
 Sustinet; et pietas dissimulata patet. 850
 Osculaque adplicuit posito suprema feretro:
 Atque ait; invito frater adempte, vale.
 Arsurosq; artus unxit: fecere, quod ille,
 Faustulus, et mœstas Acca soluta comas.
 Tum juvenem nondum facti flere Quirites. 855
 Ultima plorato subdita flamma rogo.
 Urbs oritur (quis tunc hoc ulli credere posset ?)
 Victorem terris impositura pedem.
 Cuncta regas: et sis magno sub Cæsare semper :
 Sæpe etiam plures nominis hujus habe. 860
 Et quoties steteris domito sublimis in orbe ;
 Omnia sint humeris inferiora tuis.

Dicta Pales nobis. idem Vinalia dicam.
 Una tamen media est inter utramque dies.
 Numina vulgares Veneris celebrate puellæ. 865
 Multa professorum quæstibus apta Venus.
 Poscite ture dato formam, populique favorem:
 Poscite blanditias, dignaque verba joco.
 Cumque sua dominæ date grata sisymbria myrto, 870
 Textaque composita juncea vincla rosa.
 Templâ frequentari Collinæ proxima portæ
 Nunc decet: a Siculo nomina colle tenent.
 Utque Syracusas Arethufidas abstulit armis
 Claudius, et bello te quoque cepit, Eryx;
 Carmine vivacis Venus est trahsata Sibyllæ; 875
 Inque suæ stirpis maluit urbe coli.
 Cur igitur Veneris festum Vinalia dicant,
 Quæritis; et quare sit Jovis ista dies?
 Turnus, an Æneas Latiae gener esset Amatae,
 Bellum erat. Hetruscas Turnus adoptat opes. 880
 Clarus erat, sumtisque ferox Mezentius armis:
 Et vel equo magnus, vel pede major erat.
 Quem Rutuli Turnusque suis adsciscere tentant
 Partibus. hæc contra dux ita Tuscus ait:
 Stat mihi non parvo virtus mea. vulnera testes; 885
 Armaque, quæ sparsi sanguine sæpe meo.
 Qui petis auxilium, non grandia divide mecum
 Præmia, de lacubus proxima musta tuis.
 Nulla mora est operæ. vestrum dare; vincere nostrum est.
 Quam velis Æneas ista negata mihi! 890
 Adnuerant Rutuli. Mezentius induit arma:
 Induit Æneas; adloquiturque Jovem.
 Hostica Tyrrheno vota est vindemia Regi,
 Juppiter, e Latio palmite musta feras.
 Vota valent meliora; cadit Mezentius ingens, 895
 Atque indignanti pectore plangit humum.
 Venerat Autumnus, calcatis sordidus uvis:
 Redduntur merito debita vina Jovi.
 Dicta dies hinc est Vinalia. Juppiter illam
 Vindicat, et festis gaudet inesse suis. 900

- Sex ubi, quæ restant, luces Aprilis habebit;
 In medio cursu tempora veris erunt.
 Et frustra pecudem quæres Athamantidos Helles:
 Signaque dant imbres: exoriturque Canis.
 Hac mihi Nomento Romam cum luce redirem, 905
 Obstitit in media candida pompa via.
 Flamen in antiquæ lucem Robiginis ibat,
 Exta canis flammis, exta daturus ovis.
 Protinus accessi; ritus ne nescius essem.
 Edidit hæc Flamen verba, Quirine, tuus: 910
 Aspera Robigo, parcas Cerealibus herbis:
 Et tremat in summa leve cacumen humo.
 Tu sata sideribus cœli nutrita secundi
 Crescere, dum frant falcibus apta, finas.
 Vis tua non levis est. quæ tu frumenta notasti; 915
 Mœstus in amissis illa colonus habet.
 Nec venti tantum Cereri nocuere, nec imbres;
 Nec sic marmoreo pallet adusta gelu:
 Quantum, si culmos Titan incalfacit udos.
 Tum locus est iræ, Diva timenda, tuæ. 920
 Parce, precor, scabrasque manus a messibus aufer;
 Neve noce cultis: posse nocere sat est.
 Nec teneras segetes, sed durum contere ferrum:
 Quodque potest alios perdere, perde prior.
 Utilius gladios et tela nocentia carpes. 925
 Nil opus est illis: otia mundus agit.
 Sarcula nunc, durusque bidens, et vomer aduncus,
 Ruris opes niteant: inquinet arma situs.
 Conatusque aliquis vagina ducere ferrum;
 Adstrictum longa sentiat esse mora. 930
 At tu ne viola Cererem: semperque colonus
 Absenti possit solvere vota tibi.
 Dixerat. a dextra villis mantele solutis,
 Cumque meri patera turis acerra fuit.
 Tura focus vinumque dedit, fibrasque bidentis, 935
 Turpiaque obscæne (vidimus) exta canis.
 Tum mihi, Cur detur sacris nova victima, quæris?
 (Quæsieram) causam percipe, Flamen ait:

Est canis (Icarium dicunt) quo fidere moto
 Tosta sitit tellus, præcipiturque seges. 940
 Pro cane fidereo canis hic imponitur aræ:
 Et, quare pereat, nil nisi nomen habet.
 Cum Phrygis Aſſaraci Titania fratre relicto
 Sustulit immenso ter jubar orbe suum;
 Mille venit variis florum Dea nexa coronis: 945
 Scena joci morem liberioris habet.
 Exit et in Majas sacrum Florale Kalendas.
 Tunc repetam: nunc me grandius urguet opus.
 Aufert, Vesta, diem: cognato, Vesta, recepta est
 Limine. sic jussi constituere patres. 950
 Phœbus habet partem; Vestæ pars altera cessit:
 Quod superest illis, tertius ipse tenet.
 State Palatinæ laurus, prætextaque quercu
 Stet domus. æternos tres habet una Deos.

P. OVIDII NASONIS
FASTORUM

LIBER V.

QUÆRITIS, unde putem Majo data nomina mensi?
Non satis est liquido cognita causâ mihi.
Ut stat, et incertus qua sit sibi nescit eundum,
Cum videt ex omni parte viator iter.
Sic, quia posse datur diversas reddere causas, 5
Qua ferar ignoro: copiaque ipsa nocet.
Dicite, quæ fontes Aganippidos Hippocrenes
Grata Medusæi signa tenetis equi.
Dissensere deæ. quarum Polyhymnia cœpit
Prima. silent aliæ, dictaque inente notant. 10
Post chaos, ut primum data sunt tria corpora mundo,
Inque novas species omne recessit opus;
Pondere terra suo subsedit, et æquora traxit:
At cœlum levitas in loca summa tulit.
Sol quoque cum stellis nulla gravitate retentus, 15
Et vos Lunares exsiluistis equi.
Sed neque terra diu cœlo, nec cetera Phœbo
Sidera cedebant: par erat omnis honos.
Sæpe aliquis folio, quod tu, Saturne, tenebas,
Ausus de mediâ plebe federe Deus. 20
Et latus Oceano quisquam Deus advena junxit:
Tethys et extremo sæpe recepta loco est.
Donec Honos, placidoque decens Reverentia vultu
Corpora legitimis imposuere toris.
Hinc fata Majestas; hos est Dea censa parentes: 25
Quaque die partu est edita, magna fuit.

Nec mora : confedit medio sublimis Olympo, Aurea, purpureo conspicienda sinu.	
Confedere simul Pudor et Metus. omne videres Numen ad hanc cultus composuisse suos.	30
Protinus intravit mentes suspectus honorum. Fit pretium dignis ; nec sibi quisque placet.	
Hic status in cœlo multos permanfit in annos : Dum senior fatis excidit arce Deus.	
Terra feros partus, immania monstra, Gigantas Edidit, ausuros in Jovis ire domum.	35
Mille manus illis dedit, et pro cruribus angues : Atque ait, In magnos arma movete Deos.	
Exstruere hi montes ad sidera summa parabant, Et magnum bello sollicitare Jovem.	40
Fulmina de cœli jaculatus Juppiter arce Vertit in auctores pondera vassa suos.	
His bene Ma'estas armis defensa Deorum Restat : et ex illo tempore firma manet.	
Adfidet illa Jovi : Jovis est fidissima custos : Et præstat sine vi sceptrâ tremenda Jovi.	45
Venit et in terras : coluerunt Romulus illam Et Numa : mox alii, tempore quisque suo.	
Illâ patres in honore pio matresque tuetur : Illâ comes pueris virginibusque venit.	50
Illâ datos fasces commendat, eburque curule : Illâ coronatis alta triumphat equis.	
Finierat voces Polyhymnia. dicta probarunt Clioque, et curvæ scita Thalia lyræ.	
Excipit Uranie : fecere silentia cunctæ ; Et vox audiri nulla, nisi illa, potest.	55
Magna fuit quondam capitis reverentia cani, Inque suo pretio ruga senilis erat.	
Martis opus juvenes, animosâque bella, gerebant : Et pro Dis aderant in statione suis.	60
Viribus illa minor, nec habendis utilis armis, Consilio patriæ sæpe ferebat opem.	
Nec nisi post annos patuit tunc Curia feros : Nomen et ætatis inite Senatus erat.	

Jura dabat populo senior: finitaque certis 65
 Legibus est ætas, unde petatur honos.
 Et medius juvenum, non indignantibus ipsis,
 Ibat: et interior, si comes unus erat.
 Verba quis auderet coram sene digna rubore
 Dicere; censuram longa senectâ dabat. 70
 Romulus hoc vidit: selectaque pectora, Patres
 Dixit. ad hos Urbis fumina relata novæ.
 Hinc sua majores posuisse vocabula Majo
 Tangor, et ætati consuluisse suæ.
 Et Numitor dixisse potest, Da, Romule, menssem 75
 Hunc senibus; nec avam sustinuisse nepos.
 Nec leve præpositi pignus successor honoris
 Junius, a juvenum nomine dictus, habet.
 Tum sic, neglectos hedera redimita capillos,
 Prima sui cepit Calliopea chori: 80
 Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,
 Qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis.
 Hinc fata Pleione cum cœlifero Atlante
 Jungitur, ut fama est; Pleiadasque parit.
 Quarum Maja suas forma superasse sorores 85
 Traditur, et summo concubuisse Jovi.
 Hæc enixa jugo cupressiferæ Cyllenes
 Ætherium volucris qui pede carpit iter.
 Arcades hunc, Ladonque rapax, et Mænalos ingens
 Rite colunt, Luna credita terra prior. 90
 Exsul ab Arcadiis Latios Evander in agros
 Venerat: impositos attuleratque Deos.
 Hic, ubi nunc Roma est orbis caput, arbor et herbæ,
 Et paucæ pecudes, et casa rara fuit.
 Quo postquam ventum; Consistite, præscia mater, 95
 Nam locus imperii rus erit istud, ait.
 Et matri et vati paret Nonacrius heros;
 Inque peregrina constitit hospes humo!
 Sacraque multa quidem, sed Fauni prima bicornis
 Has docuit gentes, alipedisque Dei. 100
 Semicaper, coleris cinctutis, Faune, Lupercis;
 Cum lustrant celebres vellera secunda vias.

At tu materno donasti nomine mensem,
 Inventor curvæ, furibus apte, fidis.
 Nec pietas hæc prima tua est: septena putaris, 105
 Pleiadum numerum, fila dedisse lyræ.
 Hæc quoque desierat; laudataque voce sororum est.
 Quid faciam? turbæ pars habet omnis idem.
 Gratia Piëridum nobis æqualiter adsit;
 Nullaque laudetur plusve minusve mihi. 110
 Ab Jove furgat opus. prima mihi nocte videnda
 Stella est in cunas officiosa Jovis.
 Nascitur Oleniæ signum pluviale Capellæ:
 Illa dati cælum præmia lactis habet.
 Nai's Amalthea Cretæa nobilis Ida 115
 Dicitur in silvis oculuisse Jovem.
 Huic fuit hædorum mater formosa duorum
 Inter Dictæos conspicienda greges;
 Cornibus aëriis, atque in sua terga recurvis:
 Ubere, quod nutrix posset habere Jovis. 120
 Lac dabat illa Deo. sed fregit in arbore cornu:
 Truncaque dimidia parte decoris erat.
 Sustulit hoc Nymphe; cinctumque recentibus herbis,
 Et plenum pomis ad Jovis ora tulit.
 Ille, ubi res cæli tenuit, folioque paterno 125
 Sedit, et invicto nil Jove majus erat,
 Sidera nutricem, nutricis fertile cornu,
 Fecit; quod dominæ nunc quoque nomen habet.
 Præstitibus Majæ Laribus videre Kalendæ
 Aram constitui, signaque parva Deum. 130
 Voverat illa quidem Curius: sed multa vetustas
 Destruit, et saxo longa senecta nocet.
 Causa tamen positi fuerat cognominis illis,
 Quod præstant oculis omnia tuta suis.
 Stant quoque pro nobis, et præsunt mœnibus Urbis, 135
 Et sunt præsentēs, auxiliumque ferunt.
 At canis ante pedes, saxo fabricatus eodem,
 Stabat. quæ standi cum Lare causa fuit?
 Servat uterque domum, domino quoque fidus uterque.
 Compita grata Deo: compita grata cani: 140
 V O L. I. K

Exagitant et Lar, et turba Diania, fures:
 Pervigilantque Lares, pervigilantque canes.
 Bina gemellorum quærebam signa Deorum
 Viribus annosæ facta caduca moræ:
 Mille Lares, Geniumque Ducis, qui tradidit illos, 145
 Urbs habet; et vici numina trina colunt.
Quo feror? Augustus mienfis mihi carminis hujus
 Jus dabit. interea Diva canenda Bona est.
 Est moles nativa: loco res nomina fecit.
 Adpellant saxum: pars bona montis ea est. 150
 Huic Remus institerat frustra, quo tempore fratri
 Prima Palatinæ signa dedistis aves.
 Templa Patres illic, oculos exosa viriles,
 Leniter adclivi constituere jugo.
 Dedicat hæc veteris Clausorum nominis heres, 155
 Virgineo nullum corpore passa virum.
 Livia restituit; ne non imitata maritum
 Effet, et ex omni parte secuta virum.
 Postera cum roseam pulsas Hyperionis astris
 In matutinis lampada tollit equis; 160
 Frigidus Argestes summas mulcebit aristas,
 Candidaque a Calabris vela dabuntur aquis.
 At simul inducunt obscura crepuscula noctem;
 Pars Hyadum toto de grege nulla latet.
 Ora micant Tauri septem radiantia flammis, 165
 Navita quas Hyadas Grajus ab imbre vocat.
 Pars Bacchum nutrisset putant: pars credidit esse
 Tethyos has neptes, Oceanique senis.
 Nondum stabat Atlas, humeros oneratus Olympo;
 Cum satus est forma conspiciendus Hyas. 170
 Hunc stirps Oceani maturis nisibus Æthra
 Edidit, et Nymphas: sed prius ortus Hyas.
 Dum nova lanugo; pavidos formidine cervos
 Terret: et est illi præda benigna lepus.
 At postquam virtus annis adolevit; in apros 175
 Audet, et hirsutas cominus ire leas.
 Dumque petit latebras fœtæ catulosque lænæ;
 Ipse fuit Libycæ præda cruenta feræ.

- Mater Hyan, et Hyan mœstæ flevere forores ;
 Cervicemque polo suppositurus Atlas. 180
- Vistus uterque parens tamen est pietate fororum.
 Illa dedit cœlum : nomina fecit Hyas.
 Mater, ades, florum, ludis celebranda jocosis :
 Distuleram partes mense priore tuas.
 Incipis Aprili : transis in tempora Maji. 185
 Alter te fugiens, cum venit alter, habet.
 Cum tua sint, cedantque tibi confinia mensum ;
 Convenit in laudes ille vel ille tuas.
 Circus in hunc exit, clamataque palma Theatris :
 Hoc quoque cum Circi munere carmen eat. 190
 Ipsa doce quæ sis. hominum sententia fallax.
 Optima tu proprii nominis auctor eris.
 Sic ego, sic nostris respondit Diva rogatis ;
 Dum loquitur, vernas efflat ab ore rosas :
 Chloris eram, quæ Flora vocor. corrupta Latino 195
 Nominis est nostri litera Græca sono.
 Chloris eram Nymphe campi felicitis, ubi audis
 Rem fortunatis ante fuisse viris.
 Quæ fuerit mihi forma, grave est narrare modestæ :
 Sed generum matri repperit illa Deum. 200
 Ver erat ; errabam. Zephyrus conspexit ; abibam.
 Insequitur ; fugio. fortior ille fuit.
 Et dederat fratri Boreas jus omne rapinæ,
 Ausus Erechthea præmia ferre domo.
 Vim tamen emendat dando mihi nomina nuptæ : 205
 Inque meo non est ulla querela toro.
 Vere fruor semper : veri nitidissimus annus.
 Arbor habet frondes, pabula semper humus.
 Est mihi secundus dotalibus hortus in agris.
 Aura fovet ; liquidæ fonte rigatur aquæ. 210
 Hunc meus implevit generoso flore maritus :
 Atque ait, Arbitrium tu, Dea, floris habe.
 Sæpe ego digestos volui numerare colores ;
 Nec potui. numero copia major erat.
 Roscida cum primum foliis excussa pruina est, 215
 Et variæ radiis intepuere comæ ;

- Conveniunt pictis incinctæ vestibus Horæ,
 Inque leves calathos munera nostra legunt.
 Protinus arripiunt Charites; nectuntque coronas,
 Sertaque cœlestes inimplicitura comas. 220
 Prima per immensas sparsi nova semina gentes.
 Unius tellus ante coloris erat.
 Prima Therapnæo feci de sanguine florem:
 Et manet in folio scripta querela suo.
 Tu quoque nomen habes cultos, Narcissè, per hortos: 225
 Infelix, quod non alter et alter eras!
 Quid Crocon, aut Attyn referam, Cinyrâque creatum;
 De quorum per me vulnere surgit honor?
 Mars quoque, si nescis, per nostras editus artes.
 Juppiter hoc ut adhuc nesciat, usque precor. 230
 Sancta Jovem Juno, nata sine matre Minerva,
 Officio doluit non eguisse suo.
 Ibat, ut Oceano quereretur furta mariti:
 Restitit ad nostras fessa labore fores.
 Quam simul adspexi; Quid te, Saturnia, dixi, 235
 Attulit? exponit, quem petat, illa locum,
 Addidit et causam. verbis solabar amicis.
 Non, inquit, verbis cura levanda mea est.
 Si pater est factus neglecto conjugis usu
 Juppiter, et nomen solus utrumque tenet; 240
 Cur ego desperem fieri sine conjuge mater:
 Et parere intacto, dummodo casta, viro?
 Omnia tentabo latis medicamina terris;
 Et freta, Tartareos excutiamque sinus.
 Vox erat in cursu: vultum dubitantis habebam. 245
 Nescio quid, Nymphæ, posse videris, ait.
 Fer volui promittere openi, ter lingua retenta est:
 Ira Jovis magni causa timoris erat.
 Fer, precor, auxilium, dixit; celabitur auctor:
 Et Stygiæ numen testificatur aquæ. 250
 Quod petis, Oleniis, inquam, mihi missus ab arvis
 Flos dabit. est hortis unicus ille meis.
 Qui dabat, Hoc, dixit, sterilem quoque tange juvencam;
 Mater erit. tetigi; nec mora; mater erat.

Protinus hærentem decerpſi pollice florem.	255
Tangitur ; et tacto concipit illa ſinu.	
Jamque gravis Thracen, et læva Propontidos intrat :	
Fitque potens voti ; Marſque creatus erat.	
Qui memor accepti per me natalis, Habeto	
Tu quoque Romulea, dixit, in Urbe locum.	260
Forſitan in teneris tantum mea regna coronis	
Effè putes. tangunt numen et arva meum.	
Si bene floruerint ſegetes ; erit area dives.	
Si bene floruerit vinea ; Bacchus erit.	
Si bene floruerint oleæ ; nitidiſſimus annus.	265
Pomaque proventum temporis hujus habent.	
Flore ſemel læſo pereunt viciæque fabæque :	
Et pereunt lentæ, advena Nile, tuæ.	
Vina quoque in magnis operoſe condita cellis	
Florent : et nebulæ dolia ſumma tegunt.	270
Mella meum munus. volucres ego mella daturas	
Ad violam, et cythiſos, et thyma cana voco.	
Nos quoque idem facimus : tunc cum juvenilibus annis	
Luxuriant animi, corporaque ipſa virent.	
Talia dicentem tacitus mirabar. at illa,	275
Jus tibi diſcendi, ſi qua requiris, ait.	
Dic, Dea, ludorum, reſpondi, quæ ſit origo.	
Vix bene deſieram ; rettulit illa mihi.	
Cetera luxuriæ nondum inſtrumenta vigeant :	
Aut pecus, aut latam dives habebat humum.	280
Hinc etiam locuples, hinc ipſa pecunia dicta eſt :	
Sed jam de vetito quiſque parabat opes.	
Venerat in morem populi depaſcere ſaltus :	
Idque diu licuit, pœnaque nulla fuit.	
Vindice ſervabant nullo ſua publica vulgus :	285
Jamque in privato paſcere inertis erat.	
Plebis ad Ædiles delata licentia talis	
Publicios : animus deſuit ante viris.	
Rem populus recipit : multam ſubiere nocentes.	
Vindicibus laudi publica cura fuit.	290
Multa data eſt ex parte mihi : magnoque favore	
Victores Ludos inſtituere novos.	

- Parte locant clivum, qui tunc erat ardua rupes.
 Utile nunc iter est ; Publiciumque vocant.
 Annua credideram spectacula facta ; negavit ! 295
 Addidit et dictis altera verba suis.
 Nos quoque tangit honor. festis gaudemus, et aris :
 Turbaque cœlestes ambitiosa sumus.
 Sæpe deos aliquis peccando fecit iniquos :
 Et pro delictis hostia blanda fuit. 300
 Sæpe Jovem vidi, cum jam sua mittere vellet
 Fulmina, ture dato sustinuisse manum.
 At si negligimur ; magnis injuria poenis
 Solvitur : et justum præterit ira modum.
 Respice Thestiaden : flammis absentibus arsit. 305
 Causa est ; quod Phœbes ara sine igne fuit.
 Respice Tantaliden : eadem Dea vela tenebat,
 Virgo est ; et spreto bis tamen ulta focos.
 Hippolyte infelix, velles coluisse Dionen,
 Cum consternatis diripereris equis. 310
 Longa referre mora est correctæ oblivis damnis.
 Me quoque Romani præteriere Patres.
 Quid facerem ? per quod fierem manifesta doloris ?
 Exigerem nostræ qualia damna notæ ?
 Excidit officium tristi mihi. nulla tuebar 315
 Rura : nec in pretio fertilis hortus erat.
 Lilia deciderant : violas arere videres,
 Filaque puniceæ languida facta croci.
 Sæpe mihi Zephyrus, Dotes corrumpere noli
 Ipsa tuas, dixit ; dos mihi villis erat. 320
 Florebant oleæ ; venti nocuere protervi.
 Florebant segetes ; grandine læsa Ceres.
 In spe vitis erat : cœlum nigrescit ab Austris,
 Et subita frondes decutiuntur aqua.
 Nec volui fieri, nec sum crudelis in ira : 325
 Cura repellendi sed mihi nulla fuit.
 Convenere Patres : et, si bene floreat annus,
 Numinibus nostris annua festa vovent.
 Adnuimus voto. Consul cum Consule ludos
 Postumio Lænas persolvere mihi. 330

Quærere conabar, quare lascivia major
 His foret in Ludis, liberiorque jocus :
 Sed mihi succurrit, numen non esse severum ;
 Aptaque deliciis munera ferre Deam.
 Tempora sutilibus cinguntur tota coronis ; 335
 Et latet injecta splendida mensa rosa.
 Ebrius incinctis philyra conviva capillis
 Saltat, et imprudens utitur arte meri.
 Ebrius ad durum formosæ limen amicæ
 Cantat. habent unctæ mollia ferta comæ. 340
 Nulla coronata peraguntur seria fronte ;
 Nec liquidæ vinctis flore bibuntur aquæ :
 Donec eras mixtus nullis, Acheloë, racemis ;
 Gratia sumendæ non erat ulla rosæ.
 Bacchus amat flores : Baccho placuisse coronam 345
 Ex Ariadnæo fidere nosse potes.
 Scena levis decet hanc : non est, mihi credite, non est
 Illa Cothurnatas inter habenda Deas.
 Turba quidem cur hos celebrent meretricia ludos,
 Non ex difficili causâ petenda subest. 350
 Non est de tetricis, non est de magna professis :
 Vult sua plebejo sacra patere choro.
 Et monet ætatis specie, dum floreat, uti :
 Contemni spinam, cum cecidere rosæ.
 Cur tamen, ut dantur vestes Cerealibus albæ, 355
 Sic est hæc cultu versicolore decens ?
 An quia maturis albescit messis aristis ;
 Et color et species floribus omnis inest ?
 Adnuit ; et motis flores cecidere capillis :
 Accidere in mensas ut rosâ missa solet. 360
 Lumina restabant ; quorum me causâ latebat.
 Cum sic errores abstulit illa meos.
 Vel quia purpureis collucet floribus agri ;
 Lumina sunt nostros visa decere dies :
 Vel quia nec flos est hebeti, nec flamma, colore ; 365
 Atque oculos in se splendor uterque trahit :
 Vel quia deliciis nocturna licentia nostris
 Convenit. a vero tertia causâ venit.

Est breve præterea, de quo mihi quærere restat,
 Si liceat, dixi. dixit et illa, Licet. 370
 Cur tibi pro Libycis claudantur rete Leænis
 Imbelles capreæ, sollicitusque lepus.
 Non sibi, respondit, silvas cessisse, sed hortos,
 Arvaque pugnaci non adeunda feræ.
 Omnia finierat : tenues secessit in auras. 375
 Manfit odor. posses scire fuisse Deam.
 Floreat ut toto carmen Nasonis in ævo ;
 Sparge, precor, donis pectora nostra tuis.
 Nocte minus quarta promet sua sidera Chiron
 Semivir, et flavi corpore mixtus equi. 380
 Pelion Hæmonix mons est obversus in Austros :
 Summa virent pinu : cetera quercus habet.
 Phillyrides tenuit. saxo stant antra vetusto,
 Quæ justum memorant incoluisse senem.
 Ille manus, olim missuras Hecтора leto, 385
 Creditur in lyricis detinuisse modis.
 Venerat Alcides exacta parte laborum ;
 Jussaque restabant ultima pene viro.
 Stare simul casu Trojæ duo fata videres :
 Hinc puer Æacides, hinc Jove natus erat. 390
 Excipit hospitio juvenem Philyreius heros :
 Et causam adventus hic rogat, ille docet.
 Perspicit interea clavam spoliūque leonis :
 Virque, ait, his armis, armaque digna viro.
 Nec se, quin horrens auderent tangere fetis 395
 Vellus, Achilleæ continuere manus.
 Dumque senex tractat squalentia tela venenis ;
 Excidit, et lævo fixa sagitta pede est.
 Ingemuit Chiron, traxitque e corpore ferrum :
 Adgemit Alcides, Hæmoniusque puer. 400
 Ipse tamen lectas Pagasæis collibus herbas
 Temperat, et varia vulnera mulcet ope.
 Virus edax superabat opem : penitusque recepta
 Ossibus, et toto corpore pestis erat.
 Sanguine Centauri Lernææ sanguis Echidnæ 405
 Mixtus ad auxilium tempora nulla dabant.

Stabat, ut ante patrem, lacrimis perfusus Achilles :
Sic flendus Pelcus, si moreretur, erat.
Sæpe manus ægras manibus fingebat amicis :
[Morum, quos fecit, præmia doctor habet.] 410
Oscula sæpe dedit. dixit quoque sæpe jacenti :
Vive, precor ; nec me, care, relinque, pater.
Nona dies aderat : cum tu, justissime Chiron,
Bis septem stellis corpora cinctus eras.
Hunc lyra curva sequi cuperet ; sed idonea nondum 415
Est via. nox aptum tertia tempus erit.
Scorpios in cœlo, cum cras lucefcere Nonas
Dicimus, a media parte notandus erit.
Hinc ubi protulerit formosa ter Hesperus ora,
Ter dederint Phœbo fidera victa locum ; 420
Ritus erit veteris nocturna Lemuria sacri :
Inferias tacitis Manibus illa dabunt.
Annus erat brevior ; nec adhuc pia Februa norant :
Nec tu dux mensum, Jane biformis, eras.
Jam tamen extincto cineri sua dona ferebant, 425
Compositique nepos busta piabat avi.
Mensis erat Majus, majorum nomine dictus,
Qui partem prisca nunc quoque moris habet.
Nox ubi jam media est, somnoque silentia præbet ;
Et canis, et variæ conticuistis aves ; 430
Ille memor veteris ritus, timidusque Deorum,
Surgit : habent gemini vincula nulla pedes.
Signaque dat digitis medio cum pollice junctis ;
Occurrat tacito ne levis umbra sibi.
Terque manus puras fontana proluit unda ; 435
Vertitur, et nigras accipit ante fabas.
Aversusque jacit : sed dum jacit, Hæc ego mitto ;
His, inquit, redimo meque meosque fabis.
Hoc novies dicit, nec respicit. umbra putatur
Colligere, et nullo terga vidente sequi. 440
Rursus aquâ tangit, Temesæaque concrepat æra :
Et rogat ut tectis exeat umbra suis.
Cum dixit novies, Manes exite paterni ;
Respicit, et pure sacra peracta putat.

Dicta sit unde dies, quæ nominis exstet origo, 445
 Me fugit, ex aliquo est invenienda Deo.
 Pleiade nate, mone, virga venerande potenti:
 Sæpe tibi Stygii regia visa Jovis.
 Venit adoratus Caducifer. accipe causam
 Nominis. ex ipso cognita causâ Deo est. 450
 Romulus ut tumulto fraternas condidit umbras,
 Et male veloci iusta soluta Remo;
 Faustus infelix, et passis Acca capillis,
 Spargebant lacrimis ossa perusta suis.
 Inde domum redeunt sub prima crepuscula mœsti; 455
 Utque erat, in duro procubere toro.
 Umbra cruenta Remi visa est adsistere lecto,
 Atque hæc exiguo murmure verba loqui:
 En ego dimidium vestri, parsque altera, voti
 Cernite sim qualis; qui modo qualis eram! 460
 Qui, modo si volucres habuissem regna jubentes;
 In populo potui maximus esse meo:
 Nunc elapsa rogi flammis et inanis imago,
 Hæc est ex illo forma relicta Remo.
 Heu! ubi Mars pater est? si vos modo vera locuti; 465
 Uberaque expositis ille ferina dedit.
 Quem lupa servavit, manus hunc temeraria civis
 Perdidit. O quanto mitior illa fuit!
 Sæve Celer, crudelem animam per vulnera reddas:
 Utque ego, sub terras sanguinolentus eas. 470
 Noluit hoc frater. pietas æqualis in illo est.
 Quod potuit, lacrimas in mea fata dedit.
 Hunc vos per lacrimas, per vestra alimenta rogate,
 Ut celebrem festo signet honore diem.
 Mandantem amplecti cupiunt, et brachia tendunt. 475
 Lubrica prensantes effugit umbra manus.
 Ut secum fugiens somnos abduxit imago;
 Ad regem voces fratris uterque ferunt.
 Romulus obsequitur, lucemque Remuria dixit
 Illam, qua positis iusta feruntur avis. 480
 Aspera mutata est in lenem tempore longo
 Litera, quæ toto nomine prima fuit.

Mox etiam Lemures animas dixere silentum.
 Is verbi sensus, vis ea vocis erat.
 Fana tamen veteres illis claufere diebus ; 485
 Ut nunc ferali tempore operta vides.
 Nec viduæ tædis eadem, nec virginis apta
 Tempora : quæ nupsit, non diuturna fuit.
 Hac quoque de causâ (si te proverbia tangunt)
 Mense malas Majo nubere vulgus ait. 490
 Sed tamen hæc tria sunt sub eodem tempore festa
 Inter se nullo continuata die.
 Quorum si mediis Bæoton Oriona quæres ;
 Falsus eris. signi causâ canenda mihi.
 Juppiter, et lato qui regnat in æquore frater, 495
 Carpebant foclas, Mercuriusque, vias.
 Tempus erat, quo versa jugo referuntur aratra ;
 Et prunum saturæ lac bibit agnus ovīs.
 Forte senex Hyricus, angustī cultor agelli,
 Hos videt, exiguam stabat ut ante casam. 500
 Atque ita, Longa via est, nec tempora longa supersunt,
 Dixit ; et hospitibus janua nostra patet.
 Addidit et vultum verbis ; iterumque rogavit.
 Parent promissis ; dissimulantque Deos.
 Testa senis subeunt, nigro deformia fumo : 505
 Ignis in hesterno stipite parvus erat.
 Ipse genu posito flammam exfuscitat aurā,
 Et promit quassas comminuitque faces.
 Stant calices. minor inde fabas, olus alter habebant :
 Et fumant testu pressus uterque suo. 510
 Dumque mora est, tremula dat vina rubentia dextra.
 Accipit æquoreus pocula prima Deus.
 Quæ simul exhaustit ; Da nunc bibat ordine, dixit,
 Juppiter. audito palluit ille Jove.
 Ut rediit animus ; cultorem pauperis agri 515
 Immolat, et magno torret in igne bovem.
 Quæque puer quondam primis diffuderat annis,
 Prodit fumoso condita vina cado.
 Nec mora : flumineam lino celantibus ulvam,
 Sic quoque non altis incubuere toris. 520

Nunc dape, nunc posito mensæ nituere Lyæo.
 Terra rubens crater, pocula fagus erant.
 Verba fuere Jovis; Si quid fert impetus, opta:
 Omne feres. placidi verba fuere senis:
 Cara fuit conjux, primæ mihi cura juventæ 525
 Cognita; nunc ubi sit quæritis? urna tegit.
 Huic ego juratus, vobis in verba vocatis,
 Conjugio dixi sola frui meo.
 Et dixi, et servo: sed enim diversa voluntas
 Est mihi: nec conjux, et pater esse volo. 530
 Adnuerant omnes: omnes ad terga juvencæ
 Constiterant. pudor est ulteriora loqui.
 Tum superinjecta texere madentia terræ.
 Jamque decem menses; et puer ortus erat.
 Hunc Hyrieus, quia sic gentis, vocat Uriona. 535
 Perdidit antiquum litera prima sonum.
 Creverat immensum: comitem sibi Delia sumsit.
 Ille Deæ custos, ille satelles erat.
 Verba movent iras non circumspecta Deorum.
 Quam nequeam, dixit, vincere, nulla fena est. 540
 Scorpion immisit tellus. fuit impetus illi
 Curva gemelliparæ spicula ferre Deæ.
 Obstetit Orion. Latona nitentibus astris
 Addidit: et, Meriti præmia, dixit, habe.
 Sed quid et Orion, et cetera fidera mundo 545
 Cedere festinant, noxque coarctat iter?
 Quid solito citius liquido jubar æquore tollit
 Candida, Lucifero præveniente, dies?
 Fallor? an arma sonant? non fallimur: arma sonabant.
 Mars venit; et veniens bellica signa dedit. 550
 Ultor ad ipse suos cælo descendit honores,
 Templaque in Augusto conspicienda Foro.
 Et Deus est ingens; et opus. debebat in Urbe
 Non aliter nati Mars habitare sui.
 Digna Giganteis hæc sunt delubra tropæis: 555
 Hinc fera Gradivum bella movere decet:
 Seu quis ab Eoë nos impius orbe laceffet;
 Seu quis ab Occiduo Sole domandus erit.

- Prospicit armipotens operis fastigia summi :
 Et probat invictos summa tenere Deos. 560
 Prospicit in foribus diversæ tela figuræ ;
 Armaque terrarum milite victa suo.
 Hinc videt Ænean oneratum pondere sacro ;
 Et tot Iulcæ nobilitatis avos.
 Hinc videt Iliaden humeris ducis arma ferentem : 565
 Claraque dispositis acta subesse viris.
 Spectat et Augusto prætextum nomine templum,
 Et visum, lecto Cæsare, majus opus.
 Voverat hoc juvenis tunc, cum pia sustulit arma.
 A tantis Princeps incipiendus erat. 570
 Ille manus tendens, hinc stanti milite iusto,
 Hinc conjuratis, talia dicta dedit :
 Si mihi bellandi pater est, Vestæque sacerdos
 Auctor ; et ulcisci numen utrumque paro :
 Mars, ades ; et satia scelerato sanguine ferrum : 575
 Stetque favor caussa pro meliore tuus.
 Templâ feres, et, me victore, vocaberis Ultor.
 Voverat ; et fuso lætus ab hoste redit.
 Nec fatis est meruisse semel cognomina Marti :
 Persequitur Partha signa retenta manu. 580
 Gens fuit et campis, et equis, et tuta sagittis ;
 Et circumfusus invia fluminibus.
 Addiderant animos Crassorum funera genti ;
 Cum periit miles, signaque, duxque simul.
 Signa, decus belli, Parthus Romana tenebat ; 585
 Romanæque aquilæ signifer hostis erat.
 Ilque pudor mansisset adhuc, nisi fortibus armis
 Cæsaris Ausoniæ protegerentur opes.
 Ille notas veteres, et longi dedecus ævi
 Sustulit. agnorunt signa recepta suos. 590
 Quid tibi nunc solitæ mitti post terga sagittæ ;
 Quid loca, quid rapidi profuit usus equi ?
 Parthe, refers aquilas : victos quoque porrigis arcus.
 Pignora jam nostri nulla pudoris habes.
 Rite Deo templumque datum nomenque his ulto : 595
 Et meritum votis debita solvit honos.
 VOL. I. L

Sollemni Ludos Circo celebrate, Quirites:
 Non visa est fortem scena decere Deum.
 Pleiadas adspicies omnes, totumque fororum
 Agmen, ubi ante Idus nox erit una super. 600
 Tum mihi non dubiis auctoribus incipit æstas;
 Et tepidi finem tempora veris habent.
 Idibus ora prior stellantia tollere Taurum
 Indicat: huic signo fabula nota subest.
 Præbuit, ut taurus, Tyriæ sua terga puellæ 605
 Juppiter, et falsa cornua fronte tulit;
 Illa jubam dextra, læva retinebat amictus;
 Et timor ipse novi causâ decoris erat.
 Aura sinus implet: flavos movet aura capillos.
 Sidoni, sic fueras accipienda Jovi. 610
 Sæpe puellares subducit ab æquore plantas;
 Et metuit tactus adfiliensis aquæ:
 Sæpe Deus prudens tergum demittit in undas;
 Hæreat ut collo fortius illa suo.
 Litoribus tactis stabat sine cornibus ullis 615
 Juppiter: inque Deum de bove versus erat.
 Taurus init cælum, te, Sidoni, Juppiter implet:
 Parsque tuum terræ tertia nomen habet.
 Hoc alii signum Phariam dixere juvencam;
 Quæ bos ex homine est, ex bove facta Dea. 620
 Tum quoque priscorum virgo simulacra virorum
 Mittere roboreo scirpea ponte solet.
 Corpora post decies senos qui credidit annos
 Missa neci; sceleris crimine damnat avos.
 Fama vetus: tum cum Saturnia terra vocata est, 625
 Talia fatidici dicta fuere Dei:
 Falcifero libata seni duo corpora, gentes,
 Mittite; quæ Tusci excipiantur aquis.
 Donec in hæc venit Tirynthius arva, quotannis
 Tristia Leucadio sacra peracta modo. 630
 Illum stramineos in aquam misisse Quirites.
 Herculis exemplo corpora falsa jaci.
 Pars putat, ut ferrent juvenes suffragia soli,
 Pontibus infirmos præcipitasse senes.

- Thybrī, doce verum: tua ripa vetustior Urbe. 635
 Principium ritus tu bene nosse potes.
 Thybris arundiferum medio caput extulit alveo;
 Raucaque dimovit talibus ora sonis:
 Hæc loca desertas vidi sine moenibus herbas:
 Pascebat sparfos utraque ripa boves. 640
 Et quem nunc gentes Tiberin noruntque timentque,
 Tunc etiam pecori despiciendus erant.
 Arcadis Evandri nomen tibi sæpe refertur:
 Ille meas remis advena torfit aquas.
 Venit et Alcides, turba comitatus Achiva. 645
 Albula, si memini, tunc mihi nomen erat.
 Excipit hospitio juvenem Pallantius heros:
 Et tandem Caco debita poena venit.
 Victor abit, secumque boves, Erythēida prædam,
 Abstrahit. at comites longius ire negant. 650
 Magnaque pars horum desertis venerat Argis:
 Montibus his ponunt spemque Laremque suum.
 Sæpe tamen patriæ dulci tanguntur amore;
 Atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:
 Mittite me Tiberi: Tiberinis vectus ut undis 655
 Litus ad Inachium pulvis inanis eam.
 Displicet heredi mandati cura sepulcri:
 Mortuus Ausonia conditur hospes humo.
 Scirpea pro domino Tiberi jactatur imago,
 Ut repetat Grajas per freta longa domos. 660
 Hactenus: ut vivo subiit rorantia saxo
 Antra, leves cursum sustinivistis aquæ.
 Clare nepos Atlantis, ades: quem montibus olim
 Edidit Arcadiis Pleiās una Jovi.
 Pacis et armorum superis imisque Deorum 665
 Arbiter, alato qui pede carpis iter.
 Læte lyræ pulsū, nitida quoque læte palæstra;
 Quo didicit culte lingua favente loqui.
 Templā tibi posuere Patres spectantia Circum
 Idibus. ex illo est hæc tibi festa dies. 670
 Te, quicumque suas profitetur vendere merces,
 Ture dato, tribuas ut sibi lucra, rogat.

- Est aqua Mercurii, portæ vicina Capenæ:
 Si juvat expertis credere; numen habet.
 Huc venit incinctus tunicas mercator; et urna
 Purus suffita, quam ferat, haurit aquam. 675
 Uda sit hinc laurus: lauro sparguntur ab uda
 Omnia, quæ dominos sunt habitura novos.
 Spargit et ipse suos lauro rorante capillos:
 Et peragit solita fallere voce preces. 680
 Ablue p æteriti perjuria temporis, inquit,
 Ablue præterita perfida verba die.
 Sive ego te feci testem, falsove citavi
 Non audituri numina magna Jovis;
 Sive Deum prudens alium Divamve fefelli;
 Abstulerint celeres improba dicta Noti. 685
 Et pereant veniente die perjuria nobis:
 Nec curent Superi, si qua locutus ero.
 Da modo lucra mihi, da factio gaudia lucro:
 Et face ut emtori verba dedisse juret. 690
 Talia Mercurius poscentem ridet ab alto,
 Se memor Ortygias surripuisse boves.
 At mihi pande, precor, tanto meliora petenti,
 In Geminos ex quo tempore Phœbus eat.
 Cum totidem de mense dies superesse videbis;
 Quot sunt Herculei facta laboris, ait. 695
 Dic, ego respondi, causam mihi fideris hujus.
 Causam facundo prodidit ore Deus.
 Abstulerant raptas Phœben Phœbesque sororem
 Tyndaridæ fratres, hic eques, ille pugil. 700
 Bella parant, repetuntque suas et frater et Idas;
 Leucippo fieri pactus uterque gener.
 His amor, ut repetant, illis, ut reddere nolint,
 Suadet: et ex causa pugnat uterque pari.
 Effugere CEBalidæ cursu potuere sequentes:
 Sed visum celeri vincere turpe fuga. 705
 Liber ab arboribus locus est, apta area pugnae.
 Constiterant illic: nomen Aphidna loco.
 Pectora trajectus Lynceo Castor ab ense
 Non expectato vulnere pressit humum. 710

Ultor adest Pollux; et Lyncea perforat hasta,
Qua cervix humeros continuata premit.
Ibat in hunc Idas, vixque est Jovis igne repulsus:
Tela tamen dextræ fulmine rapta negant.
Jamque tibi cœlum, Pollux, sublime patebat; 715
Cum, Mea, dixisti, percipe verba, Pater.
Quod mihi das uni, cœlum partire duobus:
Dimidium toto munere majus erit.
Dixit, et alterna fratrem statione redemit:
Utile sollicitæ fidus uterque rati. 720
Ad Janum redeat, qui quærit Agonia quid sint:
Quæ tamen in Fastis hoc quoque tempus habent.
Nocte sequente diem canis Erigoneius exit.
Est alio signi reddita causa loco.
Proxima Vulcani lux est; Tubilustria dicunt. 725
Lustrantur puræ, quas facit ille, tubæ.
Quattuor inde notis locus est; quibus ordine lectis,
Vel mos sacrorum; vel Fuga Regis inest.
Nec te prætereo, populi Fortuna potentis
Publica; cui templum luce sequente datum. 730
Hanc ubi dives aquis acceperit Amphitrite;
Grata Jovi fulvæ rostra videbis avis.
Auferat ex oculis veniens Aurora Booten;
Continuaque die fidus Hyantis erit.

P. OVIDII NASONIS
FASTORUM

LIBER VI.

HIC quoque mensis habet dubias in nomine causas :
Quæ placeant, positis omnibus, ipse leges.
Facta canam ; sed erunt, qui me finxisse loquantur :
Nullaque mortali numina visa putent.
Est Deus in nobis : agitante calescimus illo. 5
Impetus hic sacræ semina mentis habet.
Fas mihi præcipue vultus vidisse Deorum :
Vel quia sum vates ; vel quia sacra cano.
Est nemus arboribus densum, secretus ab omni
Voce locus ; si non obstreperetur aquis. 10
Hic ego quærebam, cœpti quæ mensis origo
Effet, et in cura nominis hujus eram.
Ecce Deas vidi : non quas præceptor arandi
Viderat ; Ascraeas cum sequeretur oves.
Nec quas Priamides in aquosæ vallibus Idæ 15
Contulit. ex illis sed tamen una fuit.
Ex illis fuit una, sui germana mariti.
Hæc erat, agnovi, quæ stat in arce Jovis.
Horrueram, tacitoque animum pallore fatebar :
Cum Dea, quos fecit, sustulit ipsa metus : 20
Namque ait, O vates, Romani conditor anni,
Ause per exiguos magna referre modos ;
Jus tibi fecisti numen cœleste vendi,
Cum placuit numeris condere festa tuis.
Ne tamen ignores, vulgique errore traharis ; 25
Junius a nostro nomine nomen habet.

Est aliquid nupuisse Jovi, Jovis esse sororem.
Fratre magis, dubito, glorier, anne viro.
Si genus adspicitur; Saturnum prima parentem
Feci. Saturni fors ego prima fui. 30
A patre dicta meo quondam Saturnia Roma est:
Hæc illi a cælo proxima terra fuit.
Si torus in pretio est; dicor matrona Tonantis;
Junctaque Tarpejo sunt mea templa Jovi.
An potuit Majo pellex dare nomina mensi? 35
Hic honor in nobis invidiosus erit?
Cur igitur Regina vocor Princepsque Dearum?
Aurea cur dextræ sceptrâ dedere meæ?
An faciant mensem luces, Lucinaque ab illis
Dicar; et a nullo nomina mense traham? 40
Tunc me pœniteat posuisse fideliter iras
In genus Electræ, Dardaniamque domum.
Causa duplex iræ. rapto Ganymede dolebam:
Forma quoque Idæo iudice victa mea est.
Pœniteat, quod non foveo Carthaginis arces; 45
Cum mea sint illo currus et arma loco.
Pœniteat Sparten, Argosque, measque Mycenæ,
Et veterem Latio supposuisse Samon.
Adde senem Tatium, Junonicasque Faliscos;
Quos ego Romanis succubuisse tuli. 50
Sed neque pœniteat: nec gens mihi carior ulla est.
Hic colar, hic teneam cum Jove templa meo.
Ipse mihi Mavors, Commendo mœnia, dixit,
Hæc tibi: tu pollens Urbe nepotis cris.
Dicta fides sequitur. centum celebramur in aris: 55
Nec levior quovis est mihi mensis honor.
Nec tamen hunc nobis tantummodo præstat honorem
Roma: suburbani dant mihi munus idem.
Inspice, quos habeat nemoralis Aricia Fastos,
Et populus Laurens, Lanuviumque meum: 60
Est illic mensis Junonius. inspicere Tibur,
Et Prænestinæ mœnia sacra Deæ:
Junonale leges tempus. nec Romulus illas
Condidit: at nostri Roma nepotis erat.

Finierat Juno. respeximus. Herculis uxor
 Stabat; et in vultu signa dolentis erant. 65
 Non ego, si toto mater me cedere cœlo
 Jufferit, invita matre morabor, ait.
 Nunc quoque non luctor de nomine temporis hujus.
 Blandior; et partes pene rogantis ago. 70
 Remque mei juris malim tenuisse precando;
 Et faveas causæ forsitan ipse meæ.
 Aurea possedit socio Capitolia templo
 Mater, et ut debet, cum Jove summa tenet.
 At decus omne mihi contingit origine mensis. 75
 Unicus est, de quo sollicitamur, honor.
 Quid grave, si titulum mensis, Romane, dedistis
 Herculis uxori, posteritasque memor?
 Hæc quoque terra aliquid debet mihi nomine magni
 Conjugis. huc captas adpulit ille boves. 80
 Hic male defensus flammis, et dote paterna,
 Cacus Aventinam sanguine tinxit humum.
 Ad propiora vocor. populum digessit ab annis
 Romulus, in partes distribuitque duas.
 Hæc dare consilium, pugnare paratior illa est: 85
 Hæc ætas bellum suadet, at illa gerit.
 Sic statuit, mensesque nota secrevit eadem.
 Junius est juvenum; qui fuit ante senum.
 Dixit: et in litem studio certaminis issent;
 Atque ira pietas dissimulata foret. 90
 Venit Apollinea longas Concordia lauro
 Nexa comas, placidi numen opusque Ducis.
 Hæc ubi narravit Tatium, fortemque Quirinum,
 Binaque cum populis regna coisse suis;
 Et Lare communi foceros generosque receptos; 95
 His nomen junctis Junius, inquit, habet.
 Dicta triplex causâ est. at vos agnoscite, Divæ:
 Res est arbitrio non dirimenda meo.
 Ite pares a me. perierunt iudice formæ
 Pergama: plus lædunt, quam juvat una, duæ. 100
 Prima dies tibi, Carna, datur. Dea cardinis hæc est.
 Numine clausa aperit, claudit aperta suo.

- Unde datas habeat vires, obscurior ævo
Fama; sed e nostro carmine certus eris.
- Adjacet antiqui Tiberino lucus Helerni: 105
Pontifices illuc nunc quoque sacra ferunt.
- Inde fata est Nymphæ (Græci dixere priores)
Nequicquam multis sæpe petita procis.
- Rura sequi, jaculisque feras agitare solebat;
Nodolasque cava tendere valle plagas. 110
- Non habuit pharetram: Phœbi tamen esse sororem
Credebant. nec erat, Phœbe, pudenda tibi.
- Huic aliquis juvenum dixisset amantia verba;
Reddebat tales protinus illa sonos:
- Hæc loca lucis habent nimis, et cum luce pudoris. 115
Si secreta magis ducis in antra, sequor.
- Credulus antra subit. frutices hæc nacta resistit:
Et latet, et nullo est inveniendâ modo.
- Viderat hanc Janus; visæque cupidine captus
Ad duram verbis mollibus usus erat. 120
- Nymphæ jubet quæri de more remotius antrum:
Utque comes sequitur, destituitque ducem.
- Stulta, videt Janus quæ post sua terga gerantur.
Nil agis en: latebras respicit ille tuas.
- Nil agis en, dixi. nam te sub rupe latentem 125
Occupat amplexu; speque potitus, ait:
- Jus pro concubitu nostro tibi cardinis esto.
Hoc pretium positæ virginitatis habe.
- Sic fatus, spinam, qua tristes pellere possent
A foribus noxas (hæc erat alba) dedit. 130
- Sunt avidæ volucres; non quæ Phineia mensis
Guttura fraudabant: sed genus inde trahunt.
- Grande caput: stantes oculi: rostra apta rapinæ:
Canities pennis, unguibus hamus inest.
- Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes; 135
Et vitiant cunis corpora rapta suis.
- Carpere dicuntur lætentia viscera rostris;
Est plenum poto sanguine guttur habent.
- Et illis strigibus nomen: sed nominis hujus
Causa; quod horrenda stridere nocte solent. 140

Sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt;
 Næniaque in volucres Marfa figurat anus;
 In thalamos venere Procæ. Proca natus in illis
 Præda recens avium quinque diebus erat.
 Pectoraque exsorbent avidis infantia linguis. 143
 At puer infelix vagit, opemque petit.
 Territa voce sui nutrix adcurrit alumni;
 Et rigido sectas invenit ungue genas.
 Quid faceret? color oris erat, qui frondibus olim
 Esse solet feris, quas nova læsit hiems. 150
 Pervenit ad Grænen, et rem docet. illa, Timorem
 Pone; tuus sospes, dixit, alumnus erit.
 Venerat ad cunas: flebant materque paterque.
 Siste vos lacrimas, ipsa medebor, ait.
 Protinus arbutæ postes ter in ordine tangit 155
 Fronde: ter arbutæ limine fronde notat.
 Spargit aquis aditus, sed quæ medicamen habebant:
 Extaque de porca cruda bimestre tenet.
 Atque ita, Noctis aves, extis puerilibus, inquit,
 Parcite: pro parvo victima parva cadit. 160
 Cor pro corde, precor, pro fibris sumite fibras.
 Hanc animam vobis pro meliore damus.
 Sic ubi libavit, profecta sub æthere ponit:
 Quique sacris adsunt, respicere illa vetat.
 Virgaque Janalis de spina sumitur alba: 165
 Qua lumen thalamis parva fenestra dabat.
 Post illud nec aves cunas violasse feruntur;
 Et rediit puero, qui fuit ante, color.
 Pinguia cur illis gustentur larda Kalendis,
 Mixtaque cur calido sit faba farre, rogas? 170
 Prisca Dea est; aliturque cibus, quibus ante solebat:
 Nec petit adscitas luxuriosa dapes.
 Piscis adhuc illi populo sine fraude natabat:
 Ostreaque in conchis tuta fuere suis:
 Nec Latium norat, quam præbet Ionia dives, 175
 Nec quæ Pygmæo sanguine gaudet, avem.
 Et præter pennas nihil in pavone placebat:
 Nec tellus captas miserat ante feras.

Sus erat in pretio : cæsa sue festa colebant.
 Terra fabas tantum, duraque farra dabat. 180
 Quæ duo mixta simul sextis quicumque Kalendis
 Ederit; huic lædi viscera posse negant.
 Arce quoque in summa Junoni templa Monetæ
 Ex voto memorant facta, Camille, tuo.
 Ante domus Manli fuerant; qui Gallica quondam 185
 A Capitolino reppulit arma Jove.
 Quam bene (Di magni) pugna cecidisset in illa
 Defensor folii, Juppiter alte, tui!
 Vixit, ut occideret damnatus crimine regni.
 Hunc illi titulum longa senectæ dabat. 190
 Lux eadem Marti festa est; quem prospicit extra
 Adpositum Testæ porta Capena viæ.
 Te quoque, Tempestas, meritam delubra fatemur;
 Cum pene est Corfis obruta classis aquis.
 Hæc hominum monumenta patent. si quæritis astra; 195
 Tunc oritur magni præpes adunca Jovis.
 Postera lux Hyadas, Taurinæ cornua frontis,
 Evocat: et multa terra madescit aqua.
 Mane ubi bis fuerit, Phæbusque iteraverit ortus;
 Factaque erit posito rore bis uda seges; 200
 Hac sacrata die Tusco Bellona duello
 Dicitur: et Latio prospera semper adest.
 Appius est auctor: Pyrrho qui pace negata
 Multum animo vidit; lumine captus erat.
 Prospicit a templo summum brevis area Circum. 205
 Est ibi non parvæ parva columna notæ.
 Hinc solet hasta manu, belli prænuntia, mitti;
 In Regem et gentes cum placet arma capi.
 Altera pars Circi custode sub Hercule tuta est:
 Quod Deus Euboïco carmine munus habet. 210
 Muneris est tempus, qui Nonas Lucifer ante est.
 Si titulos quæris: Sylla probavit opus.
 Quærebam Nonas Sanco Fidione referrem,
 An tibi, Semo pater: cum mihi Sancus ait:
 Cuicumque ex illis dederis; ego munus habebo. 215
 Nomina trina fero: sic voluere Cures.

- Hunc igitur veteres donarunt æde Sabini:
 Inque Quirinali constituere iugo.
 Est mihi (sitque, precor, nostris diuturnior annis)
 Filia: qua felix sospite semper ero. 220
- Hanc ego cum vellem genero dare; tempora tædis
 Apta requirebam, quæque cavenda forent.
 Tum mihi post sacras monstratur Junius Idus
 Utilis et nuptis, utilis esse viris.
 Primaque pars hujus thalamis aliena reperta est. 225
 Nam mihi sic conjux sancta Dialis ait:
 Donec ab Iliaca placidus purgamina Vesta
 Detulerit flavis in mare Thybris aquis;
 Non mihi detonsos crines depectere buxo,
 Non ungues ferro subsecuisse licet: 230
 Non tetigisse virum; quamvis Jovis ille sacerdos,
 Quamvis perpetua sit mihi lege datus.
 Tu quoque ne propera: melius tua filia nubit,
 Ignea cum pura Vesta nitebit humo.
 Tertia post Nonas remove Lycaona Phœbe 235
 Fertur: et a tergo non habet Urfa metum.
 Tunc ego me memini Ludos in gramine Campi
 Adspicere: et didici, lubrice Thybri, tuos.
 Festa dies illis, qui lina madentia ducunt,
 Quique tegunt parvis æra recurva cibus. 240
 Mens quoque numen habet. Menti delubra videmus
 Vota metu belli, perfide Pœne, tui.
 Pœne, rebellaras: et leto Consulis omnes
 Attoniti Mauras pertimuere manus.
 Spem metus expulerat; cum Menti vota Senatus 245
 Suscipit; et melior protinus illa venit.
 Adspicit instantes mediis sex lucibus Idus
 Illa dies, qua sunt vota soluta Deæ.
 Vesta, fave: tibi nunc operata resolvimus ora:
 Ad tua si nobis sacra venire licet. 250
 In prece totus eram. cœlestia numina sensi,
 Lætaque purpurea luce refulsit humus.
 Non equidem vidi (valeant mendacia vatum)
 Te, Dea; nec fueras adspicienda viro.

- sed quæ nescieram, quorumque errore tenebar, 255
Cognita sunt nullo præcipiente mihi.
Dena quater memorant habuisse Palilia Romam,
Cum flammæ custos æde recepta sua est.
Regis opus placidi, quo non metuentius ullum
Numinis ingenium terra Sabina tulit. 260
Quæ nunc ære vides, stipula tunc testâ videres :
Et paries lento vimine textus erat.
Hic locus exiguus, qui sustinet atria Vestæ,
Tunc erat intonsi regia magna Numæ.
Forma tamen templi, quæ nunc manet, ante fuisse 265
Dicitur : et formæ cassua probanda subest.
Vestâ eadem est, quæ Terra : subest vigil ignis utrique.
Significant sedem terra focusque suam.
Terra pilæ similis, nullo fulcimine nixa,
Aëre subiecto tam grave pendet onus. 270
Ipse volubilitas libratum sustinet orbem :
Quique premat partes, angulus omnis abest.
Cumque sit in media rerum regione locata,
Et tangat nullum plusve minusve latus ;
Ni convexa foret, parti vicinior esset : 275
Nec medium terram mundus haberet onus.
Arce Syracosia suspensus in aëre clauso
Stat globus, immensi parva figura poli.
Et quantum a summis, tantum secessit ab imis
Terra. quod ut fiat, forma rotunda facit. 280
Par facies templi : nullus procurrit in illo
Angulus. a pluvio vindicat imbre tholus.
Cur sit virgineis, quæris, Dea culta ministris ?
Inveniam causas hac quoque parte suas.
Ex Ope Junonem memorant Cereremque creatas 285
Semine Saturni : tertia Vestâ fuit.
Utraque nupserunt ; ambæ peperisse feruntur :
De tribus impatiens restitit una viri.
Quid mirum, virgo si virgine læta ministra
Admittit castas in sua sacra manus ? 290
Nec tu aliud Vestam, quam vivam intellige flammam.
Nataque de flamma corpora nulla vides.

- Jure igitur virgo est, quæ semina nulla remittit,
 Nec capit : et comites virginitatis habet.
 Esse diu stultus Vestæ simulacra putavi : 295
 Mox didici curvo nulla subesse tholo.
 Ignis inextinctus templo celatur in illo.
 Effigiem nullam Vesta, nec ignis, habent.
 Stat vi terra sua : vi stando Vesta vocatur.
 Causaque par Graji nominis esse potest. 300
 At focus a flammis, et quod fovet omnia dictus :
 Qui tamen in primis ædibus ante fuit.
 Hinc quoque vestibulum dici reor : inde precando
 Adfamur Vestam, Quæ loca prima tenes.
 Ante focus olim longis confidere scamnis 305
 Mos erat ; et mensæ credere adesse Deos.
 Nunc quoque, cum fiunt antiquæ sacra Vacunæ,
 Ante Vacunales stantque sedentque focos.
 Venit in hos annos aliquid de more vetusto :
 Fert missos Vestæ pura patella cibos. 310
 Ecce, coronatis panis dependet asellis ;
 Et velant scabras florida ferta molas.
 Sola prius furnis torrebant farra coloni ;
 Et Fornacali sunt sua sacra Deæ.
 Suppositum cineri panem focus ipse parabat ; 315
 Strataque erat tepido tegula quassa solo.
 Inde focum servat pistor, dominamque focorum,
 Et quæ pumiceas versat asella molas.
 Præteream, referamne tuum, rubicunde Priape,
 Dedecus ? est multi fabula plena joci. 320
 Tarrigera frontem Cybele redimita corona
 Convocat æternos ad sua festa Deos.
 Convocat et Satyros, et, rustica numina, Nymphas.
 Silenus, quamvis nemo vocarat, adest.
 Nec licet, et longum est epulas narrare Deorum : 325
 In multo nox est pervigilata mero.
 Hi temere errabant in opacæ vallibus Idæ :
 Pars jacet, et molli gramine membra levat.
 Hi ludunt, hos somnus habet ; pars brachia necsit,
 Et viridem celeri ter pede pulsât humum, 330

Vesta jacet, placidamque capit secunda quietem,
Sicut erat positum cespitem fulta caput.
At ruber hortorum custos Nymphasque Deasque
Captat; et errantes fertque refertque pedes.
Adspicit et Vestam; dubium, Nymphamne putarit, 335
An scierit Vestam: scisse sed ipse negat.
Spem capit obscuram, furimque accedere tentat;
Et fert suspensos, corde micante, gradus.
Forte senex, quo vectus erat, Silenus asellum
Liquerat ad ripas lene sonantis aquæ. 340
Ibat, ut inciperet longi Deus Helleponti;
Intempestivo cum rudit ille sono.
Territa voce gravi surgit Dea. convolat omnis
Turba. per infestas effugit ille manus.
[Lampadus hoc animal solita est mactare Priapo: 345
Apta asini flammis indicis exta damus.]
Quem tu, Diva memor, de pane monilibus ornas.
Cessat opus: vacuæ conticuere molæ.
Nomine, quam pretio celebrator, arce Tonantis,
Dicam Pistoris quid velit ara Jovis. 350
Cincta premebantur truncibus Capitolia Gallis:
Fecerat obsidio jam diuturna famem.
Juppiter ad solium superis regale vocatis,
Incipe, ait Marti. Protinus ille refert:
Scilicet ignotum est, quæ sit fortuna meorum, 355
Et dolor hic animi voce querentis eget?
Si tamen, ut referam breviter mala juncta pudori,
Exigis: Alpino Roma sub hoste jacet.
Hæc est, cui fuerat promissa potentia rerum,
Juppiter? hanc terris impositurus eras? 360
Jamque Suburbanos, Hetruscaque contudit arma.
Spes erat in cursu. nunc Lare pulsa suo est.
Vidimus ornatos, ærata per atria, picta
Veste, triumphales occubuisse senes.
Vidimus Iliacæ transferri pignora Vestæ 365
Sede. putant aliquos scilicet esse Deos?
At si respicerent, qua vos habitatis in arce,
Totque domos vestras obsidione premi;

Nil opis in cura scirent supereffe Deorum,
 Et data sollicita tura perire manu. 370
 Atque utinam pugnae pateat locus! arma capeffant;
 Et, si non poterunt exsuperare, cadant.
 Nunc inopes victus, ignavaque fata timentes,
 Monte suo clausos barbara turba premit.
 Tum Venus, et lituo pulcher trabeaque Quirinus, 375
 Vestaque pro Latio multa locuta suo.
 Publica, respondit, cura est pro moenibus istis,
 Iuppiter: et poenas Gallia victa dabit.
 Tu modo, quae desunt fruges, supereffe putentur,
 Effice: nec sedes desere, Vesta, tuas. 380
 Quodcumque est Cereris solidae, cava machina frangat;
 Mollitamque manu duret in igne focus.
 Iusserat: et fratris virgo Saturnia iussis
 Adnuit; et mediae tempora noctis erant.
 Jam ducibus somnum dederat labor. increpat illos 385
 Iuppiter: et sacro, quid velit, ore docet:
 Surgite, et in medios de summis arcibus hostes
 Mittite, quam minime perdere vultis, opem.
 Somnus abit, quaeruntque novis ambagibus acti,
 Perdere quam nolint, et jubeantur, opem. 390
 Ecce, Ceres visa est. jaciunt Cerealia dona.
 Jacta super galeas scutaque longa sonant.
 Posse fame vinci spes excidit. hoste repulso
 Candida Pistori ponitur ara Jovi.
 Forte revertabar sacris Vestalibus illac, 395
 Qua Nova Romano nunc Via juncta Foro est.
 Huc pede matronam vidi descendere nudo:
 Obstupui, tacitus sustinuique gradum.
 Sensit anus vicina loci: jussumque sedere
 Adloquitur, quatiens, voce tremente, caput. 400
 Hoc, ubi nunc fora sunt, udæ tenuere paludes:
 Amne redundatis fossa madebat aquis.
 Curtius ille lacus, siccas qui sustinet aras,
 Nunc solida est tellus, sed lacus ante fuit.
 Qua Velabra solent in Circum ducere pompas; 405
 Nil præter falices castaque canna fuit.

Sæpe suburbanas rediens conviva per undas
 Cantat, et ad nautas ebria verba jacit.
 Nondum conveniens diversis iste figuris
 Nomen ab averso ceperat amne Deus. 410
 Hic quoque lucus erat, juncis et arundine densus,
 Et pede velato non adeunda palus.
 Stagna recesserunt, et aquas sua ripa coercet :
 Siccaque nunc tellus. mos tamen inde manet.
 Reddiderat causam. Valeas, anus optima, dixi: 415
 Quod superest ævi, molle sit omne, tui.
 Cetera jam pridem didici puerilibus annis:
 Non tamen idcirco prætereunda mihi.
 Moenia Dardanides nuper nova fecerat Ilus:
 Ilus adhuc Asiæ dives habebat opes. 420
 Creditur armiferæ signum cœleste Minervæ
 Urbis in Iliacæ defuisse juga.
 Cura videre fuit : vidi templumque locumque.
 Hoc superest illi: Pallada Roma tenet.
 Consulitur Smintheus : lucoque obscurus opaco 425
 Hos non mentito reddidit ore sonos :
 Ætheream servate Deam ; servabitis Urbem :
 Imperium secum transferet illa loci.
 Servat, et inclusam summa tenet Ilus in arce :
 Curaque ad heredem Laomedonta venit. 430
 Sub Priamo servata parum. sic ipsa volebat ;
 Ex quo iudicio forma revicta suo est.
 Seu genus Adraſti, seu furtis aptus Ulyſſes,
 Seu pius Æneas, eripuisse datur.
 [Auctor in incerto. res est Romana: tuctur 435
 Vesta, quod assiduo lumine cuncta videt.]
 Heu quantum timuere Patres, quo tempore Vesta
 Arsit, et est adytis obruta pene suis !
 Flagrabant sancti sceleratis ignibus ignes :
 Mixtaque erat flammæ flamma profana piæ. 440
 Attonitæ flebant, demisso crine, ministræ :
 Abstulerat vires corporis ipse timor .
 Provolat in medium, et magna, Succurrite, voce,
 Non est auxilium flere, Metellus ait,

- Pignora virgineis fatalia tollite palmis : 445
 Non ea sunt voto, sed rapienda manu.
 Me miserum ! dubitatis ? ait. dubitare videbat,
 Et pavidas posito procubuisse genu.
 Haurit aquas : tollensque manus, Ignoscite, dixit,
 Sacra vir intrabo non adeunda viro. 450
 Si scelus est ; in me commissi poena redundet.
 Sit capitis damno Roma soluta mei
 Dixit, et irrupit : factum Dea rapta probavit ;
 Pontificisque sui munere tuta fuit.
 Nunc bene lucetis sacrae sub Cæsare flammæ ; 455
 Ignis in Iliacis nunc erit, estque, focus.
 Nullaque dicetur vittas temerasse sacerdos
 Hoc Duce : nec viva defodietur humo.
 Sic incesta perit : quia quam violavit, in illam
 Conditur : et Tellus Vestaque numen idem est. 460
 Tum sibi Callaïco Brutus cognomen in hofte
 Fecit, et Hispanam sanguine tinxit humum.
 Scilicet interdum miscentur tristia lætis ;
 Ne populum toto pectore festa juvent.
 Crassus ad Euphraten Aquilas, natumque, suosque 465
 Perdidit : et leto est ultimus ipse datus.
 Parthe, quid exultas ? dixit Dea. signa remittes :
 Quique necem Craffi vindicet, ultor erit.
 At simul auritis violæ demuntur asellis,
 Et Cereris fruges aspera saxa terunt ; 470
 Navita puppe sedens, Delphina videbimus, inquit ;
 Humida cum pulso nox erit orta die.
 Jam, Phryx a nupta quereris, Tithone, relinqui ;
 Et vigil Eoïs Lucifer exit aquis.
 Ite, bonæ matres, (vestrum Matralia festum) 475
 Flavaque Thebanæ reddite liba Deæ.
 Pontibus et magno juncta est celeberrima Circo
 Area : quæ posito de bove nomen habet.
 Hac ibi luce ferunt Maturæ sacra parenti
 Sceptriferas Servi templa dedisse manus. 480
 Quæ Dea sit : quare famulas a limine templi
 Arceat, (arceat enim) libaque tosta petat ;

Bacche, racemiferos hedera redimite capillos,
 (Si domus illa tua est) dirige navis iter.
 Arserat obsequio Semele Jovis. accipit Ino 485
 Te puer; et summa sedula nutrit ope.
 Intumuit Juno, rapta quod pellice natum
 Educet. at sanguis ille sororis erat.
 Hinc agitur furiis Athamas, et imagine falsa:
 Tuque cadis patria, parve Learche, manu. 490
 Mœsta Learcheas mater tumulaverat umbras;
 Et dederat miseris omnia iusta rogis.
 Hæc quoque, funestos ut erat laniata capillos
 Proflit; et cunis te, Melicerta, rapit.
 Est spatio contracta brevi, freta bina repellit; 495
 Unaque pulsatur terra duabus aquis.
 Huc venit infans natum complexa lacertis;
 Et secum e celso mittit in alta jugo.
 Excipit illæfos Panope centumque sorores;
 Et placido lapsu per sua regna ferunt. 500
 Nondum Leucotheë, nondum puer ille Palæmon
 Vorticibus densi Thybridis ora tenent.
 Lucuserat: dubium Semelæ Stimulæne vocetur;
 Mænadas Aufonias incoluisse ferunt.
 Quærit ab his Ino, quæ gens foret. Arcadas esse 505
 Audit; et Evandrum sceptrâ tenere loci.
 Dissimulata Deam Latias Saturnia Bacchas
 Instimulat fictis insidiosa sonis:
 O nimium faciles, o toto pectore captæ!
 Non venit hæc nostris hospes amica choris. 510
 Fraude petit; sacrique parat cognoscere ritum.
 Quo possit pœnas pendere, pignus habet.
 Vix bene desierat, complent ululatibus auras
 Thyades effusis per sua colla comis:
 Injiciuntque manus, puerumque revellere pugnant. 515
 Quos ignorat adhuc, invocat illa Deos:
 Dique, Deæque loci, miseræ succurrite matri.
 Clamor Aventini saxa propinqua ferit.
 Adpulerat ripæ vaccas Cætæus lberas.
 Audit; et ad vocem concitus arguet iter. 520

- Herculis adventu, quæ vim modo ferre parabant,
 Turpia femineæ terga dedere fugæ.
- Quid petis hinc, (cognorat enim) matertera Bacchi?
 An numen quod me, te quoque vexat, ait?
- Illa docet partim; partim præsentia nati 525
 Continet: et furiis in scelus isse pudet.
- Rumor (ut est velox) agitatiss pervolat alis:
 Estque frequens, Ino, nomen in ore tuum.
- Hospita Carmentis fidos intrasse penates
 Diceris, et longam depofuisse famem. 530
- Liba sua properata manu Tegæa sacerdos
 Traditur in subito costâ dedisse foco.
- Nunc quoque liba juvant festis Matralibus illam.
 Rustica sedulitas gratior arte fuit.
- Nunc, ait, o vates venientia fata resigna, 535
 Qua licet: hospitibus hoc, precor, adde meis.
- Parva mora est: cælum vates ac numina sensit,
 Fitque sui toto pectore plena Dei.
- Vix illam subito posses cognoscere; tanto
 Sanctior, et tanto, quam modo, major erat. 540
- Læta canam: gaude, defuncta laboribus, Ino;
 Dixit; et huic populo dextera semper ades.
- Numen æris pelagi: natum quoque pontus habebit.
 In vestris aliud sumite nomen aquis.
- Leucotheë Grajis, Matuta vocabere nostris. 545
 In portus nato jus erit omne tuo.
- Quem nos Portunum, sua lingua Palæmona dicet.
 Ite, precor, nostris æquus uterque locis.
- Adnuerant: promissa fides: posuere labores.
 Nomina mutarunt: hic Deus, illa Dea est. 550
- Cur vetet ancillas accedere, quæritis? odit.
 Principiumque odii, si sinat ipsa, canam.
- Una ministrarum solita est, Cadmæi, tuarum
 Sæpe sub amplexus conjugis ire tui.
- Improbis hanc Athamas furtim dilexit: ab illa 555
 Comperit agricolis semina tosta dari.
- Ipsa quidem fecisse negat, sed fama recepit.
 Mcest cur odio sit tibi serva manus.

Non tamen hanc pro stirpe sua pia mater adoret.
 Ipsa parum felix visa fuisse parens. 560
 Alterius prolem melius mandabit illi.
 Utilior Baccho, quam fuit ipsa suis.
 Hanc tibi, Quo properas, memorant dixisse, Rutili?
 Luce mea Marso Consul ab hoste cades.
 Exitus accessit verbis : flumenque Tolenum 565
 Purpureo mixtis sanguine fluxit aquis.
 Proximus annus erat : Pallantide cæsus eadem
 Didius hostiles ingeminavit opes.
 Lux eadem, Fortuna, tua est, auctorque, locusque.
 Sed superinjectis quis latet æde togis? 570
 Servius est : hoc constat enim. sed causâ latendi
 Discrepat ; et dubium me quoque mentis habet.
 Dum Dea furtivos timide profitetur amores ;
 Cœlestemque homini concubuisse pudet ;
 (Arfit enim magna correpta cupidine Regis, 575
 Cæcaque in hoc uno non fuit illa viro)
 Nocte domum parva solita est intrare fenestra :
 Unde Fenestellæ nomina porta tenet.
 Nunc pudet, et vultus velamine celat amatos :
 Oraque sunt multa regia tecta toga. 580
 An magis est verum, post Tulli funera plebem
 Confusam placidi morte fuisse ducis ?
 Nec modus ullus erat : crescebat imagine luctus ;
 Donec eam positis occuluere togis.
 Tertia causa mihi spatio majore canenda est : 585
 Nos tamen adductos intus agemus equos.
 Tullia, conjugio, sceleris mercede, peracto,
 His solita est dictis exstimulare virum :
 Quid juvat esse pares, te nostræ cæde sororis,
 Meque tui fratris, si pia vita placet? 590
 Vivere debuerant et vir meus et tua conjux,
 Si nullum ausuri majus eramus opus.
 Et caput et regnum facio dotale parentis.
 Si vir es, i, dictas exige dotis opes.
 Regia res scelus est. focero cape regna necato : 595
 Et nostras patrio sanguine tingue manus.

Talibus instinctus folio privatus in alto
 Sederat. attonitum vulgus ad arma ruit.
 Hinc cruor, hinc cædes : infirmaque vincitur ætas.
 Sceptra gener focero rapta Superbus habet. 600
 Ipse sub Esequiis, ubi erat sua regia, cæsus
 Concidit in dura sanguinolentus humo.
 Filia, Carpento patrios initura penates,
 Ibat per medias alta feroxque vias.
 Corpus ut adspexerit, lacrimis auriga profusus 605
 Restitit. hunc tali corripit illa sono :
 Vadis, an expectas pretium pietatis amarum ?
 Duc, inquam, invitas ipsa per ora rotas.
 Certa fides facti: dictus Sceleratus ab illa
 Vicus, et æterna res ea pressa nota. 610
 Post tamen hoc ausa est templum, monumenta parentis,
 Tangere : mira quidem, sed tamen acta loquar.
 Signum erat in folio residens sub imagine Tulli :
 Dicitur hoc oculis opposuisse manum.
 Et vox audita est, Vultus abscondite nostros, 615
 Ne natæ videant ora nefanda meæ.
 Veste data tegitur : vetat hanc Fortuna moveri :
 Et sic e templo est ipsa locuta suo :
 Ore revelato qua primum luce patebit
 Servius, hæc positi prima pudoris erit. 620
 Parcite, matronæ, vetitas attingere vestes :
 Sollemni satis est voce movere preces :
 Sitque caput semper Romano tectus amictu,
 Qui Rex in nostra septimus Urbe fuit.
 Arserat hoc templum : signo tamen ille pepercit 625
 Ignis : opem nato Mulciber ipse tulit.
 Namque pater Tulli Vulcanus, Ocrefia mater,
 Præsignis facie, Corniculana fuit.
 Hanc secum Tanaquil, sacris de more paratis,
 Jussit in ornatum fundere vina focum. 630
 Hic inter cineres obscæni forma virilis
 Aut fuit, aut visa est : sed fuit illa magis.
 Jussa foco captiva fovet. conceptus ab illa
 Servius a cœlo semina gentis habet.

Signa dedit genitor, tum cum caput igne corusco 635
 Contigit, inque coma flammeus arsit apex.
 Te quoque magnifica, Concordia, dedicat æde
 Livia, quam caro præstitit illa viro.
 Disce tamen, veniens ætas, ubi Livia nunc est
 Porticus, immensæ tecta fuisse domus. 640
 Urbis opus domus una fuit: spatiumque tenebat,
 Quo brevius muris oppida multa tenent.
 Hæc æquata solo est, nullo sub crimine regni,
 Sed quia luxuria visa nocere sua.
 Sustinuit tantas operum subvertere moles, 645
 Totque suas heres perdere Cæsar opes.
 Sic agitur censura, et sic exempla parantur;
 Cum vindex, alios quod monet, ipse facit.
 Nulla nota est veniente die, quam ducere possis.
 Idibus invicto sunt data templa Jovi. 650
 Et jam Quinquatrus jubeor narrare minores.
 Nunc ades ô cœptis, flava Minerva, meis.
 Cur vagus incedit tota tibicen in Urbe?
 Quid sibi personæ, quid stola longâ, volunt?
 Sic ego: sic posita Tritonia cuspide dixit. 655
 Pace velim doctæ verba referre Deæ.
 Temporibus veterum tibicinis usus avorum
 Magnus, et in magno semper honore fuit.
 Cantabat fanis, cantabat tibia ludis:
 Cantabat mœstis tibia funeribus. 660
 Dulcis erat mercede labor: tempusque secutum,
 Quod subito Grajæ frangeret artis opus.
 Adde quod Ædilis, pompam qui funeris irent,
 Artifices solos jusserat esse decem.
 Exsilio mutant Urbem, Tiburque recedunt: 665
 (Exsiliū quodam tempore Tibur erat:)
 Quæritur in scena cava tibia; quæritur aris:
 Ducit supremos nænia nulla choros.
 Servierat quidam quantolibet ordine dignus
 Tibure: sed longo tempore liber erat. 670
 Rure dapes parat ille suo; turbamque canoram
 Convocat. ad festas convenit illa dapes.

Nox erat; et vinis oculique animique natabant:
 Cum præcomposito nuntius ore venit.
 Atque ita, Quid cessas convivium solvere? dixit: 675
 Auctor vindictæ jam venit, ecce, tuæ.
 Nec mora; convivæ valido titubantia vino
 Membra movent: dubii stantque labantque pedes.
 At dominus, Discedite, ait. plaustrum morantes
 Sustulit. in plaustrum sirpea læta fuit. 680
 Adiciunt somnos tempus, motusque, merumque;
 Potaque se Tibur turba redire putat.
 Jamque per Esquilias Romanam intraverat urbem;
 Et mane in medio plaustra fuere Foro.
 Plautius, ut possent specie numeroque Senatim 685
 Fallere, personis imperat ora tegi.
 Admiscetque alios: et, ut hunc tibicina cœtum
 Augeat, in longis vestibulis ire jubet.
 Sic reduces bene posse tegi: ne forte notentur
 Contra collegæ jussa redisse sui. 690
 Res placuit: cultumque novo libet Idibus uti;
 Et canere ad veteres verba jocosa modos.
 Hæc ubi perdocuit, Superest mihi discere, dixi,
 Cur sit Quinquatrus illa vocata dies.
 Martius, inquit, agit tali mea nomine festa: 695
 Estque sub inventis hæc quoque turba meis:
 Prima terebrato per rara foramina buxo,
 Ut daret effeci tibia longa sonos.
 Vox placuit: liquidis faciem referentibus undis
 Vidi virgineas intumuisse genas. 700
 Ars mihi non tanti est; valeas, mea tibia, dixi.
 Excipit abjectam cespitem ripa suo.
 Inventam Satyrus primum miratur: at usum
 Nescit, et inflatam sentit habere sonum.
 Et modo dimittit digitis, modo concipit auras: 705
 Jamque inter Nymphas arte superbus erat.
 Provocat et Phœbum. Phœbo superante pendit:
 Cæsa recesserunt a cute membra sua.
 Sum tamen inventrix auctorque ego carminis hujus.
 Hoc est cur nostros ars colat ista dies. 710

Tertia lux venit. qua tu, Dodoni Thyene;
 Stabis, Agenorei fronte videnda bovis.
 Hæc est illa dies, qua tu purgamina Vesteæ,
 Thybri, per Etruscas in mare mittis aquas.
 Si qua fides ventis; Zephyro date carbassi, nautæ: 715
 Cras veniet vestris ille secundus aquis.
 At pater Heliadum, radios ubi tinxerit undis,
 Et cinget geminos stella serena polos;
 Tolle humo validos proles Hyriea lacertos:
 Continua Delphin nocte videndus erit. 720
 Scilicet hic olim Volicos Æquosque fugatos
 Viderat in campis, Algida terra, tuis.
 Unde suburbano clarus, Tuberte, triumpho,
 Vestus es in niveis, Posthume, victor equis.
 Jam sex, et totidem luces de mense supersunt: 725
 Huic unum numero tu tamen adde diem.
 Sol abit e Geminis, et Cancræ signa rubescunt:
 Cœpit Aventina Pallas in arce coli.
 Jam tua, Laomedon, oritur nurus: orta que noctem
 Pellit, et e pratis uda pruina fugit. 730
 Reddita, quisquis is est, Summano templa feruntur,
 Tum, cum Romanis, Pyrrhe, timendus eras.
 Hunc quoque cum patris Galatea receperit undis,
 Plenaque securæ terra quietis erit;
 Surgit humo juvenis, telis adflatus avitis; 735
 Et gemino nexas porrigit angue manus.
 Notus amor Phædræ, nota est injuria Thesei:
 Devovit natum credulus ille suum.
 Non impune pius juvenis Trœzena petebat.
 Dividit obstantes pectore taurus aquas. 740
 Solliciti terrentur equi; frustra que retenti
 Per scopulos dominum duraque saxa trahunt.
 Exciderat curru, lorisque morantibus artus,
 Hippolytus lacero corpore raptus erat:
 Reddideratque animam, multum indignante Diana. 745
 Nulla, Cœronides, causa doloris, ait.
 Namque, si juveni vitam sine vulnere reddam
 Et deus avertit fata meæ.

Gramina continuo loculis depromit eburnis:

Profuerant Glauci manibus illa prius: 750

Tunc, cum observatus augur descendit in herbas;

Ufus et auxilio est anguis ab angue dato.

Pectora ter tetigit, rer verba salubria dixit:

Depositum terra sustulit ille caput.

Lucus eum, nemorisque tui, Dictynna, recessus 755

Celet: Aricino Virbius ille lacu.

At Clymenus Clothoque dolent, hæc fila teneri,

Hic fieri regni jura minora sui.

Juppiter exemplum veritus direxit in illum

Fulmina, qui nimiae moverat artis opem. 760

Phœbe, querebaris. Deus est. placare parenti.

Propter te, fieri quod vetat, ipse facit.

Non ego te, quamvis properabis vincere, Cæsar.

Si vetet auspicium, signa movere velim.

Sint tibi Flaminius, Thrasymenaque littora, testes; 765

Per volucres æquos multa monere Deos.

Tempora si veteris quæris temeraria damni;

Quartus ab extremo mense bis ille dies.

Postera lux melior. superat Masinissa Syphacem;

Et cecidit telis Hasdrubal ipse suis 770

Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis;

Et fugiunt, freno non remorante, dies.

Quam cito venerunt Fortunæ Fortis honores!

Poë septem lucas Junius actus erit.

Ite, Deam lati Fortem celebrate, Quirites: 775

In Tyberis ripa munera Regis habet.

Pars pede, pars etiam celeri decurrite cymba.

Nec pudeat potos inde redire domum.

Forte coronatæ juvenum convivia sintres;

Multaque per medias vina bibuntur aquas. 780

Plebs colit hanc, quia: qui posuit, de plebe fuisse

Fertur, et ex humili sceptrâ tulisse loco.

Convenit et servis: serva quia Tullius ortus

Constituit dubiæ templa propinqua Deæ.

Ecce, suburbana rediens male sobrius æde, 785

Ad stellas aliquis talia verba jacet.

Zona latet tua nunc, et cras fortasse latebit :
Dehinc erit, Orion, adspicienda mihi.
At si non esset potus ; dixisset eâdem
Venturum tempus solstitiale dic. 790
Lucifero subeunte Lares delubra tulerunt,
Hic ubi sit docta multa corona manu.
Tempus idem Stator ædis habet, quam Romulus olim
Ante Palatini condidit ora jugi.
Tot restant de mense dies, quot nomina Parcis, 795
Cum data sunt trabæ templâ, Quirine, tuæ.
Tempus lileis cras est natale Calendis:
Piërides, cœptis addite summa meis.
Dicite Piërides, quis vos adjunxerit isti,
Cui dedit invitas victa noverca manus. 800
Sic ego: sic Clío, Clari monumenta Philippi
Adspicis: unde trahit Marcia casta genus.
Marcia sacifico deductum nomen ab Anco ;
In qua par facies nobilitate sua.
Par animo quoque forma suo respondet in illa : 805
Et genus, et facies, ingeniumque simul.
Nec quod laudamus formam, tam turpe putaris.
Laudamus magnas hac quoque parte Deas.
Nupta fuit quondam matertera Cæsaris illi.
O decus, O sacra femina digna domo! 810
Sic cecinit Clío: doctæ adfensere sorores.
Adnuit Alcides, increpuitque lyrâ.

FINIS FASTORUM.

